

É R I U

FOUNDED AS THE JOURNAL OF THE
SCHOOL OF IRISH LEARNING
*DEVOTED TO IRISH PHILOLOGY AND
LITERATURE*

VOL. XIV

EDITED BY
OSBORN BERGIN, T. F. O'RAHILLY
and ELEANOR KNOTT

DUBLIN

ROYAL IRISH ACADEMY, 19 DAWSON STREET
HODGES, FIGGIS, & CO. (London: Williams & Norgate)

1946

SUPPLEMENT
IRISH GRAMMATICAL TRACTS
III AND IV

III. IRREGULAR VERBS

1. DÉNAM, DÉNEM, .f., DÉNAIM, DÉNIM, .b.

¹ **Dénam**, don dénamh, méid in dénaimh, méid in dénma, 7 mar sin.

Dénem, don dénem, méid in déinim, méid in dénme 7 mar sin²; méid na ndéinmedh .c.

Dénaim, don dénaim, méid na dénma, 7 mar sin³ (méid na ndénmad .l.³).

Dénim, [don dénim, méid na dénme], cert cael aici; méid na ndénmed amáin aice.¹

Is dénta dam ní duit⁴ 7 is indénta dam ní duit⁴ .c. uatha⁵ uile. Is fer dénta neith mé .c. d'oibriugad canamna. Is fer dénaim 7 dénma .c. ón dénam. Is fer dénim 7 dénme .c. ón dénem. Is fer dónma .c. ón dénaim. Is fer dénme .c. ón dénim. An uair atá taibréim gan chasad aca, nin étrom is .c. ar in ní 'na ndiaid, [7 nion trom an tan⁶ chasas].

Do-ghén,⁷ gé chuim do-ner⁸ a .s.⁸ ní dingan, ní dingean, ní dingén a .d.¹⁰ gé chuim ná dernar a .s.¹¹ nochá dingan, gé chuim nach dernar a .s.

Gé chuim 7 suil 7 gé do-ner trí suidhighthi¹² bona; dá ndernar .s. g.,¹³ mana¹⁴ dernar a .d., gu ndernar .s. g.¹³ 7 itche hé: ní dernar 7 ná dernar a .d.¹⁵; suil .l. d. aige.

¹⁶ Gach inad ina .c. duir ailm air, is .c. ruis ailm air 7 ar a .s.¹⁶

Gé gach persa ar a mbia duir ailm coimlenamna, inad .s. bona bis aige,¹⁷ 7 in phersa ar nach bia, i ndiaid in .s. g. tét; 7 dá derbad sin, suil bes is .c. ann, 7 gé bé.¹⁸

Do-géna .c. ó thrí hinnsenib: ní dingna, ní dingne, ní dingnea, ní dingéna a .d.; gé chuim do-neis a .s. ó indseni thú, gé chuim do-né ón dá innsene ele: gé chuim ná derna .s. a .nd. araen. do-génam: ní dingnam, ní dingneam, ní dingénam a diúltad; gé chuim do-neam: gé chuim ná dernam, gé chuim nach dernam a .s. do-ghéntaí .c. a gerradh a n-eamarcholl¹⁹ ae. Eamarcholl¹⁹ ae²⁰ neminnsene i

Text of Tracts III and IV from H-H 217, pp. 195^a—232^b, with variants and additions from C=C i 3 (B), pp. 1^a—27^a, and E=E iv 1, ff. 1a—50^b (E²-additions in E by a later hand).

¹⁻² om. E

³⁻⁴ om. CE

⁷ 7 roghen an gaoidhealg add. C

⁸ suidecodá C, suidhiogh-■

¹¹ a suidhiogh- E, diult- an tsuidighthe bona C

¹² suighthi with i dh over the first g H

¹⁴ muna CE

¹⁵⁻¹⁶ om. CE

¹⁸ amarcholl C, amhurcholl E

² aice add. C

³ son C, son E

⁷ 7 rone(s)r add. CE

¹⁰ diultodá C

¹³ suidighthe gaoideilge etc. CE

¹⁵ d. na hitche C, l. d. aige on .s. gaoideilge etc. add. CE

¹⁷ uirre add. C

¹⁹ ecebbe C, gebhe E

²⁰ aoi C

⁵ do gaoidhealg add. C

⁶ trath E

⁹ 7 rone(s)r add. CE

¹⁰ diultodá C

¹³ suidighthe gaoideilge etc. CE

¹⁵ d. na hitche C, l. d. aige on .s. gaoideilge etc. add. CE

¹⁷ ecebbe C, gebhe E

²⁰ aoi C

n-ailm as cóir a gerradh. do-géntaí¹ : ní dingantaí,² ní dingeantaí,³ ní dingaintí,⁴ ní dingintí,⁵ ní dingentaí⁶ a .d. ; .c. a sinedh leis.⁷ gé chuín do-neithí, gé chuín ná derntaí⁸ a .s. do-génad : ní dingnad, ní dingned, ní dingénad a .d. gé chuín do-net, gé chuín ná⁹ dernad a .s. do-géntar, do-géntair .c. : ní dingeantar, ní dingantar, ní dingainter, ní dinginter, ní dingéntar a .d.,⁷ 7 is .c. a ndeiredh¹⁰ do chaeladh¹¹ leis. gé chuín do-nethear : gé chuín ná derntar a .s.¹²

Do-génaind : ní dingnainn, ní dinginn, ní dingénainn a .d. ; gé chuín do-neinn,¹³ gé chuín ná dernainn a .s. Mar sin síis in aimser sin .l. cuid ar ithe aici.

Do-ním : ní dénam, ní dénim a .d. [ceirt], ní dernus do .d. céilli aici. ¹⁴In uair do-ním ní duit : in uair [ná dénuim 7 ná dénim 7] nach dénuim 7 nach dénim ní duit a .d., 7 .l. d. c. aigi.¹⁵ [do-ní ó thrí hinneguibh : ní dhénae, ní dhéine ó innegne thú, ní dhearnuis a .d. c., ní dénann, ní dhéinnenn, ní dearna ón dá¹⁶ innegne eile E¹⁷] do-nímíd¹⁸ nó do-niamáid nó do-niam ; do-nímíd nó do-niamáid : ní dénmáid a .d. ; do-niam : ní dénam, ní déneam a .d. ní dernamar do .d. c. aca lé chéili. In aimser sin mar sin ; diúltad cael 7 lethan aici re hucht guthaidi.¹⁹

Do-nínn nó do-neinn²⁰ ; do-nínn : ní dénainn²¹ ; do-neinn²² : ná dernainn a .d. do-nímís nó do-niamais nó do-nemís²³ .g. in dá chéid focal 7 .s. in focal déidhinach.²⁴ In aimser sin mar sin.

Do-rinnes, do-roinnes, do-rínes, do-róineas, do-rignes, do-roignes, do-rónas : ní dernas a .d. Mar sin síis in aimser sin, acht nach .c. do-réna.

Dénar, déiner : ná dénar, ná déinear a .d. Mar sin a fúráileam, acht nach .c. déinter.²⁵

Gonais in duine mhé, .l. cuid ar in dénam aigi, 7 gach peras ar nach bia duir co n-uathadh ar a chuid so,²⁶ gonuidh, ní .c. cuid aigi uirre.

¹ o innegne add. E

² dionganthaí etc. C

³ -thí C

⁴ leis H, om. C, ní dgingentaí .l. a lár do ghearradh E

⁵ -thaí C

⁶ ní bhí na gun nach na leithé sin add. E²

⁷ ndiult. C, ndiultadh E ; 7 .s. a sinedh add. C

⁸ uile add. E

⁹ chaelughadh E

¹⁰ an aimser sin mar sin add. E

¹¹ donend H, donens C

¹²⁻¹³ This sentence is found in two different parts of this section in C

¹⁴ one ms.

¹⁵ donimáid H

¹⁶ ngut-e C, nguthuidhe 7 lethan re hucht . . . E

¹⁷ do nann H

¹⁸ ní dhein . . . add E

¹⁹ donend H

²⁰ donimís doniamais . . . ní dhenmais a.d. doneimis na dernmais E

²¹ deginack H, degheanach C

²² ní .c. cuid no an deineam na gun deinim re hucht gconasine do ghnath etc. add. CE

²³ ar deiredh a choda so dhi C

Do-rinnedh do-gní ⁊ gníthe,¹ ⁊ .l. do-níth.

Dúran mad é in² ní **do-niam** · **do-né** éi gumar Gailian.
 Rachthar gu sluagh oile³ and · truagh nach roime⁴ **do-rónsam**.
 Sidh⁵ re droing fa fiú féne · **déne** is ná roinn riú in righe.
 Aerad Hí Dálaig na ndám · **do-rónsáid** a Chlann Chlámán
 *coma⁶ is mó nír aernsáid as · ón⁷ ló ro aernsáid Aengus.

- 5 ^{8b} Tuicedh féin in fer 'aa chroa⁸ · gi-bedh⁹ dá rór **do-rónas**.
 Dáí nárb ferr¹⁰ rim **do-rónad** · Finn am chend do chommórad,
 *Ar phéin do¹¹ fóiris na huile · **do-róinis** féin duine dítt.
^{12b} Ní **derna** dream oo **ndernus** · re cend Temra tigernus.
^{13b} **Do-ní** uail 'na huair féne · ní **déine** hí uair uaillo.
 10 A ngliaid¹⁴ **do-gní**¹⁵ thennenus · Ó Briain 'gá mbi ar n-urramus¹⁶ .l.^{17a}
 [do-gní a íleg ruadh¹⁸ rinnéolus · ar fer uadh a hurradbus .l.]
 Is díchra in gáir **do-gní** in fairci · ní háil¹⁹ dí cairde do chách .l.^{17a}
^{20b} Na tech fithe crisúr cuir · 'na prisún tuir **gníthe** gil .l.^{17a}
 Fagaib cend **do-né** an deig drea · máas é deig as measa amuigh.

[Not in H]

- Ní **dhiongnam** imrean¹⁷ ime · ní **dhingnesan**¹⁸ rinne eris.
 15 A nert le neach dánadh neamhait · **do-neath** roacht seabhais a sás.
 A rí **do-nethas** do neoch · an ní dá mbethas buideoch.
 Dónadh nech an ní **do-níthe** · dá mbeth ar tí chríche Cuind.

[Only in E]

- Dénadh gach nech ní ar a mháthair · mar **do-neth** Rí an ríchidh.
 Sinn ag gáire as ag guth mór · uch uch nach náire **do-niam**
 gé glór bras **do-nem** as nár · dream na lám is na coos coriad.
 20 Cur um chenn **do-neth** aníogh · an neach as cenn ar Chaisiol .o.
 Cur um chenn ané **do-neth** · an té dob ferr a nOileach .l.

(ór ciall fuláirimh bhíos a .s. aonda)

An cend **do-níoth** gus aníogh · a ferg ná a fíoch ní beí . . .
 Ní **dingentar** as dóigh leam · a imertuigh óir Éireann.
Do-génta a Ghiolla na Náomh · échte a ttáobh na Sionna siar · cóir.
 (**Do-ghénta** a Ghiolla na Náomh, lochtach)

¹ .l. add. later H, do-gní .l. on denam dorona donith .l. C, doghul doróna doníoth .l. na ttrid E ² om. CE ³ oile C ⁴ roime C
⁵ Sidh C, Sith E ⁶ gnim i coma H, cion E² ⁷ ona H
⁸ oia H ⁹ gid bedh with punctum delens under d H ¹⁰ gur E
¹¹ nar bferr H, nar ferr C, nar bhferr E² ¹² gur E
¹³ Go gliaidh CE. In H Ó Briain . . . urradus comes frat. ¹⁴ doghul a E
¹⁵ urramus E, urradus H, illeg. C ^{16a} .l. added later in H ¹⁷ nach ai C
¹⁸ ruagh C ¹⁹ dhiongnas
¹⁷ imrean C, imrean with ui altered later to a E

2. **TEGMÁIL** (duitt ⁊ ritt), ¹cert ar a comair air féin aigi.²

Is tegaimthi duitt ⁊ rit .c., ⁊ .l. ní rompa : persa innacne láine hí. Is fer tegmála ritt nó duitt mé do³ thaibrém.

Tegémat, tegeómat, do-egém, do-egéom : ní thegém, ní thegeóm a diúltad ; gé chuín tegmar, gé chuín do-egmar .s. in demnighthi : gé chuín ná tegmar [⁊ nach teagmar C] .s. in diúltaid. [tegeómha, tegémha, do-egéoma, do-eigéma : ní thegeóma, ní thegémha a .d. tegeómhaidh, tegémuidh, do-egéomha, do-egémha : ní thegeóma, ní thegémha a .d.] gé chuín tegma, gé chuín do-egma .s. indscní thú ; gé chuín tegmas, gé chuín do-egma .s. indacne hé ⁊ hí. In aimser sin mar sin, acht nach .c. duir ailm ar a nemindscní.

Tegémaind, tegeómaind, do-egémaind, do-egéomaind : ní thegémaind, ní thegeómaind a .d. ; gé chuín tegmaind, gé chuín do-egmaind : gé chuín ná tegmaind a .s. lé chéle. In aimser sin mar sin.

Tegmaim nó do-egmaim : ní thegmaim a .d., ní tharladh a diúltad .c. tegmae nó do-egmhae : ní thegmhae a .d., ní tharlais a .d. c. tegaim nó do-egaim, (do-egmann .l.)³ : ní thegaim a .d., ní tharla a .d. c. tegaimid⁴ nó do-egaimid⁴ nó do-egmam : ní thegaimid, ní thegmam a .d., ní tharlamar a .d. c. In aimser sin mar sin.

Tegmainn nó do-egmainn : ní thegmainn ⁊ ná tegmainn a .d. In aimser sin mar sin.

Tarladh nó do-arladh .c. : ní tharladh a .d. tarlais nó do-arlais as .c. and : ní tharlais a .d. [tarrladuís .l. E²]. tarla nó do-arla nó do-rala .c., ⁊ ní uil do-rala acht ar in focal sin : ní tharla a .d. [tarlas (?) ó neimhinnsne E⁵]. In aimser sin mar sin.

Tegmar : ná tegmar a .d. [teagaimthear ó neimhinnsne E⁵] ⁊ mar sin síis.

25 T'arm rendíaebrach a rí Marr · gerríaealach an tí a tegmhand .l.

^{1b} Mar do sgall don Banba a brat · do-arla a cain re Cormac.

A glún do-rala fam rath · ní cara dún in Domnach.

² Ní tharla cleth Dala damh · is do-rala in t-ech odhar.³

Tegmad a triall atuasidh · sluaigh do-egéradh fíadh Fáil.

[Not in H]

30 Dó féne as eaguil a n-iar⁴ · teaguim co mbíadh Ére ac Áodh.

A ndán do duine ní tharlais⁵ · a chlár Mhuighe barrghlais Breagh.⁶

¹⁻³ mod na teagmhala as CE

⁴ teagaimmid etc. CE

⁵ tarlais C, tharlais E

² o CE

³ oghar H

⁶ Fragments of four other citations in E

³ in marg. H

⁴ aniar E

3. **CLOIDEACHT, CLAIDEACHT**, d'fer., **CLUINSIN**,¹
CLAISDIN, CLOISDIN .b., certt ar a comair aca.

As cluinti 7 is cluinti dam thú .c. uatha^{1a} lé chéili. .l. ní roime² [óir] persa nach gabann cert hí.³ Is fear cloisdina 7 claisdina 7 cluinsina 7 cloisdeachta 7 claisdeachta neith mé .c. ó⁴ thaíbrém.

Do-chluineab : do-chloiser, do-chlaiser.⁵ Ad- mar sin air. .d. ar a comair aca.⁶ gé chuin do-chluinear, gé chuin do-chloiser, gé chuin do-chlaiser ; gé chuin ad- mar sin.⁷ [gé chuin ná cluinear 7 ná cloiser 7 ná claiser], ⁸gé chuin nach cluinear,⁹ gé chuin nach cloiser, gé chuin nach claiser a .d. do-chluinfe : do-chlois, do-chlais .c. ó innseane thú [ailm duir ar gach focal díb⁹ ar a bfuil duir ailm] ; .s. 7 .d. ar a comair aca. do-chluinfí : do-chló, do-chlá ó innsean hé 7 hí ; .s. 7 .d. ar a comair aca. In aimsir sin mar sin 7 lethféistini.

Do-chluinim 7 ad-chluinim : ní chluinim a .d.,¹⁰ ní chúala, ní chualadhas a .d. c.¹¹ do-chluine 7 ad-chluine : ní chluine a d. ní chualadhais a .d. c. do-chluin, do-chluineann, ad-chluin, ad-chluineand : ní chluin, ní chluineand a .d. c., 7 ní chualuid leis.¹² do-chluinmíd, ¹³ad-chluinmíd, do-chluinem, ad-chluinem : ní chluinmíd, ní chluinem ; ní chualammar.¹⁴

Do-chluininn, do-chloisinn, do-chlaisinn, (ad- mar sin) ; do-chluininn 7 ad-chluininn, .s. 7 .g. and. do-chloisinn, do-chlaisinn 7 ad-chloisind, ad-chlaisinn, .s. ón aimsir sin 7 .g. ó lethféistine. In aimsir sin mar sin.

Do-chuala, do-chualadhas .c. do-chualadhais as .c. and. do-chuala, do-chualuidh .c. [do-chualamar E¹⁵] ; diúltad ar a comair aca. In aimsir sin mar sin, [acht do-clo ó neimhinnsene E¹⁶].

Cluinear : ná cluinear, 7 mar sin sía.

Gadhar san chuan ó'd-chluineand · ní faghar uad uruigeall.

Do-chuala gér bhodhar¹⁷ balb · uadha a¹⁸ moladh in Modhern.

Genand Gruadhólas uair¹⁹ eól · ní chualodhas uadh áithcheódh.²⁰

35 Go teach²¹ Taide ní beair bó · dá cló 'na deguidh maing mná.

¹ Cluinsin headword in CE ^{1a} uatha H ² rompa C, rena hoibrioghadh E
³ or..per. innseane laine í ar ní do ehur rena hoibrioghadh o nach gabhann sí ceart E
⁴ do C ⁵ adchluineabh etc. add. CE ⁶ ní chluineabh etc CE
⁷ coir ailm duir orra leis C, gechuin adchluinear mar sin E
⁸⁻⁹ repeated in H ⁹ di C ¹⁰ cirt add. CE²
¹¹ an aimsir sin mar sin add. C and E (partly illegible), omitting the other persons of this tense. ¹² len H ¹³⁻¹⁴ in red. H
¹⁵ bogar etc. MSS. ¹⁶ om. CE ¹⁷ fairs C
¹⁸ aitheódh H, aitheódh C ¹⁹ teach E

[Only in E]

Mairg do-chí 7 do-chló a ccluiní · ri Aird na cCnó a duini ar ndul.
 An lucht do-chló nochta chroidfeadh · gá d'ule dó dá n-eitgheadh fear.
 Gáir ghul ar an dá geillig · ó mórph cuil ad-chluinfimid.
 Fear isa bas do bhí um chraoiph · do sgaoil di ó'd-clas do cháin.

40 Ó Nuadha anuas · ní chuala cluas a chomhuasal.

4. FAIGSIN,¹ FAISGIN, FAIRGSIN, FAIRGSI, CICHSIN .c.,
 fairgsi d'uathad 7 d'illrad : cirt ar a comair aca acht sin.

Is faicthi dam thú uatha lé chéile, .l. ní reme.² ³ Is fer faigseana
 neith mhé³ .c. ; gach taibrém díb mar sin. [fear fairgsi ón fairgsi
 E¹].

Do-chieab, do-chicheabh, do-chichser, do-chichér : ní faiceab
 aca uile ; gé chuin do-chear, [gé chuin do-chichser] a .s., gé chuin
 ná faicer⁴ [7 nach faicer] a .d. Ailm duir uirre uile.⁵ do-chífe,
 do-chichfi, do-chichéra ó thrí hinnscedaib : ní faicfi a .nd.⁶ gé
 chuin do-cheis orra ó innsene thú, gé chuin do-ché ón dá innseni
 eli. [do-chífeam, do-chichfeam, do-chichseam, do-chichéram : ní-
 faicfem a .d. ; gé chuin do-chem, gé chuin do-chichseam a .s. E²].

An chichsin ní thógai⁷ ceand acht ar chúig foclaib, do-chichser,
 do-chichsem, do-chichsedh, do-chichsind, do-chichsead .c., 7 ní
 .c. uirre acht sin, 7 ar énlorg gabas fáisdine 7 lethfáisdine orra sin.

Do-chím : ní faicim a .d., ní fáca a .d. c. [do-chiú : ní faicim a
 .d.]. do-chí ó thrí hinnscedaib : ní faici a .d. ó innsene thú, ní
 facadhais a .d. c. ; ní faic, ní faicend, ní fáca, ní faicadh ó innsene
 hé 7 hí. do-chímíd, do-chiamáid : ní faicmíd a .d. do-chiam : ní
 faicem a .d. ní facamar [ní faccaidhsimar, ní facaidhsim] aca
 lé chéile do .d. c. In aimser sin mar sin.

Do-chínn : ní faicind a .d. ; do-cheinn : ná faicind. do-chíd nó
 do-cheth .c. (do-chíth .l.) [Leathnaigidh ar illrad C, do-chímís,
 do-chiamais : ní faicmís a .nd. do-cheimís : ná faicmís E²] In
 aimser sin mar sin.

Do-chonnac, do-chonnare : ní facca a .d. (ní facadas, ní facas
 .l.) do-chonnaicis, do-chonnarcas : ní facadhais a .d. [ní facuis
 .l. E²]. do-chonnaic, do-chonnaire⁸ : ní fáca, ní faicid, [ní facusdair
 E²] a .d. Mar sin ais.

Faicer [ó innsene] : ná faicer ; faicther ó nemindsene .c.

Do-rindedh aicsin.⁹

¹ Faicsin CE

² rompa C, roimpe .per. nach gabhann cert i E

³⁻⁴ Fer faicsina C, fer faigiona E

⁵ faicter H

⁶ idir innsene 7 neimindsene odd. E

⁷ .d. H

⁸ thogbhana C

⁹ doconaire H

⁹ faicsin with punctum defens under f H, aicsin (aigis) .l. 7 do rindedh hi etc. CE

Tigab nó do-igabh don baili : ní thigab a .d. ; gé chuín tísar, gé chuín tíser, ¹7 duir ailm leis² uirri³ .c. ; gé chuín nach tísar, gé chuín ná tísar, gé chuín ná tíser, gé chuín nach tíser a .d.⁴ tigfa nó do-igfa .c. ó thrí hinnecedaibh (tigfaid .l.) ; gé chuín tísa, gé chuín do-ta aca lé chéili [ó innsece thú, gé chuín tí⁵ ón dá indsece ele] ; gé chuín ná tí a .d. (gé chuín do-tí .l. ar a mherbi), [gé chuín do-tsen .c. ó rug an barr air E⁶] .l. cuid ac duir ailm ar neminnsece uirre. [tiogfamaoid, do-iogfam .c., tiogfam, do-iogfamaoid .l. ; cuid innagne sinn ar lánláidini ar gach pearsain, duir ailm mar sin E⁷] In aimsir sin mar sin.

Tiefuinn nó do-igfuinn : ní thiefuind a .d. ; gé chuín tísaínn, gé chuín tíainn nó do-tsaínn nó do-tsainn : gé chuín ná tísaínn, gé chuín ná tíainn a .d. In aimsir sin mar sin.

Tigim nó do-igim : ní thigim a .d., ní thánag a .d. c. tige, do-ige : ní thige a .d., ní thánagais a .d. c. tig nó do-ig (do-igend .l.) : ní thig a .d., ní tháinig,⁸ ní thánuig a .d. c. Lethnaigidh ar illrad. [tigmíd nó do-igmíd nó do-igem,⁹ tegmaoid nó do-egmaoid nó do-egam : ní thigmíd, ní thigiom, ní thegmaoid, ní thegam ; ní thánagamar a .d. céille E]. In aimsir sin mar sin síis. tigther, tegar as .c. ar a neminnsece sin.

Tiginn nó do-iginn : ní thiginn a .d. ; tísaínn nó do-tsaínn nó tíainn nó do-tsainn : ná tísaínn, ná tíainn a .d. In aimsir sin mar sin, acht lethnughadh a .g. ar illrad mar in aimsir reme, [teagmaois, do-eagmaois mar sin E¹⁰].

Tánag nó do-ánag : ní thánag a .d. tánagais, do-ánagais is cóir ann (tánguis .l.). táinig, do-áinig, tánaig, do-ánaig .c., tángas .c. ó neminnsece. A ndiúltad sin uile ar a comair féin. In aimsir sin mar sin.

Tiger : ná tiger a .d. tar, tara, tair, taire, tarr, tarra, tairr, tairre, [toirche, tairche, toruigh, taruigh¹¹] .c. uile, [tigeadh], 7 lethnaigidh ar illrad, [tigcam, teagam as .c. ann E, tigther, teagar ó neimhinnagne E¹²]. Mar sin gabas trít síis.

Tigfam don baile .l., 7 gidh each do-rinnead é.¹³

A abra mall cithrom¹⁴ corr : gé ham **tigfam** dá tísom .l.

66 Luimneach una¹⁵ ling maigri : liun ón tuillmheach **thigfaimne** .l.

¹⁶ **Tiad** in tí le bud mian : do gréadh fian Lí ar a lár.

Dá ól leam ná **tairre** a thrú : seang brú ó bainne in¹⁷ dá bó.

¹⁻² nó do togar nó do tíser etc. CE

³ leis H

⁴ a. an diultuigh C

⁵ thí C

⁶ thainig H

⁷ igem E

⁸ taruigh C

⁹ Tiogfuadh tiogfam do igeann .l. & dtíreir CE

¹⁰ ciththrom H, ciontrom CE

¹¹ ima E

¹² an C, om. E

Táinig a tuncall Éireann · uathad tír nach tugam bú
ó chuan Gailmhe gu Cúil Cháma¹ · maigri éir gach trágha
thú.

Beag dár téma atá gan foigeacht · ní lé déana doibeart dún.²

70 Eguil in uair adéra · tegaid uaib a firéna.

[Not in H]

Tréidhe³ an tige feothe finnin · teagtha tairubh.⁴

⁵ Do riar tar mh'áigis ní fuighe · ód mhuan tángas roimhe rinn.

⁶ Ag so an bannse is ibh dhugh dhe tairre is ná hibh an t-uige.

6. **ABAIET**,⁵ don abairt, méid na habairtí, méid na habarta, na habairtí, na habarta, dona habartuib, 7 mar sin síis.

Is abairthí 7 is abartha dam ní rit .c, 7 as inabartha .c (as inabairthí J)

Adér . ní aibeór, ní aibér, ní eibreabh a .d.; gé chuín aderar, gé chum⁶ ná habrar a .é. adéra : ní aibeóra, ní aibéra, ní ebre .c. ó thrí hunscedaibh, gé chuín adera, gé chum ná habra a .a. lé chéili. Ní ebreab, ní eibro, [ní eibrea E], ní eibrem, ní ebred, ní eibrinn, ní eibreadh .c., 7 ní fuil ⁷orra acht⁷ ain.

^{8b}Aderuinn : ní aibeorainn, ní aibéraind, ní eibrind ; gé chuín aderuinn, gé chuín ná habraind a .é, 7 ní fuil ingnad san aimsir sin acht a ndubramar ^{8b}

Adirim, adeirim . ní abram a .d, 7 l d c aici ⁹ar a méid as comuigeach hé,⁹ [7 adubradh nár .c. a n-íoghadh re lucht consaine é, 7 do-rinneadh dán air E²]. adirmid, adeirmid, adearmaid .c. . ní abairmid a nd., adirem, adeiream, adearam .c. ní abram a nd. In aimsir soim mar sin

Adirinn, adeirinn . [ní abruinn E] g innta, adearuinn, [ná habruinn E] s and adearmas, s. 7⁹ g and. In aimsir soim mar sin

Adobart, adubart, duir d'uaim rú adóbart, adébart, duir 7 guthaidhe d'uaim rú¹⁰ duir amháin réna ndiultadaibh d'uaim. [adubhartais, adobartais, adóbartais, adébartais ó innsne thú E²].

Abrar : ná habrar, 7 mar sin síis. abairther 7¹¹ abar, [abair], .c. ó neiminnse

¹ genamha CE

² dhunn C, dún E

³ Treighi C

⁴ ata as puinge riagl. so odd. C

⁵ An abairt C, An abairt E

⁶ om. H

⁷⁻⁸ acht orra H, ead diobh acht E

⁹⁻¹⁰ am comuighche C

¹¹ om. H

¹² Adubart adobart adóbart adébart duir d'uaim ru an tinadh a ndubhart no adobart duir a-uaim d'uaim ru an tinadh adóbart no adébart [ní riol E] duir 7 guthaidhe d'uaim ru etc. CE.

¹³ om. CE

Beid mérait ac gum a sreang · más lir a n-éabairt¹ Aibheall.

- 75 A ndébuirt doba² dith radhaire crich gach éinle d'adhaint³ hé.
Ar teag don bocht do-birmid⁴ · airimid neam ort 'na mlaid.⁵

(c. inand hé 7 adirmid)

- ^{1b} Nach bi agáth re fear feithmhe · teichthu um Ráth mBreag do-birthi⁶
Ri na fonn 'a na fear bfoitchea · in goál donn adubortas. l.
Lór dúin⁷ a ndobramair air · a gormlannaig úir échteagh.
80 Ní sibrinna gémad lir dam · ní mé adubhairt mé dubradh⁸
gur mhesi oigir dob fearr · ar threisi⁹ oirir Éireand.⁹
Gémad é a lón fargi foadh · cairdi fa hóit¹⁰ ní sibreadh.
Re flaith Crot eis nach ebe · ní ria a lot gídh eis chaigle¹¹
um¹² nóip fá chomair codlae · togras foguil¹³ móir maidno.
¹⁴ Ber n-óigi a fir an broga · móidi adur do deagthoga.
¹⁵ Córado dunt adirim · beith a n-mad siauill.
85 Má dubairt mé nár mharth Art · a Dé ná harth a n-óbart.
¹⁶ Maith gach ní dá n-ébradh¹⁶ and · do bi an t-érlam 'gá focall.
¹⁷ [Gí-bé¹⁷ do-beradh 'na lámh · ceann mhic an Chaoich [Chlímhám]
a ní thibreadh a n-abrann air · inghean chablam [Cheallagh].¹⁷

[Not in H]

- Ní mol.¹⁸ comolo Cathail · a ndobort¹⁸ dob anacham · lochtach.
Ní mol.¹⁹ cródhacht Cathail · a ndóbart¹⁹ dob anfochum · cóir.
90 Gí-bé¹⁹ ciall a ndubradh¹⁹ ann · eian ón chunnradh a²⁰ chomall .l.
D'éis²¹ [Briam dá nlig²¹ gach deighligeim²² · 'na diaidh sin ní sibrinna²³
olo
Mac an fir a Tulaig²⁴ Thé · do-bir²⁴ mé a-nuraidh gach ní. cóir.
(adur ac anuraidh²⁵ gach ní, lochtach [ó nach fuil d. céille
ag an abairt E²⁶])
a Sé do dhul mar adirthir · dar sligthiph é ag gul Cofraidh.²⁷

7. An BHEITH, cert ar a comair aici.²⁸

As beiti dam san baile c.²⁹ As inbeti³⁰ c d'oibriugad canamna³¹

Biad · ní biú , gé chuim bear, gé chuim rabhar, gé chuim ná bear,
gé chuim ná rabhar a suideachad³² bía ní bía ó innagne thú; gé
chuim beis,³³ gé chuim rabais, gé chuim ná beis, gé chuim ná rabais

¹ ndebairt C, nebhairt E
² dagaint etc. MSS.
³ dunn C, dhunn E
⁴ a dtrisi C, a t'reisi E
⁵ ol C, ol E
⁶ a H, am C
⁷ a H, am C
⁸ only in E, which also has gebe doberadh na lam ní thiphredh + § 14 after ex. 179
⁹ corr from gid be E
¹⁰ chuala E
¹¹ do dhugh E
¹² o thulaig E
¹³ mod na beith (berthei) aice CE
¹⁴ inbetithu E, eintane lom dogam 7 da gaidheilg e. add E²
¹⁵ amhairn add C
¹⁶ daba H, dob. C, dobuidh E
¹⁷ a = ex. 186
¹⁸ adubradh C, adupradh E
¹⁹ otrear nerend H
²⁰ chaigle H, a chaigle E
²¹ ndebr. C, cf. ex. 463
²² = ex. 182, added in later ink H
²³ Iles C, A K
²⁴ corr from duandebriun C
²⁵ anuraigh C
²⁶ gotfr. E
²⁷ doibr. cert 7 canamna etc. add CE
²⁸ a = ex. 186
²⁹ a = ex. 186
³⁰ a = ex. 186
³¹ a = ex. 186
³² a = ex. 186
³³ a = ex. 186

a .s. baidh . ní bia ó innsce hé 7 hí, gé chuín beas, gé chuín rabh, gé chuín raibh a .s., gé chuín ná bé, gé chuín ná raib, gé chuín ná rabh a a nd. [beimíd . ní biam a .d., gé chuín bheam, gé chuín rabham a s. E²]. beid as .c and 7 ní biad 7 gé chuín bead, gé chuín rabhad, 7 in aimsir sin mar sin.

Do beinn . ní beinn, gé chuín do beinn¹, gé chuín² do rabainn 7 mar sin gabas in aimsir soin, ³7 sínead re hucht⁴ tinne ⁵

Bím . ní bím a d, atú . ní fuilm, ní foilm a .d., tigm, [geibim] nó gabaim astigh ní raba, ní rabadhas a .d. [sin 7 a .d. so bím E²] (do-igim l ón beith) ⁶ bí . ní bí; atáí ní foil, ní fuile, tigi nó gabae . ní rabhadhas. bídh, atá, tug, gabadh . bídh ní bí, atá : ní fuil, ní foil, tug, gabadh ní raibí, ní rabha. [bímíd ní bhímíd, ní bhíom; atámaoid⁷ ní fuilmíd, ní foilmíd; atám . ní fuileam, ní foileam E] tigmíd, tegmaíd, [geibhmíd, gabhmaoid ní rabhamar E] .c. ar illrad. [bím, .c d. céille aige E, tigtheas, teagar ó neimhannaghe E²]. In aimsir sin mar sin.

Do bínn, g and, do-beinn, .s and féin 7 .g. ó lethféistine. {do rabainn .s ann; do bídh, do bíth .g. innta; do beith, do rabadh .s. innta, C; do bhuadh, do bhuath .g. ó lethféistine E²} Inand in aimsir sin acht sin

Do bá . ní raba a d; do bádhua; ní rabadhas a .d. [do bhádhuas . ní rabhadhuas a. d. E²]. do bí : ní raibí; do baí : ní rabha a .d. do bás, do bas .c ó neimhannaghe ní rabas a .nd.

Bir⁸ : ná bír⁹ [bí : ná bí E². bíth, bídh¹⁰ C]. bídh, bíthe .c. [bíod E²]. Gan d'ingnad innti acht sin.

An t-inad a tú .c. duir d'uaim ris 7 tinde.¹⁰

[Gé bheth .c do chanamhain .g E²] Gá dám, d. 7 t d'uaim ris E²

- 95 Bid¹¹ lim do gníosa is do guth . bíra dá chinn 'gud¹² chumduch. Ar grádh Dé ó d-chithe¹³ in chóir . ná bíthe gan ó ar bar n aoidh¹⁴ ¹⁵mad áil dáib dénuadh¹⁶ a réir . do mhúin chéill dá déanam daeib. Is l in tirsí a táithí¹⁷ féin . céim as uile a áithu uil. An maire neach do bith¹⁸ fad buille . dá mbéith agiath gach uille air. A chur re sruth as do arthuis . an guth do bas d'arthuis uaim.¹⁹ Mac máthar tug a tug tú . ní rug brú gá dáthar dó.
- 100 A í Brian dá mbéim romand . Céim Coruan biad le Boirinn .l.²⁰

¹ beinn H ² géchuín géchuín (distort) H ³⁻⁵ om. CE
⁶ some letters crossed H ⁷ follows 2 eg. ní raibí ní rabha ó H
⁸ the first three letters lost.
⁹ do beith l. aim acht a. do biadh no do biath m. g. H ¹⁰ bair E
¹¹ biadh E ¹² An tionadh a dtu taine amain duaim ris C
¹³ biadh E ¹⁴ dod C ¹⁵ oíreith C
¹⁶ náigh CE ¹⁷ dening H ¹⁸ dtairthe C, ttáithe E
¹⁹ biadh, bhuadh mss. ²⁰ om. E ²¹ l. om. CE

- A ngasól gé **beith** ar a mbéil¹ · gan boith ar-aen ar aonagól.
 Tig eiti lúidh na lachan · **beithe**² súil re slánachadh.
 Seal ag Nuall Broag do **basa** · seal ag Brian do **bádusa** .l.
 Rachadh in bith ar uile · **gá** **das** duine ac rith romho .l.
 105 ³ Tugadh fáithi róibh⁴ robadh · dóib gé **atáithi** ag tanaugadh.

[*Not in H*]

- Gabaidh** ag iarraidh a each **gabaidh** sarrain go Shgeach. cóir.
 (Gabaid d'iaraidh⁴ a dá each .l.)
 Tig as-teach is tig don tigh · is tig a each dá libh. cóir.
 (Tie as-tech is tie as-tigh .l.)

[*Only in E*]

- Ní **blaimne** re cóir do chneadh · **flaadh** bhróin 'gár siarni ar a son.
 Gé atá brida go réidh ribh · **bídhne** féin ar bur bhfeithumh.
 110 Buidhbha dá mbeis ar a thí · ní leis do bhi liobra an laoi. c.
 Gé **diám**ocht tugidh san ecath · is tugidh ár na nUlltach.
 Do **bás** re hollamh ag éil · mar do-clas bronnad Beinéd.

8. **DUL, DOL**, cert ar a comair aca ; **DULA, DOLA** d'uathadh is d'illradh

As dulta 's as dolta c, as indulta ⁊ is indolta c. d'oibriugad canamhna.

Rachad, raghad,¹ · ní rach, ní ragh ; gé chuim deachar, gé chuim digear · gé chuim ná deachar, gé chuim ná digear a .s racha, raga ó innagni thú ; gé chuim dechais, gé chuim digis a .s, ⁊ mar sin dá .d. rachaid, ragaid, ó innagni hé nó f : [ní racha, ní ragha a .d. E²] ; gé chuim deach, gé chuim dig a .s. [rachmaoid, raghmaoid : ní racham, ní ragham a .d. , gé chuim deacham, gé chuim digheam a .s. E³] In samer sin mar sin.

Do rachunn, do raguinn ; gé chuim do deachunn, gé chuinn do diginn a .s. Gan ingradh innti acht mar sin.

Tégin, do-égin : ní thégin a .d ⁴, ní deachadh, ní deachadhas a .d. c. tégi, do-égi : ní thégi a .d., ní deachaduis a .d. c téid, [do-éid E²] ón dá indagni eah · ní théid a .d, ní deachaid a .d. c. tégmíd, tiagmáid, tiachmáid, do-égmíd, do-iagmáid, do-tachmáid, do-égeam, do-ragam, do-racham : .d. ar a comair aca, ⁊ ní deachamar do d c [tiad c., do-iad l. E] In samer sin mar sin Tíachar, [tíaghar ó neimhunnagne E²], ar éenchonsaine as c hé, [téighthear E²].

¹ ar mo bheil E

⁴ d'iarraidh E

² beithi H, bete E

³ rachad H

⁵ roim H

⁶ cert mtd. C

Téinn, do-éinn . ní théinn a d. , do deachund, do diginn . ná dechund, ná diginn. Leathnaigh .g a hilaighi mar in céadainir. [téimís, tiagmaois, tiachmaois, dnr aim mar an céadna air ní théimís, ní thiagmaois, ní thiachmaois, do deachmaois, do digimís ná deachmaois, ná digimís E¹] In aimser sin mar sin.

Do-chuadhas, do-chódhas, do-chádhas,¹ do deachadhas : ní dechadhas² a d. do-chuadhadh, do-chódhadh, do-chádhadh,³ do deachadh : ní dechadh a nd. [ní dheachadhuis .c., ní dheachuia .l. E²] do-cúas, do-cóas, do-cás,⁴ do deachas .c. ó nemunnaem ní deachas aca lé chéih

Eirgear, eargar c ó indseir⁵ eirg⁶ amáin as .c. and.⁶ eirgeadh, eargadh. eirgem,⁷ .c., 7 mar sin sí. eirgther,⁸ eargar, [ergthar] is .c. ó nemunnaem.

Ní mar in té do thoghas . ní hé damh ní dheachadhas.⁹

A coraigeacht¹⁰ nár dá damh . dá ndoachuinn mar nech deachadh ní horam buidh dúal a dhuth . ní buan comhall na coraich.

- 115 Caomadh sinn Donnchadh do dhul ón orchar gan ruid ní ragh móruidh am chroidh cleach Breagh eadh in oighi gé dheach damh.

¹⁶ Mar do beath uaman oirne . do-cuadhadh¹⁶ ar chomairgi Mo chin dán muine in Mumha . dá ndig urri h'aradha.¹⁷ Dá ndoachas ón munn gan mheath do moethas in finn fuidheach¹⁸ Gach re n-uair ar chhathairh caerthunn . tiachair do buain aenaphill orm¹⁹

- 120 Meoir led chonfadh a chleth Lug tiad as-tech a ndornchar²² déd.²³ An mar taer taigh²⁴ do cheid . nó eirg²⁵ do chaei ar thaibh Taidé. (.c. ón chéil sin)

Ingnadh nach ann do-úair²⁷ bhás . in tand do-cás fa Chluain Cuass.²⁸

²⁹ Do bádar dá dune dég . do-chádar d'ég uile iad.

³⁰ Gid linn tiad do thug Aedha . fir mar iad ní huntaebha.

[Not in H]

- 125 Eirgidh ar moir a manaigh³¹ . eirgidh soir a Saxanuibh³² .l Eargaidh ar moir a manaigh³³ . ³⁴ eargaidh soir a Saxanuibh³⁵ .c. Dá ndigis a nduigh do thoile . Ina Brian ó³⁶ bíle féin.³⁷

¹ Doenagas do chogus do cágas H

⁹ dechagus H

² do cuagad do cogad do cagadh H

⁴ dacás H

³⁻⁵ follows eargadh in H

⁶ erg H

⁷ ergim H

⁸ ergter H

⁹ dechagus H

¹⁰ georagacht etc. CE

¹¹ ois in § 7 E

¹² fulgeach H

¹³ do cuagadh H

¹⁴ taroda C. tharadha B

¹⁵ nded E

¹⁶ oim C

¹⁷ ndorncluibh H

¹⁸ erg H

¹⁹ tauidh HE

²⁰ geóas E

²¹ an mhanuigh E

²² do fuair C, do fuair B

²³ an mhanuigh E

²⁴⁻²⁵ om. E

²⁶ go mhanuigh E

²⁷ a E

²⁸ bíle féin C

[Only in E]

Ní **tiagair** ó **tlugh**¹ **athar** · ó sin d'iarraadh ealathan.Ní **arnach** **iarthair** a uain féin · ní **tiachair** uaidh gan oibhéirín .l.
(Ní fuil ann acht éinchonsaine)130 D féuin Fear eCuile **do-cas** · suas le buanne ngeal do ghúis.**9. TAIRCSIN, TAIRGSI** (dunt).As taircthi uatha araen. l. ní ²rena hoibnugad³ [As fear tairgsi 7 tairgsiona neith dhuit mé .c. do thaoibréim E¹].Tairgfead, do-airgeab. gé chum tairger, gé chum do-airger a .s. , ^{3a} a ndiultad ar a comair aca³. tairgfi nó do-airgfi .c. ó innscu thú, gé chum tairgi, gé chum do-airgi, 7 mar sin. tairgfídh nó do-airgídh ón dá innscu eile gé chum tairges, gé chum do-airgi a súidhegad In amser sin mar sin, 7 .l. cuid ar duir ailm 'gé neimnscuTairgfínn, do-airgfínn · [ní thairgfínn E¹], gé chum tairgínn, gé chum do-airgínn, 7 in amser sin mar sin.Tairgim, do-airgim : ní thairgim a .d. , ní thargadh a .d. c. tairge, do-airge . ní thairge a .d. , ní thargaduis a .d. c. , ó innscu thú sin. tairgid, do-airg, do-airgend ó innsgu⁴ hé 7 hí ní thairg, ní thairgend a .d. , ní tharguid a .d. c. tairgmíd, do-airgmíd, do-airgem .c. Gach persa ar a mbia duir ailm coimlenamna⁵ ⁶bídh inad .d. agá domneachad and sin⁶. In amser sin mar sin.Tairgínn, do-airgínn ní thairgínn, ná tairgínn a .d. , [s. 7 .g. ann E¹]. In amser sin mar sinTargadh, do-argadh as .c. and . ní thargadh a .d. , targaduis, [do-argaduis E²] .c. ní thargaduis a .d. [targuidh nó do-argaidh C, ní tharguidh E²]. targas⁷ ó neimhnagne .c.Tairger ó furáileam, 7 mar sin sía. [tairgthear ó neimhnagne E, .l. duir⁸ ar neimhnagne na pearsan sin E²]**TAIRGSIN⁹, TAIRSIN** (ó thairgsin in éduig)⁹, .l. d n ná oibnugad aici acht táir nó do-áir nó táirsedh nó do-áirsedh nó tarnuig nó do-arnuig¹⁰ nó tairnig nó do-airnig [7 do-rinneadh tairfendh nó do-airfendh E¹, táir l. iolradh 'na bheól, 7 aderar gurab .c. táir mo ghriobuail do chanamhain E].¹ tigh E² rena C, rompo E³ ní tairgibh (thairgeabh) . . . go chum na tairger CE⁴ innsgu H⁵ coimlenamna H⁶ .c. inadh .d. ga deomnugadh aran amair do leithir mar sin C⁷ targas C⁸ roid duir ailm⁹ om. C¹⁰ do érnug H

Gémad lat fód na Fraingei · dod mhac¹ óoc nír² inntairgthi .i.
Muna bfuil mian mh'airgthi ort · tar port éar n³ tairgthi teacht.
A ri Mhír ardólae Airt · targadhais dúm a dhéilt.
Peall fiund ó Albain go hÉirinn · targuid dúm⁴ ó cóibfund Cuinn.

⁵Deimneacht ar thairgean⁶ in éduigh ann so⁷

- 135 Adair flath Diomun⁸ 'gá dail tair math in domum fa dheoidh.⁹
Ní thug in flath áised inn · tair¹⁰ ar charth ré choigill.⁶
Gan daine ó n-aghmu¹¹ a fa · tairnig a⁷ scrias uile eas.¹²
Tairnig in fer agá fuil · in boan aimrú nó araidh¹³

[Not in H]

- A bricht seires a suil i Thail · co tair clum a beirte biadh.¹⁴
140 Biadh nó go tair tair an righ · ar an Síl gCair gráin ghéidh .i.
Sleaga reamra re hoidh n-ágh · tair lo fear mBeirba acht a mbuaidh .i.
¹⁵Ní thug fear do nach dailfeadh · go tairfeadh¹⁶ so sa ceadh ferthar¹⁷

10 **TEASDÁIL, TEASBÁIL.** e, 7 lochtach d. n agun teasbáil
Is toid tha, is toidátha .o. (má tá ciall and). .i. ní roime.

Tesdóbad, tesdábaid, do-esdob, do-esdáb ní thesdób, ní
thesdábh, gé chuim tesdor, gé chuim tesdar, gé chuim do-easdór,
gé chuim do-codár [gé chuim ná teasdór 7 ná tesdar]. In aimser
sin mar sin.

Tesdbuinn, tesdábunn, do-ea dohuinn, do-esdábunn: a nd
ar a comar 7 tinne air gé chuim tesdóinn, gé chuim tesdáinn a .s.
In aimser sin mar sin acht nach fuil cuid ag duir ailm urre ar
neminnsgu

Tesdos, tesdáas, tesdass, do-esdós, do-esdáas, do-esdas. [tesdódh,
tesdádli, tea-dadh ó nemhinnsgne E] In aimser sin mar sin

i cuid aic ar indá aimser sin¹⁸ eil¹⁹, muna fagthar¹⁴ ciall and¹⁵
.i. furáilm aic.

Gá tám¹⁶ acht tesdair¹⁷ fir · d'ágh in doaghagabail¹⁸ dhuitan.¹⁹
Acht Uigri Dé 'na mac mná · dar lat ní hé do-esdá.

- 145 A beith ar deasláun Dé bí · nochta teasbháil hé d'Éarí.

[Not in H]

Ní maoidh mé aonfear d'fáa · ní chaoinneabh²⁰ an té thesdás.

²¹An té do bhí 's an té atá · agus an é an tí teasdá.

¹om. H ^{2a}nir C ^{3b}daine C, dhúinn E ⁴tairgean H, tairsin E
⁵diomhain C, dloghuin E ^{6a}deogh H, dheogh E ^{6b}tairtigh C
⁷re coigill H, re coigill C ⁸on faghmuid (f added above) C, o faghmaid H
⁹ar C¹⁰ ^{11a}= or 740 ¹²arra- H ¹³om C
¹⁴bid E¹⁵ ¹⁶tairfeadh E ¹⁷f chlar E¹⁸ ¹⁹om C
²⁰i. cuid ar an aimsire ar an laithir na ar leithdheamhnaighodh na ar folairemh
aice P
²¹fagar C bhfaghar E ²²and ciall H, ciall ionnta E ²³dam CE
²⁴tesdair etc. MSS. ²⁵deagabail H
²⁶dhuitain E ²⁷caoin- C, mhaoidheabh E, chaoinneabh E²⁸

11. **TÉRNÓDH, TÉRNÁDH, TÉRNÚDH, TÉRNAM,** c cirt ar a comair 'gun dá chéadainm **térnúdh**, méd an térnaídh aigi, 7 do-níther¹ méd an térnúdh. **térnám**, méd an térnaimh, méd in térnama aigi.

As térnótha, is térnátha, is térnaíthi, is térnatha damh rit nó dam thú don baile .c. Is intérnótha dam rit l. As intérnótha dam thú² don baile .c. Gach focal díb mar sin

Térnóbad, térnábad, térnaífed, térnafad, do-érnóbh, do-érnáb, do-érnaíeab, do-érnabh .c. ; .d. ar a comair ³ag gach⁴ focal díb 7 tinne air, .s. ara comair ³ag gach⁴ focal díb 7 tindi 7 guthaíde air. térnóba, térnába, térnaífe, térnafa : gé chuim térnóe, gé chuim térnáe, gé chuim térnaíe, gé chuim térna. duir ailm leis⁵ orra. térnóbaid, térnábaid, térnaífid, térnafaid, do-érnóba, do-érnába, do-érnaífe, do-érnafa⁶ gé chuim térnós, gé chuim térnás, gé chuim térnaíes, gé chuim térnas, gé chuim do-érnóe, gé chuim do-érnáe, gé chuim do-érnaíe, gé chuim do-érna ; a .d. mar sin

Térnobainn, térnábainn, térnaífinn, térnafainn, .d. ar a comair aca gé chuim térnóinn, gé chuim térnáinn, gé chuim térnaíinn, gé chuim térnainn, duir ailm leis⁵ air. In amser sin mar sin. .l. cuid ag duir ailm ar nomainneagáí umre.

Térnóim, térnáim, térnaim, térnaíim⁷ (l d c aici). Gan díb mar sin acht in térnúdh. As é do-beir sin, nach .c. g lethdomnugthe⁸ ná cuid ar lándeimneachad aigi, 7 .c. ar gach n-éanamair hé acht sin. ní thérnóim, ní thérnáim, ní térnaíim, ní térnaim : ní thérnós, ní thérnás, [ní thérnas E] a d c térnóae, térnáae, térnae, térnaíe⁹. ní thérnóae, ní thérnáae, ní térnaíe a .d, ní thérnóis, ní thérnáis a d c, 7 c. gerradh in dá d dédhinach¹⁰ so thuas ar in dá mneene. térnóidh, térnaidh, térnaidh, térnaeuidh, [do-érnó, do-érnóinn, do-érná, do-érnáinn, do-érnaoi, do-érnaoieann, do-érna, do-érnann ó innaghe é 7 f E¹¹] : ní thérnó, ní thérnóinn, ní thérná, ní thérnáinn, ní thérnaei, ní thérnaeiend, ní thérna, ní thérnann a d, ní thérnó, ní thérná, ní thérna a .d. c. In amser sin mar sin.

Térnóinn, térnáinn, térnaíinn, térnainn¹². ní thérnóinn, ní thérnáinn, [ní thérnaíinn E], ní térnainn,¹³ 7 ná térnóinn, ná térnáinn, ná térnaíinn, ná térnainn¹⁴ a .nd. In amser sin mar sin.

Térnós, térnás, térnas, .d. ar a comair aca. In amser sin mar sin. térnódh, [térnúdh, térnadh E¹⁵] ó nemindsen.

¹ adrar nach .c. CE

² los H

³ duir ailm uirre add. E

⁴ deguach H

⁵ leam add. E²

⁶ do ernáfa H

⁷ lethdomnugthe H

⁸ -ainn CE

⁹ agao H

¹⁰ as .c. o innaghe thú add. E³

¹Ténnór, ténnár, ténnair, ténnar², .d. ar a comair aca, 7 mar sin síis [ar fuláireamh C ténnó, ténná, ténnaoi, ténná ó innsne thú E³]. ténnaoe² is .c. and.¹

Mun amair⁴ airb indnóid rind co hamair impúid orunn.

(.c., inann sin 7 in ténnúid⁵)

Seob glas nár for a n-éuló · ténnó in tereb as re hénlá.⁶

150 ⁷Ní foghtar⁷ trén gan ténná · ténná ar sán d'orchar sunga.

⁸Ténná is ní do chor⁸ na cloch · a roth dénná tor as-tegh.

⁹Re cuilt mna an tann ténnamair · air lá ann ar annáigidh.

[Not in H]

Do-énnó co crech¹⁰ ó Cóm · gém énbó 'gá¹¹ broith co buaibh.

Ténnamoid on ghaidh gan gonn · ténnamoid a ndiaidh¹² Donnchaidh .c.

(Ténnamuid¹³ on ghaidh gan gonn, lochdach)

155 An té thérna¹⁴ as gach tennta · sé 'na énglas cordcha ar chách.¹⁵

Ní thérna dá ngáibh ón gleó · loó acht éngla i Tháil mar tá.

Re re acht an¹⁶ t-énnamuid d'fagáil ténnastar sé ar ngabáil gail.

(.l. gáidh .c.¹⁷ ténnastar)

12 **RÍCHTAIN** (don baile) 7 **RÍCHTAIN** (a lesa¹⁸), inann acht nach e oibrúgáil ná .s. aenta¹⁹ ná fuláirem [ná .d. céile, ag in richtain a lesa¹⁸].

Is rigthe, is roetha²⁰ dam don baile .c. ; .l. ní roime.

Ricab ní ricab, gé chuim risar, gé chuim riser a .s. ríca ó thrí hunsenedhaib, gé chuim ríá ó innsene thú, gé chuim rí a in dá innsene ele In aimsir sin mar sin 7 lethláistine, .s. cael 7 lethan, aca²¹ ó sin amach

Ricim ní ricim a .d., ní ránag a .d. céile. ríco : ní rígo a .d. ní ránagais a .d. céile. ríe : ní ríe a .d., ní ránaic, ní ráinuc a .d. céile. ²²Hlrad cael 7 lethan ar in aimsir sin 7 ar. g. lethdeimhnechad 'gá hlrad.²³

Ricinn²⁴, ríuinn, ríann²⁵ ní ricinn, ná ríanna 7²⁶ ná ríinn a .d. In aimsir sin mar sin.

Ránae ní ránae. ránagais. ní ránacais. ránaic, ráinuc · ní ránaic, ní ráinuc a .d., 7 rángas ó neminnagm.

¹⁻² Follows ex 148 in H

³ o innsne ma add E³

⁴ ténnao before Ténnobhad, but ténnaoi here E

⁵ Man amair H

⁶ inann sin 7 med an ténnúid do bbeith .c. E¹

⁷ haona E

⁸ foghtar H

⁹ chor H

¹⁰ crech C

¹¹ da E²

¹² naidh C, ndiaigh E

¹³ ténnamoid E

¹⁴ am chaun E

¹⁵ om C

¹⁶ ge .c. C, ge ch— E

¹⁷ les H, leasa C

¹⁸ aonda CE

¹⁹ reangha C

²⁰ aice F

²¹⁻²² letnagad ar dhrad etc. CE

²³ Riginn E, add gaoidelg E³

²⁴ add muidoghadh E³

²⁵ after ní ricinn H, om. CE

Rigear : ná rigear. ¹Illrad cael 7 lethan ag an fúráileam ²
Inann gabas 7 in techt, acht cuid d'ur a. l'm ~ fuláirem innsene thú

Is dol ó ísel³ eo hard ~ seol du rised gu Ricart.

Tuata cuart íchtair in esa ~ ní ríchtain a leas lá-⁴

160 • Regar a leas ós 'ga⁵ labra ~ Potar ar⁶ lea m'anma ann.

[Not in H]

Regar rin⁷ leas a leas ~ ní cair leagadh dá leigheas.

• Mac rogh dá ríoadh a leas ~ a ghírosadh as diom díligheas.

13. BREITH, ⁸ceart ar a comair aice ⁹

In rucad, ¹⁰méid in rucaid, méid [in] ruetha aige ¹¹ 1 oibrugad na
fuláirem aige, 7 do-rindeadh ruc ó fuláirem

Is breto¹² 7 is inbreto dam ní uaid¹³ .o. d'oibrugad cananna : is
borth¹⁴ 7 is inberth¹⁵ .e. ó churt ; [e. ní rompa araon]

Berat : ní bér ; gé chuim berer, gé chuim berar, gé chuim rugar
[a s], 7 mar sin síis [béra ~u bhéra , gé chuim bhere, gé chuim
bhera, gé chuim ruga. béruidh : ní bhéra E]¹⁶ ; gé chuim beres,
gé chuim beras , gé chuim ruga, gé chuim ná bere, 7 ná bera, 7 ná
rua ó thri hindemb. .a. cael is lethan aice ó sin síis

¹⁷Do beraim ~ ní beraid , gé chuim do berann no do beraim nó
do rugaim. In amsar sin mar sin.¹⁸

Berim : ní berim a .d.¹⁹, ní rugas a .d. célló. ²⁰Bere : ní bere a .d ,
ní rugas a .d. e²¹ berid ~ ní ber, ni bereann²² a dúiltadh, ní rug,
[ní rucastair] a .d. célló. Illradh cael 7 lethan aice borthcar,²³
berar .o. ó nemunsgne. In amsar sin mar sin.

Do berinn, .s. 7 .g. ón breith and 7 .g. ón tabairt. do berunn,
.s. ²⁴ón breith 7 ón tabairt ann.²⁵ do rugunn .s. ón rucad. A
n-uathadh araon mar sin do berim .nann 7 do berim do bermaí,
.s. 7 .g. ²⁶ón breith 7 ón tabairt ann.²⁷ do rugmaí .s. ón rucad
In amsar sin mar sin.

Rugas : ní rugas. Can ingnad tan amsar sin acht mar can

Berear ná berear, 7 mar sin gu hálkadh ²⁸ beream, beram e , 7
mar sin síis.

¹ 1 rigem reagam as .e. ara E

² nil HC', íscal E

³ a las C

⁴ da L

⁵ ar ar H

⁶ leas an f.

⁷ om CE

⁸ breite C, breite E

⁹ bera beruid ní bera nce H , C omits the 2 sg.

¹⁰ fca add C, cirt add, E¹

¹¹ berinn H

¹² om CE

^{13,14} o gach persain díbh etc. CE

¹⁵ guo (f) ill- C, ar iolr- E

- Doba¹ brei² crodh ó chail³ · dá chor fa ead⁴ í Uiginn.
 A Dé nach raba ar mo roinn · gi-bé⁵ raga⁶ do rugoinn.
 165 Dá rugtha éneach ga hégin · tuctha d'Éleach égin hu.
 Dá mbertha ar chách gan an eadh · ní bud tráth deabtha in domnach.
 Ní bud⁷ cas cré tar⁸ in fear · nu gi-bé⁹ bas do baireadh.
 Rug glas dom glór · tug blas a Ógh ar m'urabra.
 A Chlaun Bliod ó mbera¹⁰z groug · nár throid re feraib ag flaidh.
 170 Rogha dib is dobertha¹¹ · Sil Mogha lé a¹² minathna.

[Only in E]

Rug Cathal gé chuim raga · geall gaigidh geall faibhuga.
 Do chuim is deithir¹³ a dala · ní beirthe¹⁴ cuir lána lé
 Dan glan ar bhuaibh do-bhermaoid · bhermaoid¹⁵ crodh uaibh ar iomaoid.

- 14 In¹⁰ TABAIRT, ¹⁰cert ar a comair aei (méid na tabairtí .i.) ¹⁰
 Is tabairthí .c., .l. ní roime. Is tabairtha [c., 7 .c. ní reme),
¹⁰7 as intabairtha .c.¹⁰

Tugad, ¹⁰med an tugadh, méid an tugtha a.gi 7 mar sin gabhas ¹⁰
 Is tugtha c (ní romhe E), is intugtha c d'oibriugad 7 do
 thaibrem, is intugadh c ¹¹ do thaibrem [fen C, 7 d'oibrioghadh
 comhdeachta E]

Do-ber gé chuim do-berar a s, ní thibar a d, ¹⁰l. aige acht
 sin¹⁰, gé chuim ní tuar a s sin. do béra ó thri hunsamb, gé chuim
 do beara a s ní thibra, ní thibre¹² a d, gé chuim ná tuga a s.
 sin. Ní thibrem, ní thibret, ní thibrimn, ní thibredh, [ní thibhre
 CE, ní thibhrea E], ní fól ead dib acht sin, lethan uile a s.¹³

Do-birnn, do-bernn : ní thabram a .d., ní thucas a .d. célli.
 Ticim ní durt · ní thucas [aman] a .d. [an uair tigrim ní durt l,
 ní fulgeann sin red the (?) do chur roimh E²]. do-bire, do-bere
 ní thabrae a d, ní thucas a d céll ticé ní dam ní thucas a
 .d. do-bir nó do-beir · ní thabar, ní thabrann a d, ní thuc a .d.
 celle ticé ní dam ní thuc a d do-birmít, do-bermíd, do-bermaíd,
 do-birem, do berem, do-bearam ní thabairmíd, ní thabram a
 nd, ní thucamar¹⁴ a nd. celle ticemíd, tegmaít ní thucamar¹⁵,
 a d A h.írad mar sin.

¹⁶Do-birnn g. ón tabairt; do-bernd g. ón tabairt 7 .s. 7 g
 ón breth ¹⁶ In ainser sin mar sin

Tucas no do-ucas no do-ratas ní tucas a nd [tugus nó do-
 uguis nó do-radu.s ní thugus a d. E²] tuc nó do-uc nó tard

¹ Doba C, Do budh E ² giadh be E
³ rogha CE ⁴ Cid ma b. C, Ciodh fa budh E ⁵ ar E
⁶ giuh be E ⁷ doibheirte E ⁸ re a C, m E ⁹ deithfear E
¹⁰ om CE ¹¹ om H ¹² ubri H
¹³ fuighithe E ¹⁴ tugamar C, thugamar E
¹⁵ ní tugamar a .d. ilbrici C, thugamar aca uile E
¹⁶ ní uil (fúl) ar a lethdeanagad uile (aige) acht mar adubramar (adabhart),
 ar an mbret (on bhreith) acht do birnn on tabairt 7 g. is .o. ann CE

nó do-rad . ní thuc, ní thard a .nd. lochtach de¹ acht tard abáin^{1a}
[munab .c. do-ard. An aimsir sin mar sin].

Tucar, tabrar .c. tuc, tabair .c., tucthar, [tabarthar], tabairther,
tabar, tabair .c. ó nemindsene. Gan ingnadh inné acht mar sin.

- Dúndhach² mó don Rígh do-rad . mar do ghad dúnn³ in té thug.
175 Uathadh lámh thabarta a tug⁴ . do gradh chabarta carud⁵
Ferr fa⁶ ní fear Fídharta . ná⁷ bean ar tí a tabarta.
Fuath don mnai oí⁸ am farradh . tre Choin Rí do-radamar.
A chrad⁹ do choinmedh gu hard . ¹⁰Is tard¹⁰ dam in doungeal doarg.
Meat¹¹ don tí¹² dá tabar . in cádas nach congabar¹³
¹⁴Is¹⁴ nár don lucht 'gá¹⁵ lamar . lán a n-ucht in ollaman.¹⁶
180 ¹⁷Tarcaine ag an mnaoi¹⁸ amach . oramas treim beith bacach
Dia do chabair na cois . ar a tabair tarcaini.
Tegar mun saltrach suire . gu marcach finn Formaid.¹⁹
²⁰Gi-bé do-beradh 'na lán . eanna me²¹ an Chaoich Hí Chlúmain
ní thibreadh a n-abronn air . ingen chablon Í Choallaigh.
Acht gi-bé²² do-beara grad . do-goaba ²³'a chradh²³ in é a fí
• Do-bire treas 'na treas glan . ag sígho chre²⁴ is corthar.
185 Ar teag don bocht do-burid . armid neamh ort 'na romlaoid.
Nach bi²⁵ agath re fear feithíche . teichthi um Ríth míreag do-bíthi.
Tug a cheand báidhe²⁶ na mban . darn tar coand²⁷ mo náire neam.

[Not in H]

Cia le a tabairthir as inn . glas anathnadh²⁸ ar Éind
Tragh ar aghadh²⁹ t'fianbhóithe . fá dtabair³⁰ ár éndaithe.

13 ROCHTUI, RUACHTAIN, RIACHTUIN, cirt ar a comair aca.

As roichti³¹ 7 as rechtha [dam don baile] c uatha le cheil , l.
ní rompa.³²

Do-soiser nó do-roiser . ní roiser [a n d E] , gé chum do-soiser,
gé chum do-roiser s in deimhugthi, gé chum ná roiser s in dúltaid.
do-sois nó do-rois ó mngnu thú, ní rois a .d , gé chum do-sois, gé
chum do-rois a s , gé chum ná rois 7 mar sin is do-ro nó do-ró,
do-sia nó do-rua, do-sia nó do-ria . ní ro, ní rua, ní ria a ndúltadh,
7 s ar a comair aca. In aimsir sin mar sin.

¹ dhuobh E

^{1a} amach C, amhain E

² Dúngach H, Dúinghach E

³ d.n C

⁴ a thug H, a dtug C, tug E

⁵ carad E, a carad C

⁶ bha E

⁷ ina H

⁸ do mnaoi fí E

⁹ A gradh C, Mo chradh E

¹⁰⁻¹¹ a dard C, a tard E

¹² Meide C, Meide E

¹³ te E

¹⁴ congabar H, conabhar E

¹⁵ as C, om. E

¹⁶ ag E

¹⁷ coir an tabairt add C

¹⁸ mnaoi H

¹⁹ Monn blormaid C, bhf bhf E

²⁰ om H, gebe doberadh na lán ni thibreadh E², cf ar 87

²¹ mic C

²² gradh de E

²³⁻²⁴ cradh E

²⁵ a sígho creas

²⁶ Nae bi H, go mbi (mbí) CE

²⁷ baig H, baighe C

²⁸ cednd H, chena E

²⁹ agh C

²⁹ aghadh C, agh E

³⁰ dtab C, dtabar E

³¹ roicti C, roichte E

³² rompa C, rompa E

Do-soinnn nó do-roisinn ní roisinn; gé chuin do-soisinn, gé chuin do-roisinn s m deimhghí, gé chuin ná roisinn s m d. Ruas is c. ar a nd uile 7 ar a suidighib¹ gaeidealcí. In aimsir sin mar sin

Do-soichim nó do-roichim, do-seichim nó do-reichim: ní roichim, ní reichim a d, [ní ruachtas, ní riachtas E], ní ránag a d céille. do-soichí nó do-roiche, do-seichi nó do-reiche: ní roiche, ní reichí a nd, [ní ruachtuis, ní riachtuis E²], ní ránaguis a nd céilli do-soich, do-roich, do-seich, do-reich, do-soichend, do-roichend, do-seichend, do-reichend, do-sóig, do-róig ní roich, ní reich³, ní roicheann, ní reichend, [ní róigh⁴ ní ruacht, ní riacht E] a d, ní ránuig, ní ránuig a d céille [do-soichmíd, do-seichmíd, do-roichmíd, do-reichmíd, do-soicheam, do-seicheam, do-roicheam, do-reicheam ní roichmíd, ní reichmíd, ní roichem, ní reichem, ní ruachtamar, ní riachtamar, ní rángamar E⁵] In aimsir sin mar sin éise.

Do-soichinn, do-roichinn, do-seichinn, do-reichinn, .g. i ngach⁶ focal díb, do-soisinn, do-roisinn, s and⁷ féin 7 .g. ó lethiáistine. In aimsir sin mar sin.

Do-súachtas, do-ruachtas, do-slachtas, do-riachtas, ránag ní ruachtas, ní riachtas, ní ránag a nd In aimsir sin mar sin, acht nach .o. and acht rángas ó neminnscni.

Roicher, reicher .c. ó innsgeo 7 mar sin éis; 'roichther, reichther ó neminnscne⁸. A fuláiream mar sin

- 190 Ní athniam a Aod í Donnail - dít seo riar dá rós⁹ ad phort
is fada ón ór íallas m'fagáil - lór damna dom íallúir¹⁰ ort .i.
Fuacht in mungi minferuig - do-ruacht uile a n-íaránaib
Tuigther mar son¹¹ hi 'na hóg - do-sóigh¹² ní tré glom don gráin.¹³
¹⁴Ní móide is ingill re hUilliam - imho fir dá fuil 'na ré
a gruaidh¹⁵ réidh as foisti a n-égin - dá roisidí a céim¹⁶ égin hé.
Créd acht fatha urchra¹⁷ d'tir - drunchla¹⁸ a ratha dá roisidh.
195 'Tar in uilbnn siar do-soich - grian mar chloch muidinn ar mleith¹⁹
Tinná h'each²⁰ 'a do bó 's do brat - dod mac as breath dá ró²¹ rit

[Only in C]

Páirt an fir nach aingeal marth - nárb eingeon sin rom soich
guais feirgi an tí rom a teich²² - dom leith chlú go teilgi an troich.

¹ suidighib H	² reich H	³ roidh C	⁴ angao C, iongae E
⁵ ionnta E		⁶ da chonnsauní o neamhbinnseas air E	
⁷ ruas CE	⁸ ferasí E ²	⁹ an M88	¹⁰ do soidh H, do sóidh E
¹¹ greu H	¹² gruaidh C	¹³ geim E	¹⁴ nra C, orchra E
¹⁵ dromela C, dromchla E		¹⁶ = ex. 334	¹⁷ teac C, theach E
¹⁸ doro H		¹⁹ tech C	

[Only in E]

Tart a ndiaigh na georm do-chloisim · baidh orm suil do-soisim
Sadhbh .c

Tart a ndiaigh na georm do-chloisim · baidh orm gé dho-soisim
Sadhbh .L

16 **TÁRTHACHTUIN, TÁIRTHECHTUIN, TÁRACHTUIN¹,
TÁIRECHTUIN², TÁRRACHTUIN³, TÁIRRECHTUIN, TÁIRSIN,
.c. uile, 7 .L. d. neith aca acht ⁴in t-inad a fuigther⁴ dán orra**

- 200 An adhaigh⁵ d'éis fir Borchu · d'fágáil a n-uaim béldorchi
maire táir is gan tocht⁶ choidhehe⁶ · pláigh⁷ mar ole na benoidhehe⁸
Bed ar treom do thárachtuin⁹ · do brég deor ón dérachtuigh¹⁰
fada¹¹ lund in taid tárthuin¹² · claid Chárthuin¹³ Fíul fa enchuig
D'fís roMungí clárthais Chach · tárthuin¹⁴ Conaire in céidgíath
Gan gábadh ean feall gan égin · tárradh¹⁵ re treall égin hi
- 205 Rind na lén an len tárthuin¹⁶ · freth Chárthuin¹⁷ Fíun ean¹⁷ feithlinn
¹⁸Táirfidh in Coimide in croich naeim · séidfidh¹⁸ gu roich¹⁸ roigiu in
tsloigh.
Bráigie rig Gall mar²⁰ nglasa · fa-rir nocha tall tarra²¹
Tarradh²¹ re taeb garh thapar · bruing eacm mballaigh n breigiu
Gabaia Chárthuin²² ar baia mbain · is tárthuin²³ lais ar lethluin
- 210 Sgotha claid Chárthuin²⁴ fad Fíun tárthuin²⁵ gan deor ara ndra m
A mbuidhres don chloim ar chath · don roim táirthe²⁶ a toach²⁷
Mo chadhas fá a eom²⁸ gu n-ór · ní horm nach tarra²⁹ gu trén

[Not in H]

³⁰Gá bhreth³⁰ ean lamsin ni luathe · na táirsin neith uathe³¹ ar ais.
Faesin³² chlann do chuid tainnigh · táiridh suil mail da³³ manuibh.

17 **Bérla na HÉIRGHE³⁴, 1 per a ná cibruigad aigi**

Ad-réscar [a denmas neith], ge chuim ad réscar a .s., ní drescar

a .d. In mnsen sin mar soim ad reis³⁵ ó mnsene thú, [gé chuim

¹ tarrachtuin etc. HC² letter erased after tarr. H³ tarrachtuin H⁴⁻⁵ mar dogehtar (dogeibhther) CE⁶ agaidh etc. MSS⁷ tocht H⁸ coigchi H⁹ plaidh H, plaidh E, pl. C¹⁰ benoigchi H, haonoidhehe C¹¹ tarrachtuin H, tarachdain t., tharachtuin E¹² d. hechtuigh C, on derachtuidh altered to o dhileachtuigh F¹³ Douga E¹⁴ tartuin H, tartuin C¹⁵ Cartuin t.¹⁶ tárradh E¹⁷ tartuin C¹⁸ preth Cairthine C¹⁹ fa C²⁰ mutf. H²¹ roth H²² anbur t., mbhar E²³ tartas C, taras E²⁴ Tarrugh H, Tarr. CE²⁵ cairthenn C, cf. IGT II, ex. 492²⁶ tairthenn C²⁷ cartuin t., gearthuin E²⁸ tartuin H, tairthinn C, tarthuin E²⁹ o toach C, o thosach E³⁰ fa eom C, fa eom E³¹ tartas C, taras E³² breth C³³ uairt C³⁴ Faesin E³⁵ do C³⁶ hergi H³⁷ adras H, adras C

ad-réis a s. E] ad re ó innsean hé 7 hí [gé chun ad-ré a s. E],
a ndiúltad 7 a s. ar a comair. ¹In aimser sin mar sin

Adresinn ní dréinn, gé chun adrésinn [gé chun ná dréinn
E]. In aimser sin mar sin.¹

Adréchtas : ní dréchtas a .d. In aimser sin mar sin, 7 ní uil
acht ar na trí hamseraib sin

- 215 Míchél maruadh sé a m. aad. adré am aghaid is rom éad.²
a rand m. dachól am duam. Míchél tall do buail m. mbead.³
Dia Domnaigh a-drécht gu luath. an t-écht⁴ ón chomraid gu cách
bas easbach him an R. rith. arna dith a eim trí tráth.⁵

18 **DLECHTUIN**, c. ón dlighsin duit¹, 7 l. oibrugad aic.
Inand gabas 7 bérla na hergi ar fausdine² 7 ar lethfúsine

Do gonas adléas³ a euid, 7 mar sin gabas síis, 7 ní uil acht mar
sin. [l. euid ar neimhinnsgno aic E. Ní fuil acht ar thrí
hamseraibh CE]

Feraid oile m. dlecht dam. acht na secht troigi talman.
(c. 7 d. focal leis féin a. c. hó)
Ní fuil oile hé dinnad áil. m. chun anocht adlé dith .l.
(adlé daeibh c. 7)

[Not in H]

Éibhear¹⁰ as é do bualh sine. m. dlé ónfoar righe sin.

19 **TORACHTUIN, TARACHTUIN**, eirt ar a comair aca, 7 l.
oibrugad aca. Bérla m. techta iad, 7 l. euid ag techt [an tsrotha
nó E²] in libhair dhíb.

Confad . do-oirer nó do air-er. ní thourser, ní thairser a .d.,
a s. féin ar comair gach neith dhíb. do-ora.s, do-araia ó innsean
thú. ní thoraia, ní tharaia a .d. a suidh¹¹ féin ar comair gach
neith dhíb. do-oir, do-a.r, do-ora, do-ara, do-oruigh¹², do-arugh¹³,
targa, do-arga [ó innsgno é 7 í E²] d. ar a comair féin aca 7 tinne
air¹⁴. In aimser sin mar sin

Do oirsinn, do-airisinn. ní thoir inn, ní thairsind a .d. s. ar a
comair aca, 7 guthaide ar a suidhghthibh¹⁵. In aimser sin mar
sin, 7 l. euid ar neimhinnsgno ag an bérla soin

Ad-roig amáin ar an aimser si ar an láthair 7 ní uil air acht sin¹⁶

¹ l. lethfúsine mar sin l. euid ar neimhinnsgno aic C ² ead H, ead C

³ bead HC

⁴ an techt C

⁵ = ar, 256

⁶ An Dleachtain E

⁷ cf § 35

⁸ lausandine E

⁹ adléas m. dhléas R

¹⁰ on dlighsin duit ata m. berla add E²

¹¹ Emer C, Eimear E

¹² aing. H

¹³ do ar. H, do oruigh CE

¹⁴ do aruigh HE, do a r C

¹⁵ t. ar a .d. 7 ar a .sib .g. C, taunne as .a. ar a .n.d. 7 ar a .a. gaodhúilge E

¹⁶ ainghth. H

¹⁷ 7 ní uil sin acht air add H, l. euid . . . ar lethdeimhniughadh aca E

Do-orachtas, do-arachtas : ní thorachtas, ní tharachtas a d.
In ainser sin mar sin.

Toirchear .c. ó fuláiream [tairchear .c., toirche, tairche, toraigh, taraigh ó innsce thú], 7 atá fuláiream coitcheand aigi acht ar neimnsce.

220 Sidh¹ oirthea^{1a} mádh eadh do-gabair toirthead fear am aghaidh ass.²
A thruaigh³ ná toirchi gan lón amuan gan do chlódh choidhe⁴
ar cúl.

Comdeas do hÍl Cure ó Chlaigh⁵ . toirneas⁶ gach lín uile is áigh⁷
tarachtuim do thug Hí Néil . 's do fréim gíl tabartaig Thail
Gu tairream san teag noemha . in treab faiseang oireagha.
Ní thug a enae folam omna . ní thoraig⁸ enae a donna duadh.

225 Ní léir⁹ gu toir a tharad . tamen féin a moig¹⁰ Muman.
Anú dom thoig muna thora . tú thoir ní ba¹¹ togha a Thaidhg.
(.i., ní tú thoir bus toga a Thaidhg .i., muna thora
as .c. ón céil sin.)

Bud regal dá targa tú . do chrú Sadha a leagar leó.

Uan ehnae dá toraigh¹² a tuinn . fáci acht ar comar a crobuing

• Dá toraidi gu¹³ tuile . d'foruigi ní léchfardhe.

230 Andear oidhe¹⁴ ort gíd inna . toirche anocht linsa ré¹⁵ lá.

[Not in H]

Seuir donn is¹⁶ taraigh dot¹⁷ tigh . leabur go min¹⁸ red muntar

'Tar an moir aribmall erothach . ad-roigh ilann ilchrothach

• Ní thoirchean le duine a dhán . 'na chlár comhthion uile fadh.

20. FENDACHTAIN,¹⁹ cert ar a comar aici.

As finnta .c., l ní reime, 7 ní hí amháin, acht gach peria agá
mbed²⁰ dá sula idir a hoibrugad 7 a taibrém mar tá so, as finnta 7
méd na finnachtana, .i. ní rena hoibrugad.

Do-finnab .c., ní finnabh a d., gé chuinn do-finnar, [gé chuinn
ná finnar] a .s. do-findfa .c. ó thrí hinnscrub, ní finnfa a d., gé
chuinn do-finna a .s. In ainser sin mar sin

Do-findfainn : ní finnfainn a d.; gé chuinn do-finnainn a .s., 7
mar sin sía in ainser sin, acht dá festi 7 dá feastaí .c. ó neimnsce
na hamsire sin; [dá fleemís²¹ no dá ffeasmacis²² mar sin nó a lethéid
ele re lucht gconsaine²³].

¹ Sidh E	^{1a} oirce H	² and C	³ thruaigh H
⁴ coigei H, coidehe C, coidhehe E			
⁵ o chlaigh H, a cl. C, a gelaigh, the second word altered to chlaigh E			
⁶ toirneas C, toirneas E	⁷ auidh H	⁸ thoir- H, tor- C, thoiruidh E	
⁹ leir HC	¹⁰ muig H, moidh E	¹¹ bhá H	¹² toraigh H
¹³ gan E	¹⁴ oigchi H	¹⁵ red C	¹⁶ Seuiré donn C
¹⁷ do C, don E		¹⁸ minn C	
¹⁹ Fendachtain H, Finnachtain C, Fionnachain E			²⁰ ga mbea CE
²¹ fleemís E ²	²² ffeasmacis E ²		
²³ ar lethéidinn 7 ar lethemug . . . add. L ²			

Do-finnaim ní finnaim a .d., 7 l. d. céile aici. do-finnas .c. ó innsene thú; a d ar a comair do-finnann .c. ón dá innseni eile, ní finnann a .d., (do-finn l. ón chéill sin). [do-fionnmáoid, do-fionnam .c., d. ar a comair aca. do-fionntar ó neimhinnagne E²]. Mar sin gabas in aimsir sin.

Do-finnuind, s 7 gaeideale ann. ¹In aimsir sin¹ mar sin.

Do-eadar .c., do-eadarais ó innsene thú [do-feadrus l E²]; do-fidir ón dá innsene eile [adubradh gur .c. do-feidir E²], a .nd. ar a comair do-feas ó neimhnasene .c., ní feas a .d. In aimsir sin mar sin.

Gonar : finnar; gon : finnta [fionn l. ón chéill sin E], 7 mar sin sí in furáileam, 7 is ².c. duir ailm ar neimhnasene na persan boin ³

Quas aréir⁴ Claid Chonchubair . 'ne am⁵ féin do-fanntaidir.

235 Caido⁶ a luach an feadrus féin . tuath 7 eaglais d'aunré⁷ .l.

⁸ Cunta aul chuire ar do⁹ ghealtaib . finnta in fangs d'aontoi¹⁰ iad.

Deargaid einna sleag cu aul . cnead gé chuim do-finna aul.

S d cead¹¹ fárb iarth¹² aul . briathra na bfeor dá bfeada¹³

cin a glóir¹⁴ ar fear foada¹⁵ . meaga slóg Deán ní dleada¹⁶.

Ní thráigh muir ná eas dá aithle . ní feas cuim bus aithhe and.

240 Mo chroide einna bud élan . ní finnas grádh¹⁷ roime riann .l

[Not in H]

Cranu ad chigh¹⁸ do chuidighis . nár sídh¹⁹ ann ní fedarais.

Mó a chroidimh²⁰ dona cluairib do-feidir²¹ nach annriagha²²

Nocha les ca²³ fuil an uauli . ní fuil meo ar uauli and.

Ní dleada²⁴ an dume trén . go feda²⁵ luidhe ar lethacól²⁶.

245 Mó do dleasnaois dola les²⁷ . dá dleasnaois modha Muir²⁸.

Taire ribh a náth Sígig . an fídir sib cách eugaibh ?

21. Bérla in²⁹ TUTME, ní fuil acht ar thrí haimseraib .l. cuid ar neimhnasene ná ar duir ailm aici.

Táothas, a .d 7 a .s ar a comair. taothais ó innsene thú, a .d. 's a .s ar a comair taeth ón dá innsene eile, a d 's a .s ar a comair. [taothsamasoid . ní thaothram. taothasde. taothsaid : ní thaothsad E]³⁰.

¹ ¹ lethdemnigad C, lethdeamhnechadh E ² ² after J. ní reas boir - in E

³ ³ arer HC

⁴ ⁴ na nam C

⁵ ⁵ Caidha CE

⁶ ⁶ tuath in eaglais dod haimser E

⁷ ⁷ a E

⁸ ⁸ ar aontoi E

⁹ ⁹ Sídh eadh C, Sídh síodh E

¹⁰ ¹⁰ fa marfa CE

¹¹ ¹¹ feda C, bhfeada E

¹² ¹² eaglais E

¹³ ¹³ feda C

¹⁴ ¹⁴ dleada C, dleada E

¹⁵ ¹⁵ crádh CE

¹⁶ ¹⁶ eadh C

¹⁷ ¹⁷ sídh C, sídh E

¹⁸ ¹⁸ credeam C, chroidimh E

¹⁹ ¹⁹ see § 72

²⁰ ²⁰ do eder C

²¹ ²¹ J. add C, .c. Donchadh Mor .co. add. E

²² ²² ga E

²³ ²³ da bhfeada E²

²⁴ ²⁴ J. add. CE², but cf. ex. 344, where H adds read .c.

²⁵ ²⁵ les C

²⁶ ²⁶ muir C, paper frayed E², cf. ex 345

²⁷ ²⁷ na CE

²⁸ ²⁸ in aimsir sin mar sin see H

Do gonfaund taethsann . ní thaethsann a d , a s . ar a comair.
[do gonfuithea¹ taethusdeas^{1*} CE do ghonfadh taethsadh
do ghonfadaois taethusdis. ²do gonf taol . taotusdi² E².
taothaismís as .c. ann E]³

Do gonas torchras, adrochrass ní thorchrass a d , torchair,
adrochair ní thorchair a nd. E²] In aimsir sin mar sin, ⁊ ní
níl acht ar na haimsirib sin.

Dá mbé thuas gu targa in gaeth . ní **thaeth** enuas Banba gu bráth ⁴
Dá fagha in gaethso amogh mhé . **taethso**⁵ do goim na gaeitha . l.
Ní du conchlann ina cheand . ní **thorchrann** geall ann annaí. l.⁶
250 An enoe a **adrochair**⁷ in dam . sádh othair fad brót 'na bun . l.
(mud . d. atá ann)

Léir féin **adrochair** in dam . nar thóigh⁸ le gothaibh gadhar .c.

[*Only in E²*]

Ní bhí a geimheall mun ti **taoth** . ní bhí laoch bunaidh go bráth.
Torchuir an choil mar budh eair⁹ . do léim Donnchadh i Dhuibh
drum.

22. FAGÁIL, FOGHÁIL, FAGHBHÁIL, FOGHBHÁIL, AGHÁIL, OGHÁIL, AGEÁIL, OGHÁIL, c . cirt ar a comair aca

Is fagtha, is fogtha, is agtha, is ogtha, is fagaibthi, is fogaibthi,
is agaibthi, is ogaibthi .c. uile, ⁊ is .c. a síneadh leis . l ní rompa

Do géb, do-geab . gé chuim do-gabar a s . ní fugeab, ní foigeab,
ní fugeabh⁹, ní foigeabh¹⁰, ní fugebh, ní fugebh .c. [a d]
gé chuim ná fagar, gé chuim ná fogar, gé chuim ná hagar, gé chuim
ná¹¹ hogar, gé chuim ná fagbar, gé chuim ná fogbar, gé chuim ná
hagbar, gé chuim ná hogbar a s sin do-ghéba, do-gaeala .c.
ó thri hunsenedaib . ar lorg in focal sin reime gaba, a s ⁊ a
nduiltadh¹² [do-geabham¹³ . ní fugeam, ní fighem, ní fugehem, ní
foighhem, ní fugebham, ní foigebham gé chuim do-ghabham,
g . . . ⁊ mar sin síos E²]. do-ghébthaei, do-geabthaei : gé
chuim do-ghabthaei a s ní fughthí, ní foighthí, ní fugebthí,
ní foigbthí do níther and, ⁊ ní fughibthí, ní foighibthí [ní
uighébtháoi, ní foighéabhtháoi] in cert [gé chuim do-ghabhtthaoi],
gé chuim ná faghthaei, gé chuim ná fogthaei, gé chuim ná hagthaei,

¹ do gonfuides C, do gonfuidhes with gh crossed out in lighter ink E

^{2*} taotusdeas C

^{2, 2} deleted in lighter ink

² in aimsir sin mar sin H

⁴ brach H . .c. add. H, l. Ní eoir (o noe eoir) berla ag taitim an chruais add. CE

⁵ taotusa CE

⁶ .c. H

^{7*} adrochair C, adrochair E

⁸ theg H, tegh C

⁹ eoir MS

⁹ fugeamh H, uighébheabh C

¹⁰ foigebheabh H, oighébheabh C

¹¹ om. H

¹² nduiltagh H

¹³ do- uileg

gé chuim ná hogtha¹ (a síneadh leis), ge chuim ná fagaibhí, gé chuim ná foguibhí, gé chuim ná hagaibhí, gé chuim ná hogaibhí a .s (gé chuim ná fagbaithí .l.) An amser sin mar sin. [do-gébbhad, do-geabhad . ní fugead, ní foughead, ní fuighbhead, ní fougthead, ní fuighébbhad, ní foughebbhad a .d, gé chuim do-gabad, gé chuim ná fagc. . . . do caolughadh leis, do-gebbthar, do-geabhthar, ní fughtar, ní fougthear, ní fuighb.thear, ní fougibhthear, ní fougibthear, ní fougibthear, ní fuighibthear E²]

Do-gebainn, do-geabainn ní fuiginn, ní faginn, ní fuighinn, ní fouginn, ní fuighbinn, ní fougibinn, ní fougibinn a .d, ge chuim do-gabainn .s. in deimneichthi. In amser sin mar sin. [do-gébbhmaois, do-geabhmaois, ní fuighmis, ní f, ní fuighbimis, ní f, ní fuighimis 7 ní fogha . . ., ní fougibmis, ní fuighébbhmaois, ní .f; do-gébbdois, do-geabhdais mar sin Leathfáscadh mar sin E²]

Do-geibim ní fagaim, ní fogaim, ní fagbaim, ní fogbaim³ a .d, ní fuaras a .d, ceili⁴ do-geibí . ní fagaí, ní fogae, ní fagbae, ní fogbae⁵ a .d, ní fuaraí a .d. ceili⁶ do-geib ón dá mnaíne eile ní fag, ní fog, ní fagaib, ní foguib, [ní aghaim, ní oghaim⁷ C] ní faghaim, ní fogbaim a .d, ní fuair, [ní fuaradar⁸], a .d, ceili⁹ do-geibimid, do-gabmaid ní fagmaid¹⁰, ní fogmaid, ní fagaibimid, ní foguibimid [ní faghmuid, ní foughmuid, ní faghaimid, ní foughaimid E²] a .nd. do-geibeam, do-gabaim ní fagam, ní fogam, ní fagbaim, ní fogbaim a .nd, ní fuaramar¹¹ [ní uairseamar¹², ní uairseam] aca uile do .d. ceili¹³ do-geibthear, do-gabar e ó naimne (do-gabthar l.¹⁴) ní fagthar, ní fogthar, ní hagt¹⁵ ar, ní hogthar, ní fagaibthear, ní fogaibthear, ní hagaibthear, ní hogaibthear, [ní faghar CE, ní foghar, e ar ghuthaidho leis uil E, an t-áit a dteagmuid dá chosaini dá cheile ann e a síneadh E²] a .nd., ní frith a .nd. cheile. In amser sin mar sin

Do-geibinn gaeidealc ón fagaíl¹⁶, do-gabainn .s. ón fagaíl, ná fagaim a .d, súidhuagad¹⁷ 7 g on gabail leis and do-gebmís inand 7 do-geibinn, do-gabmaíis s. 7 .g ón fagaíl 7 ón gabail and An amser sin mar sin

Fúaras, úarasa, do-úarasa [ní uaras] .c. frith, fritha [na fir]¹⁸ e ó naimndscne rith l., an fear rith¹⁹ .c. ,²⁰ 7 gach uair do-geibthar te mar sin hé as .c. hé²¹. In amser sin mar sin.

¹ ní aghaim ní oghaim ní aghbham ní oghbham C

² fagbae H

³ ní faghaim ní fogbaim E

⁴ fuarastair E²

⁵ achmaoid and so on C

⁶ uairseamar C

⁷ fuairseamar E²

⁸ on faghail add. E

⁹ 7 on ghabhail ann add. E

¹⁰ augig. H

¹¹ add. in marg. C

¹² frith 7 rith E, altered to frith 7 rith E²

¹³ 14 om. C

¹⁵ gach ionadh a bhaghar ciall teagbhacata gus an bfoicé sin as .c. ar

¹⁶ 7 ar .f. e E

Fagar, fogar, agar, ogar, fagbar, fogbar, agbar, ogbar ; d. ar a comair aca. [fagh, fogh, agh, ogh, faghuph, foghuph, aghuph, oghuph ó innsgne tú E²]. fagthar, fogthar, agthar, ogthar, fagar, fogar, agar, ogar, fagaibtheair, fogaibtheair, agaibtheair, ogaibtheair .c. ó nemnnsene ; a .nd. ar a comair.

Céillidh **do-gabthair** na Goill · ar chlann marbthaigh Éibhir¹ Finn l.
255 Acht flaith do gab gail a tuath^{2a} · luach na mban manh riam ná
rith l.

Ia easbach³ lín an Rí rith · arna dith a einn trí tráth .c.^{4a}
Eich agtha ar agoraib Í Néill · frithe géill an domuin dib.
A chlann gí⁵ cinch 'gá mbeala · a nÉirinn ní faighidís
duine nach deóruidheacht⁶ dáib · uile acht coislaireacht Crúacháin.
Dá mara mó 7 ní mór · cara mar é ní fulgéb.

260 Flaith Liag dá n-aghunnai and · bíd fan⁷ Samuinaí ag Sighmall.
Ní fagaib tú treas a Theidhg · maug ar nach fees elú 'na cheird.
Lám⁸ re heala mBaoi dá mbeath · **do-geaba** neach gnaoi nó guth.
D'fíndtoigh⁹ na criche do-chuadai · frithe Fintain **uara** and.
⁴Da geab teg gan ois gan urhra · **do-geab** m'ois cumtha ar mu chuid.

[Not in H]

265 **Faghar**¹⁰ an t-eól don uile · aeól t'faladh mui arduighe.
Gídh mó ná¹¹ a díl an fear fúairí · as bean rígh ar uaisle í.
¹²Sgor athlainh an Uilliamugh · **do-gabthar** ar gheallaidhibh l.

23. GABÁIL, cert ar a comair

As geibthi, cóir, 7 l. ní reme as gabtha c, 7 is .c. ní reme ;
[as inghabtha .c., (as ingebthe l.) C].

Cébad, geabad gé chuim gabar a .a ; ní géb, ní geab .d. na
.g, gé chuim ná gabar a .s. sin géba, geaba ó innsen thú, gé
chuim gaba a .s. gé chuim gabas .s. innsene hó 7 hí, gébaidh,
geabaidh a deimneagad, ní géba, ní geaba a d, gé chuim ná
gaba a .s. An sinsear sin mar sin

Do gébuinn, do geabuinn ; d ar a comair aca, gé chuim do
gabund a .s. An sinsear sin mar sin

Gebim, gabum · ní geibim, ní gabaim a d [cert], nír gabas, nír
geabas a .d. céille geibhi, gabae ní geibi, ní gabao a d, nír
gabais [a d céille]¹³ geibidh, gabaidh ón dá innsene eile · ní gheib,
ní gheibeann, ní gab, ní gabann a .nd., nír gab, nír geab, [nír
gabastair¹⁴, nír geabastair¹⁵] a .nd. céille geibmíd, gabmaeid ní

¹ Eimre etc MSS.

^{2a} = ex 216 cd

³ Leimh E

⁴ in later hand H, om CE

⁵ om H, the 2 ag. is not in CE

⁶ ghabhaidheacht, ghabhaidheacht E, .c. a nderead do chloadh leim odd. E¹

^{7a} na tuath E

⁸ gi H

⁹ Dfíndtain H, Dfionntoigh C, Dfionntoigh E

¹⁰ Fadar C

¹¹ easbhuid E

¹² deoruidheacht etc MSS

¹³ bhan E

¹⁴ ina E¹

geibmíd, ní gabmaeid, ní geibeam, ní gabam a ndúltad, ní gabamar, ní geabamar [geabsamar gab . E¹] a nd céile. geibthear, gabthar, gabar .c. ó neimniscene, a ndúltad ar a comair. In amser sin mar sin.

¹Ní uí in gabáil ar lethdeimneagad acht mar dubramar ar in bhagáil¹.

Do gabas, do geabas ; a nd ar a comair. In amser sin mar sin

Gabar, geabar .c. [ó innaghe E], a nd. ar a comair geibthear, gabthar, gabar .c. ó neimniscene uráilim, gan d'ingnad innti acht sin.

Ná hob a ri Fáil in fleith² . geib ad láim hí 7 ná hib.

A ngeibi mo láim is lugh . nach reime dob áil³ m'athchar.⁴

270 Ní geabthar ar na gairib fan ceathrar⁵ do chomáirimh.

An t-áth ar bud dóig deabaidh . geabaidh fóir ráth gu righin

As gabtha h'each 7 éirigh . tarra⁶ as-teach a Thuathail .c.

(Atá h'each gabtha 7 gluas.⁷ .l.⁸)

[Not in H]

Nó gur geabhadh ón Óigh é . do leanadh sé cóir san enaol.⁹

24 **LAMACHTUIN**, mand ghabas ar lánfáistine 7 ar lethfáistine 7 an gabáil¹⁰ . l. ní rena hoibriugad . Is é do-beir sin, dá sílle d'imreaidh ar a taeibrém tar a hoibriugad, 7 l. d. céille aice [Léimhad, leamhad : gé chuim lamhar a .s. E].

Cuch na ba fá leamtha a leanann . leathra an gha bearnaig 'na bhais.²

275 Dá lammaidí a labra inn . tarla anndaoire¹⁰ 'tar Éinn.¹¹

[Only in E]

Béim red hae ó nach lamham . gabham a gréin d'fios t'fearuinn.

M'aradh do dhreun dom daltuiph . baoghal leim a lamhachtuim.

25. **DAMÁIL** .c., cert ar a comair aici

As damtha, .c. ní reme.

Déimhad .c. (deamad l.) ní démh a .d. gé chuim damar, gé chuim ná damar a .s. démha ó inniscene thú, gé chuim dama a .s., ní démha a .d. In amser sin mar sin.

Do démuinn gé chuim do damuinn a .s., a d. ar a comair. In amser sin mar sin

^{1,2} do gheibhuinn .g. do ghabhuinn .s. 7 .g. ana do ghabhuinn ionann 7 do gheibhuinn do ghabhuinn .s. 7 .g. ana an amser sin mar sin E

³ bhfaidh E

⁴ áil E

⁵ .c. add H, .c. on gabáil add E, cf. ex. 686

⁶ ceathur H

⁷ tarra CE

⁸ gluasaid C, gluasaidh E

⁹ mas fíor add. CE

¹⁰ enaol E

¹¹ l. a n.e. na a n.e. i add. E

¹² bois C, bhos E

¹³ ardaire E

^{14,15} ann. H

Damaim : ní damaim a d., nír damars a .d. céille. damae : ní damae a d., nír damuis a d. céille damuidh ón dá mnsene ehi ní dam, ní damand a d., nír dam a d. céille damthar, damar ní damthar, ní damar a d., nír damadh a .d. céille An aimsir mar sin. Gan ingnad innti ó sin sía.

Sind ag teacht d'athgúl¹ ar h'uaigh² cert an uair nach damthar daim.³

Banba deit muna damair⁴ marud labra ag Leic Lughaidh.⁵

280 ⁶ Damuidh⁷ dún cóir a chlérchi⁸ bar tagra as túar mórtógthi

. ⁹ agola Éirenn d'athchur as¹⁰ fagthar in léinn¹¹ labras.

[Only in E²]

Fath snors¹² d fagháil uaibhai¹³ cách ag damáil fa dhaoisí.

26. **MEARSOIN**, a cert ar a comair l. oibrigad ná dénmas neith aigi¹⁴ acht meabaid¹⁵ 7 do meabaid

Meabaid ar mo guth ón gul¹⁶ ueh ní¹⁷ le meaduibh¹⁸ muchthar.

Do meabaid do maidm no a¹⁹ dhó²⁰ re mbaib Eanugh²¹ a n-aenló.²²

[Only in E²]

foe don fann a n-aashuath²³ broth²⁴ cinn ag meabhsain amach.

27. MAIDM

[As muighthe 's as moighthe .o., 7 .l. ní rompa E].

Muigfead, moigfead, mebad, ¹³ d ar a comair aca¹²; gé chuim muigear, gé chuim moigear a .s [gé chuim ná muigear, gé chuim ná moigear s a n.d]. muigi, moigi, a d ar a comair; gé chuim muigi, gé chuim moigi a .s., meba e leis¹³ ón mnsene sin. muigid, moigid, mébad e¹⁴ ní muigi, ní moigle, ní méba, gé chuim muigeas, gé chuim moigeas a s, gé chuim ná muigi, gé chuim ná moigi s an .d

Do muigfinn, do moigfinn, do méla.nd. an diultad ar a comair, gé chuim do muiginn, gé chuim do moiginn a s An aimsir sin mar sin

Muigim, moigim ní muigim, ní moigim a d., nír muigeas, nír moigeas a d. céille muig., moigi a .d ar a comair nír muigis, nír moigis a d. céille muig.dh, moigid : ní muig, ní moig, ní mungeand, ní mungeand a d., nír muig, nír moig a d. céille An aimsir sin mar sin¹⁴

¹ datgul H, datgol C, dathghal E

² duinn C, dhuinn E

³ leigin H

⁴ om. CE

⁵ ¹² ní muidheabh (mhuigheabh) etc. CE

¹⁴ Space for ext. left blank in H

¹⁵ buaid H, tnaigh CE

¹⁶ Lugair H

¹⁷ neac C

¹⁸ nenaigh C, nenuigh E

¹⁹ Damung H

²⁰ meadh C, meabair E

²¹ neno C, nenlo E

²² lea H

[In CE]

285 Ar maidm an chatha 'na chenn · do baidhb Macha ní mhuigenn.¹

[Only in E]

Do mhuigh do chách arna chlunsa · atá ó Cuir chuguibh

² · as coimhul go ttoir san dteagh · do moidh sreabh san oruim d'fior.

· agh· ní hoirchion rieth · cioth moighíor do cor· cleath.

29. **MARTHAIN**, cert ar a comair aici, l ní rena hoibriugad
Marfad, mairfead, mérad gé chuim marar, gé chuim mairear
a s ; ní marab, ní maireab, ní mér a nd marfa, mairfi, méra
gé chuim mara, gé chuim maire a s. a nd, ar a comair mairfidh,
marfaidh, méra dh gé chuim maras, gé chuim maireas a s. inand
·d dó 7 den inn che sin reme gé chuim ná mara, gé chuim ná
maire a. in .d. In aimser sin mar sin.

Do marfa.nd, do-mairfinn, do méraim, a nd ar a comair, gé
chuim do mara.nd, gé chuim do mairim s. in deimnechthí. In
aimser sin mar sin

Maruim, mairim, a nd ar a comair, nír maras, nír maireas a
nd ceille (má tá ciall and) marae, maire ní marae, ní maire a
d, nír marais, nír mairis a d celle maraid, mairidh . ní mar, ní
marann, ní mair, ní mairim a nd, nír mar, nír mair a nd céile.
Mar sin gabas (má tá ciall ann).

Sgarthain, an uair as muighe lán³ mar an marthain, acht mairfead
7 mar gaba. Sgarfaid an sluagh⁴ nó an t-aileach, .c. ní rena
hoibriugad ón chéll sin

Marbachtain, l denma. n a.c.⁵

Brég Maand do marbachtain · 's nach marand ó Murchertaigh.⁶

290 Cumu leam gi-bé⁷ 'gá mber · an fer 'garb fearr⁸ me ní mbar.

Dá mara mé agus ní mber · cara mar hé ní fongeb.⁹

[Not in H]

Mór an brígh oíl at¹⁰ féchain · scéradh son rígh ré ríghain.

Mór na láime co ndoch dim · ro fáinne¹¹ rígh Seech ní scár.

* Snáth uamne Gaodheal is Gall : scóirfear Muaidhe ní mharann.

¹ mhuiginn C, mhuighenn E

² hi add C, i add E

³ — ex. 800

⁴ fughébb E ex in ex 259

⁵ Parts of the and folk. ex. from E² illog.

⁶ mairid H

⁷ gidh bé E

⁸ foil do. E²

⁹ ecc § 83

¹⁰ garbh ferr E

¹¹ fáinn C, fáinn E

29. **GOLD** (on dá chéil), ¹c. ní romo uatha arsaen¹.

As gadta² as c. ann. As fer goide 7 gada nerth mé c. do thaeibrém.

Gadfad, geadaid, gédaid ní gadab, ní geat, ní géd a nd., gé chuim gadar, gé chuim ná gadar [7 nach gadar, lethan uile C] a .s gadfa, geada, géda, a nd. ar a eomair; gé chuim gada, gé chuim ná gada a s gadfaidh, geadaidh, géduidh, a nd sin ²reme a d.³, gé chuim gadae, gé chuim ná gada a .s

Do gadfaam, d. ar a eomair, do geaduinn, do géduinn mar sin, gé chuim do gadainn, gé chuim ná gaduinn a s. An aimsir sin mar sin.

Gaduim . ní gaduim a d, nír gadas a d céile Mar sin gabas sí

Do gaduinn [s 7 g ann F²] . ní gadainn 7 ná gaduinn In aimsir sin mar sin

Do gadas : nír gadas a .d. In aimsir sin mar sin.

Gadar : ná gadar. An fuláiream mar sin.

295 A troid⁴ as eadh do fóbaire . goid a .gen do scolugaibh.⁵

Gédaid an cath ma cheand . agath Édair um íacall

A⁶ chris cael gealtas ní geada . d'feartas a taob⁷ scada seang

⁸ Dúndach⁹ mé don rig do-rad . mar do gad dinn an té thug.¹⁰

¹¹ Eila cas ar Aed nÉdair . gédaidh braon as ar écin.

[Not in H]

300 Muna goidara an críoc caol . don talas tior¹² boigeala¹³ as Brian l.

Clár do nach¹⁴ gettar a gnaoi . fa dtaoi ar lár Breton do bi

¹⁵ Do gédaidh an gheimhaghuadh . ó mhadaidh i Mhuiredhuigh.

¹⁶ A téduibh eadhail a charbh . géduidh an aghaidh aggarbh

30 **ABAILT, EABAILT**, oibrugad cael 7 lethan aca (má tá ciall and); ciall na teasdála atá innta; .l. ní rompa.

Ad-bél ní aibeól, ní aibél ón abuilt, ní ebeól, ní ebél ón eabuilt. [gé chuim ablar 7 ná hablar on abuilt, gé chuim eablar 7 ná heablar on eabuilt] adbéla ó thrí hinnsenib : ní aibeola, ní aibela, ní ebeola, ní ebéla a nd.; gé chuim abla, gé chuim eabla ó innsene thú, gé chuim ablas, gé chuim eablas, ge chuim ná habla, gé chuim ná heabla ó innsene hé 7 hí. Mar sin gabund ar in aimsir sin 7 ar lethláistine.

^{1,2} out of place. Goid a da cell as gadta a. ni romo etc. CE

² gadtha H

^{2,3} etc H, the 2 do 3 sq om CE. Head ar a eomair (?)

⁴ dtroid C, ttroid E

⁵ scolo /ogaibh H

⁶ Do C

⁷ do taobh C, da thaobh E

⁸ Dúndach H

⁹ = ex. 174

¹⁰ tair C

¹¹ boigeala C, bhoiggeala E

¹² dúndach E

Ablaim, eablaim . ní ablaim, ní eablaim a .d , nír ablas, nír eablas a .d céille ablae, eablae ní ablae, ní eablae, nír ablais, nír eablais a .nd. ablaidh, eablaidh . ní abuil, ní ablann, ní eabuil, ní eabland a .d , nír abuil, nír eabuil a .d. céile. In amser sin mar sin.

¹Do ablaim, do eablaim [s . 7 . g iontach focail díobh E] ní ablaim, ní eablaim, ná hablaim, ná heablaim In amser sin mar sin.¹

Do ablas, do eablas : ²a .nd. ar a comair². In amser sin mar sin.

Ablar, eablar a .nd. ar a comair. Mar sin síis gabas | c cuid ar neimhinnsgne aici E²].

An eabhuilt, [c í féin 7 E] | d .neith aici acht do eabhuil amháin. [abhuilt : do abuil aige].³

Ón ló do eabail¹ flath Fál . nír chuir² mairbh 'na deagaid dunn.
 105 Ad-béimais ar brú ar eabla . dá fógraíocht tu a Thugerna.
 A theanga so thall . nua⁴ cruid ro clóth
 gé tae⁵ ag cagnam cháich . ablar fáil sa⁶ budh féich.⁷
 6 Fál Teimne do thogbadh . clár Eamhna do egeradh⁸
 géig Doire na ndeaghGáechheal . cról oile fá n-~~ab~~éiladh.¹⁰
 A eabland ná bí gu bráis . nochan í in t-anam eablas.¹¹

[Not in H]

Do abhuil an cu do chuir . is maruidh clú na consoin

31. ITHE¹²

Is itti¹³ dam mo chuid : .e. ní roune.

Íad ní is . gé chuim ithear, gé chuim eathar a .s. , 7 gé chuim ná hithear 7 ná heathar ísa ní isa a .d , gé chuim ithe, gé chuim eatha a .s. , 7 a .d. ar a comair. ísa.dh ní isa a .d , gé chuim itheas, gé chuim eathas a .s. , gé chuim ná hithe, gé chuim ná heatha a .nd [íostaí . gé chuim itti, gé chuim ettiáí íosuid . ní íosad, gé chuim ithead, gé chuim ethad íostar ní hiostar, gé chuim ithtear, gé chuim eattar E].

Do ísa.nd ní ísaim , gé chuim do ithinn, gé chuim do eathuind a éudhugad¹⁴, a .nd. ar a comair. In amser sin mar sin.

¹ 7 lethdemnachad ma ta eall san C

² nír ablas nír eablas a .d E

³ abhuil mar sin gan aici acht do abhuil E

⁴ eabhuil C, eabhuil E

⁵ nír cuir C, ní háill E

⁶ níat C, níatad E

⁷ atae with punctum delens over first a H, o tae CE

⁸ is CE

⁹ íoth C, íeith E

¹⁰ = 22. 393

¹¹ In U Ggg . . . nebeiladh before Fál . . . egeradh

¹² ablas C

¹³ íthi H

¹⁴ iththe CE

¹⁵ suig. H

Ithim : ní ithim a .d. [dreach], ní ithcas, ní uadas, ní duadhas¹
 a .d. céilleithe ní ithi a .d., ní uadais, ní duadhais, ní ithus a
 nd. céilleithmid, eathmaeid ní ithmid, ní eathmaeid, ní itheam,
 ní eatham a .nd., ní itheamar, ní eathamar, ní uamar, ní
 dhuamar. In aimser sin mar sin. ittear, eathar as .c. and ó
 neimninsene

Do ithinn, do eathaind e ; do ithinn .s. is .g. and, do eathuinn
 .s. and. do ithmís, do eathmaéis, .s. is .g. i ngach foccal díb An
 aimser sin mar sin

An **ithe** ⁊ an **ibhe** inand², acht do itheas, do-úadhas, ad-uadhas
 .c., ⁊ gan acht do ibheas³ ⁊ atibheas⁴ and.

⁴Ithear, eathar .c., ⁊ mar sin éis.^{4a}

[Gach peara ar nach bia r ar .d. a choda so, do ghen, ní e r.
 ar a hithe, ⁊ an pheara ar a mbia as .c. r ar a hithe E]

- 310 Mac Beathadh⁵ ní bi 'na tigh - ní nach eathar ar égin
 Ní dleagar cin ar **uaidh** air - acht a buain d'fir in callaig
 T'fich⁶ re duine nochar dligis - cich Muire a-tibis ar tus.
 Maith dleagar dorn óa⁷ an dal - ná beabar⁸ eorn ná copán.
 Ibídh⁹ orm a tigh¹⁰ Teamrach - an eorn a-tib Toirredhealbhadh¹¹
 313 Dos dom aduradh sealad soir - gu n-eabad com lual m'fuid¹²

[Not in H]

Maigi¹³ donn geal do gnaigh - **isadh**¹⁴ fear na bfoin físaigh
 Sreabh ó dheandub craobhe Cé - ní beabair Dé hAoine í.
 D'onóir nó gur **uaidh**¹⁵ a chuid - ní fuair ón omhoir oarraig
 Rath criche gion go dlig dhamh - ar na eiche a-tibh tabhar.

32. Béria na BÚANA, [i. peara aige E²].

As talta dham in gort .c., ⁊ .c. ní reme

Tallfad, do-allabh a .d. neith : ní thallab a .d. ; s. ar a cema r
 aca. .l. rus ar a hithe. Láindenmhas neith a gi

- 320 Armas an éadil uirre - **thallas** Ériann orunde
 Mor an chland do-roune an Ri - gen¹⁶ co tall sí a hoigi hé.
 Rún emadh ag Niall anall - tall abhal cian as ar euid

[Only in E]

Tall fadh as a fadhuite - do nar a bharr Bórumhe.

¹ dh iaghur C, dhuadhur E ² ist add. C, ghabhad add. E ³ ibus H
⁴ acibus H ^{4a} 4b om. C, ithear as .s. and ittear eathar as .c. and E.
⁵ Mag dheathadh E ⁶ Fich C Fioch E ⁷ aa F
⁸ r beaphar C ⁹ Ibhthar C, Iobhuidh with later ter over u E
¹⁰ tigh E ¹¹ Toirredhealbhadh H ¹² mhuí. CE
¹³ i .c. ar E ¹⁴ saugh C ¹⁵ fadh (acc.) E
¹⁶ gion E

33 CAEL.

As eithe dam ; .c. ní reme.

Ciffead a .d. neith, ní chieabh a .d., gé chum chiear, gé chum ná ciear a .s. Mar sin gabas tríd sí, láindénmhas neith aice

Faieachtain.

As faithe dam lat ; .l. ní reme

Faifead a .d. neith, ní faieab a .d., gé chum faiear, gé chum ná faiear a .s. Mar sin gabas tríd sí.

Saieachtuin mar sin, 7 .l. ní rena hoibrugad.

Nochan fearr¹ don baile² a mbe³ - ní chí coand ó Maine mhnaoi.
 325 Ní gíall⁴ a meadhur do mhnaoi⁵ - do fael le triar d'fearaib m
 Do-chóidh gu Raithin an ri - saelim nách tí gan fóir hé.
 Ní saelim chléir⁶ thu nar toag⁷ - nach ba réidh di fa deireadh,
 Flutheas De dá ndeach d'amfear saileadh neach gurb⁸ é an t-éiríear.

[Only in E²]

Uighre Dé fa thri a tialamh - do chí sé dar slánughadh

34 CEILT, CLEITH, CEILEAMUIN⁷

As ceilti 7 as incheilti uatha le cheile d'oibrugad.

Ceilfead ón cheilt 7 ón cheileamain, ní cheileab a .d., gé chum cheilear, gé chum ná ceilear a .s. célad agun⁸ cheilth : ní chél a .d., gé chum cheilear, gé chum chealar, gé chum ná ceiler, gé chum ná cealar a .s. Lánfáisdine 7 lethfáisdine mar sin.

Ceilim ní cheilim a .d., ní cheileas a .d. céile ; mór sin gabas uatha le cheile ceilmid, cealmaid ní cheilmid, ní chealmaid, ní cheileam, ní chealam a .d., ní cheileamar, ní chealamar a .nd céile. Mar sin gabas m t-illrad. In aimser sin mar sin

Do cheilind a. 7 g. uatha 'na triúr, do chealum a. ón cheilth, do cheilmís inand 7 do cheilind, do chealmaeis a. 7 g. ón cheilth, 7 g. ón cheilt 7 ón cheileamun. An aimser sin mar sin.

Do cheileas uatha uile (do chealas l) In aimser sin mar sin.

Ceilear ó fuláream⁹, ¹⁰mar sin gabas ar uathadh ceileam, cealam a .c. and, 7 mar sin sí¹⁰.

Meilt, ceilt, ceileamun, inand gabuid.

Meilth, bleith, cleith, inand [ghabhaid], (beilt .l.)

¹ Nocha nfer H. Nochnere C. Noa fer E

² Ní diall C

³ m mnaoi C

⁴ nar dtegh C. na ttegh E

⁵ cealeamun H, ceilem C. ceileamun E

⁶ chleir H

⁷ 10 leithnughadh ar illrad etc. CE

⁸ a baile C, a baile E

⁹ chler H

¹⁰ gurb C, gurbh E

¹¹ on CE

- 330 Ambreath Oilill - ar oigri Mear Con m chealam
 rugadh breath ole nárub¹ inam - ort 'mut learand
 Gan a chleith² as cóir do-niam - an neith³ do biadh doibh a ndán.
 Éigme ag cách 'gá⁴ ceileamain⁵ - gu tráth érgi ó ealadhuin.⁶
 Gid i Meadh do célla a⁷ clu - rélla⁸ mar thú n⁹ deaib Dia
 Tar an ullinn aiar do-soich - grian mar chloich muidind ar mleith.⁹
- 335 Fear a seirce ní ba slán - mo grádh bean bheith na brón
 In faine 7 bheith na brón - a Muire as mór neith do-niam.
 A luibh neme an chugh¹⁰ do chloich - gur mheile a Ógh Ragh na righ.

[Not in H]

- Déantar let na crecha céadna - gur beala do bruga
 Ní oheileabh ole m'aoghudhechta - ole deireadh na deóradhechta.
- 340 Ar do gruadh dearg ceadh fá célaun Fear dá cheard a Éamunn ina.¹⁰
 Don leith as tigh do tuighthead bruidhean¹¹ do chleith th fir faladh.

35 **DLIGSIN** (dlitt), l oibríugad ná fuláiream ná s aenta¹² aice,
 l. cuid ar lánfáscine aice; c. cuid aice ar g lethdeimngtha 7
 ar na trí haimseraib eile, 7 ní thóguib in dleisín ná an dleasdun
 ceand urre acht ar lethfáscine [on dá dligan]

Dlign (dlit), c. ní rena hoibríugad. {c lán d. neith aice E²}

Dligfead ní dligheab a .d, gé chum dligear, gé chuim ná dligear
 a .s. Mar sin gabas in aimsear sin.

Do dligfinn, do dleisinn, do dleasand c. ón dá dlign; a nd,
 ar a comair Ní thógaib in dleisín ná in dleasdun ceand acht
 ar in aimsir sin 7 ar .s. áenta¹³ ón dlign díe.

Dlign ní dlign a .d, nír dligear a .d. céile. dlign ní dlig
 [a.d]¹², nír dligis a .d [céile]¹². dligidh ní dlig, ní dligend a .d,
 nír dlgh a .d céile. Illrad cael 7 lethan aice, [dligimid, dleagh-
 máoid ní dhligimid, ní dhleaghmaoid, ní dhligheam, ní dhleagham,
 níor dhligheamar a .d. E]. In aimsir sin mar sin

Do dlign a 7 g and¹⁴; do dleisinn, do dleasand s mnta fén
 7 g ó lethfáscine do dligmis, do dlesmis, do dleasmis mar sin,
 do dleagmáis c. 7 ní ul and acht g. In aimsear sin mar sin

[Do dhligheas níor dhligheas. An aimsear sin mar sin.

Dlighear ná dlighear dligheam, dleagham as c. ann. An
 aimsear sin mar sin E].

¹ nachar C

² chleith H, cleith C, chleith corr. to celeith E

³ aneith with a-stroke in after ink over a H, a neith C na neith E

⁴ da C

⁵ geileamhuin E

⁶ ealaghuin H

⁷ am. CE

⁸ denta with i relta written above C, relta altered to denta E

⁹ do C

¹⁰ = ex. 196

¹¹ eigh H, eigh C

¹² fin with punctum delens under f C, mainm E

¹³ bruidhean E

¹⁴ aonda CE

¹⁵ am H, the 2 sg. is not in CE

¹⁶ a. ann on dlighsin díot 7 g on da dhligheam E

Dhigim bú dho Diarmuid donn · mó iarmuid ná a n-icann¹ .c.
(Dhigfead bú dho Diarmuid donn .l.)

Beir h²ferand is is in crodh · ní dlogam dít do³ domhan.

Ní dleasad in duine tréan · gu bfeasad lúigi ar lethagól⁴ .

345 Mo do dleasmaem dole lea · dá bfeasmaem modha Muir⁵ .

Do dleaidi eadh éal⁶ chul lag · dam is ní dá thur⁷ thánag.

36. **BLEAGAN** 7 dhigim (dít), inand gabaid acht ar a certuibh⁸
Leagadh (duit) mar sin acht a .d. neith a n-eagadh, 7 is .c. ní
réna oibrugad⁹.

Téid¹⁰ ní lo bonn dá blegan · bhlegar fa thri a moig Munan.

Ní feadar¹¹ nach é mo leas · mar leagar mó gan maithéas.

37. GNÍM

As gníthe dam in t-each, .c. ní roime

Gnífead, ní ghníeabh, gé chuim gníear, gé chuim ná gníear (7
nach gníear) a .s. Mar sin gabas in aimsir sin

Do gnífinn ní gnífind, gé chuim do gníinn, gé chuim ná gníinn a
s In aimsir sin mar sin

Gníim · ní gníim a .d., ní gníeas a .d. céll¹² In aimsir sin mar
sin

Do gníinn, .n. 7 .g. and.¹³ In aimsir sin mar sin.

Do ghníeas : ní ghníeas. do gní 7 gní .o, ní gní a .nd. In
aimsir¹⁴ sin mar sin.

Gníear .o., 7 mar sin¹⁵ éin

Gníim, gníim, lúdh, inand¹⁶ cert 7 .d. neith doib Lúdh, lúdh:
lífead aca araen; med an lúdh ag an lúdh, cóir

Do hadh .c., 7 ní feas gá persa ó bfuil in focal sin¹⁷.

Ní gní gan fochar a each · gu ndeach ní Clochar a cath.¹⁸

350 Rath¹⁹ Brian ní ba bean do rig · a ndiaig a lúdh²⁰ ar fear Faid²¹ .l.
Bean tré Brian Ó Toirdeallbhaigh²² ag lúdh fear ar ingeanraibh .l.
Do lúad a han²³ ar bréim mban²⁴ · do lúad ó Rógh²⁵ is riga .c.
Mar bud bean hí d éin a lúid · ar chuim do ba an gém²⁶ ón gréin

[Not in H]

Fach 'gá ngníomb²⁷ a ngallmaunear · 'gá mbreith go Sil Samradháin.

355 An Muma go fionta féin²⁸ · eunta suil chuio ar do rig
na li Teamraigh²⁹ ar á³⁰ dTáil · ní náir di leanmum a lúdh .l.

¹ ina n-icann H ² i C, th E ³ a C ⁴ .c. on ceallan add. E²
⁵ Muire H, cf. 245 ⁶ do C ⁷ tur C, tur E
⁸ acht a cart C, acht a geirt E ⁹ oibr. H, noibriothubh C ¹⁰ Ted H, Tet C
¹¹ eadar H ¹² cheil H, om. C'E ¹³ adn H ¹⁴ na haimera C
¹⁵ innad H ¹⁶ ní leas a peara. C'E ¹⁷ a ceath C, as chath, later corr.
¹⁸ an chath E ¹⁹ Rath E, Ben C ²⁰ lúg H, lúgh C ²¹ Faid C, bhfad E
²² Toirgeallbhaigh H, dtourdealb. C, dtóirdealb. E ²³ fann C ²⁴ ban H
²⁵ róidh HE ²⁶ gá H ²⁷ gníom C ²⁸ fen C ²⁹ theamhreamh E ³⁰ u C

38. **SGEITH**. sgé ⁊ do sgé is .c. and, mar sin gabas uile
Is agenthi, .c. ní romo.

[Sgéifead ní sgéieabh, gé chuim sgéiear ⁊ ná sgéiear a s E]
Gan d'ingnad mndti acht mar sin.

[An scethrach .c. ⁊ .l. d. n. aic]

Ar sgeith an¹ moirmhil don muir ⁊ do chleith doighnir ad² duthaig.
• Dol fa breith Dé 's gan a dil ⁊ sgeith na ngum hé ⁊³ a n-úl.
Truagh a Dé an clachluath do-chlume⁴ ⁊ ní sgé maethclum muno⁵
amach.

[Not in H]

Do scé an talam ar a tülle⁶ ⁊ as é an tamen Slam⁷ Sall bh
360 D'éis⁸ ar ibh an Gaillascob⁹ ⁊ do scé ar ithi 'a ar theadar
Ar mbreith ar gach conn don clar¹⁰ ⁊ do sceth¹¹ co toum fan tampa .l.

39. GLEÓDH, LEÓDH (on glanadh)

Gleifead, léifead [a d. neith], ní gleieabh, ní leieabh, gé chuim
gleiear, gé chuim léiear, gé chuim ná gleiear, gé chuim ná leiear a
s. In amiser sin mar sin.

As glérthi ⁊ as leithi, coir ní réna n-oibrigthibh

Gleódh (rit), mand gabud¹² acht nách c ní réna oibriugad.

Ó nách lé in len ⁊ ní bá lé a leagh .c.

(Munba¹³ lé in len .l.)

Do ghab ar ngleódh¹⁴ a hanam ⁊ tré mhagh tadhuil¹⁵ eól mull¹⁶

[Not in H]

Fer hé gan gléieadh¹⁷ 'na gom ⁊ gléieadh¹⁸ ad ruc na sluagaibh
365 Tárraid sib d'éól anathuailh ⁊ gleódh fil ar nach fuilighthar.

Gleó ón cath, .l. oibriugad ná .d. n. aige.

Gan gleó ni hinghotha d'fir ⁊ re hoo fionnLocha Oirbuon .l.

40. RITE¹⁷

Reithfead a .d. neith.

As reitte¹⁸ dam [.c.] .l. ní réna hoibriugad

Reith ⁊ do reith as .c. and. Ní uil acht mar sin

[Reithfed ní reitheabh, gé chuim reithear, gé chuim ná reithear,
⁊ mar sin síos ghabhas uile E]

¹ a H

² na CE

³ in H

⁴ adehluno (-i) CE

⁵ muidhe E

⁶ altered from tülle E

⁷ al- C, slainghe E

⁸ Des C

⁹ gaillascobog E

¹⁰ Ar mbeith dá cheann ar an gelár E

¹¹ sgeith E

¹² mar ach C

¹³ altered from mndti H, muna CE

¹⁴ gleodh H

¹⁵ taghuil H, dtaghuil C, tinghuil E

¹⁶ mull CE

¹⁷ gleieadh E

¹⁸ gleiedh E

¹⁹ Rith E

²⁰ reiththe H, reithe C

Reódh¹, *mund gabas 7 sé, .l. ní rena oibrugad². [refed a .d. n. ré 7 do ré is .e. ann]*

A thaob nír leith ar faghaid³ - do **raith** Cael⁴ 'na certaguidh
Leac cheithre taeb 'a a taeb⁵ rin - ha dá **raith** an ebaer nó an chao.
Dá mbeth⁶ fear 'a a ré romo - do ré eadh na haithrige.

41. RUAGADH

As ruaigthi, as ruagtha, .e. ní⁷ rompa.

Ruaigfead, ruagfaí, .e. caol 7 lethan. A .d. neith mar sin

Ruagadh, bualadh, suathadh, dúnadh, múnadh, mand gabud

- 370 Do ruaig¹ mo bái **bualaidh** hé - más é cú i Uallaigh hi
Ní bára mac mear in tiata - lat gan a chreint **suata**² suata,
'Gan³ mhoronle do **mén** inn - coraile eúl réir coimtinne
An bál **dúinte**⁴ as ead buidh fearr - fear mo **mbúinte**⁵ ó nach maircead.
Ní hamn eór dúnadh da dun - ní **dúnadh** mor i Ruag riam.

[Not in H]

- 375 Ní ead ó sun¹³ tur do thoirge - do **dún** sibh an oile a n-tar.
¹⁴ Qach beun dá **múinte**ar le Mòir - toagh déi ní **dúinte**ar 'na diaidh.¹⁴

42. SNÁMH

As snátha 7 as snaeithi, .e. ní roime.¹⁵

Snáifead 7 snaeifead, ní nábh¹⁶, ní naeieabh¹⁶ a d, ge chuim
nár, gé chuim naeiear, gé chuim ná snár, gé chuim ná snaeiear a
suidighthe [l nín éidrom¹⁷ a n-éinnadh a.r¹⁷] snáife, naeife ní
ná fe¹⁸, ní naeife¹⁹ [gé chuim ná], ²⁰gé chuim náie²⁰, gé chuim naeie,
[gé chuim ná sná] ²⁰gé chuim ná snáie²⁰, gé chuim ná snaeie a s.
snáifidh, snaeifidh, ní náife ní naeife a d - gé chuim *nás, gé chuim
*naeieas [gé chuim ná : ná] ²⁰gé chuim ná snáie²⁰, gé chuim ná snaeie
a s. Mar sin gabas sís, a da silla as c re hucht consome hé, 7
cael as .e. in tráth sin hé²¹.

¹ trogh in § 39 E, on dominus add. E²

² is rethi .l. ní romo C, is réite .e. ní rombo E

³ foghuibh E

⁴ caol no et C, claon E

⁵ ado thaobh E

⁶ mbe E

⁷ om. H

⁸ ruag E

⁹ suaththa H, suathta E

¹⁰ Gan E

¹¹ dúnta E

¹² mbúinta E

¹³ sun E

¹⁴ diaigh E

¹⁵ rompa E

¹⁶ snábh, snaeieabh and so on E. When the initial is lenited, H sometimes has hu, but generally the h is omitted or has been erased (erasure here may ed*) C, which is less complete, has either n. or hn. E and E² have in throughout. The note from C above (after ipn. in E, after past subj. in E²) shows that the n. is never lenited.

¹⁷ .¹⁷ mure a uodadh ar buioth EE²

¹⁸ snáife C

¹⁹ snaeie C

²⁰ .²⁰ om. CE

²¹ a lár caol an tráth sin E

¹Do snáifinn, do snaeifinn ní náifinn, ní naeifinn a d ; gé chuinn do náinn, gé chuinn do naeinn, gé chuinn ná snáinn, gé chuinn ná snaeinn a .s. Mar sin gabas ; in amser sin mar sin¹.

²Snáim, snaeim : ní *náim, ní *naeim³ a .d. féin, nír *náe, nír *naeieas a .d. céile snáie, snaeie : ní *náie, ní *naeie a .d. nír *náis, nír *naeis a .d. céile⁴ snáidh, snaeidh ní *ná, ní *náinn, ní *naí, ní *naeind a nd féin⁴, nír *ná, nír *naei, [nir snauadar E⁵] a ndrúlad céile In amser sin mar sin

⁶Do snáinn, do snaeinn, ⁷a is g is gach focal dib. In amser sin mar sin⁶.

Do snás⁷, do snaeieas . nír *náa, nír *naeieas a .d. In amser sin mar sin

Snár, snaeiear [sná, :naoi E], 7 mar sin sías.⁸ Can ingnad and acht mar sin.

Méid an tsnáma as cóir and

Snám, enám, clódh cládh [claisead⁹, [clóisead, cláisead⁹] uatha araeu), íol [ón nimpodh atáid E], ~ heria in clara, mand gabuid uile

Snaeind rogh Eanong gu hard . Loch Feabail ó luid do luid
snáim í Néill¹⁰ Breag nocha¹¹ borb . bolg geal ní léir¹² ar a lurg
Téid¹³ gach fear do though í Tháil . snáidh gach sreabh gusa¹⁴ moir

Ar Sinannne gusa snáid . dos láid¹⁵ na minnne a méid¹⁶
380 Do chasat lé teas in tarad . nach ragad fú meas Munan
A : Charthaig nar¹⁷ clódh gnaci . / d¹⁷ marthan buidh¹⁸ mor gach ri.¹⁹
A rí Camal nachar clóid . ón memo tóir ag tinnéidh²⁰
do-génte²¹ Leth Moga mor . ²¹a gan²² dol ar h'each d'impodh²³
Fuair croithe lé claei²⁴ gach cath²⁵ . do-fuair gnaci²⁶ nach gloms an

cruth
do léifad sein mé do meath . neach mar hé nocha ngeib²⁷ guth
Inman mag Mag Aei na n-each . dá snai²⁸ damh²⁹ dath

385 Téim a hucht na cóig ened da-oid³⁰ as gach ule³¹ in aigned
An leathga san³² lóm ar-aill . láidh tairr na dealtha ar a druim,

[Not in H]

Mo lenam óm lex do³³ láidh . do benad mo lóm des dím

¹ . om CB, all but last sentence add. E² ² om CE, the 1 eg and E³
⁴ naeim H ⁴ direch C, cert E ⁵ om C
⁶ ní snáinn ni snaeinn na snáinn na snáeinn E
⁷ snáie H ⁸ claisead H, claisead CE ⁹ only in F¹
¹⁰ Nell HC ¹¹ nocha H, acht guth (gid) CE ¹² ler H
¹³ Ted H, Tet C ¹⁴ man C, man E ¹⁵ darsaid H
¹⁶ a mhed H ¹⁷ Mag Carthugh nachar etc. CE ¹⁸ o (E
¹⁹ . 20 end of page ; om. H ²¹ nimpodh C ²² do ghénte E, do géphtha C
²³ . 24 sean C ²⁵ ar tech da nimpodh C ²⁶ geiaoi E
²⁷ dath C ²⁸ gbnai E ²⁹ noch gheibh C, nocha gheibh E
³⁰ dan moir C, do moir E ³¹ dhanib E
³² da oid H, gur oid E ³³ as an ule C, as a nucht E
³⁴ as H ³⁵ rom C

43. TEAGAR¹

As teagairthi, e ní reime, dénmás neith ar a chomair aigi, ⁊ gach persa bíis ⁊ ruis nó luis nó nín édrom ar a chuid so, ²marb ⁊ do marb³, ⁊ an taebréim cael⁴, mar sin bíis.

[Teigeórad, teigérad, tegairfead - ní theigeór, ní theiger, ní thegrabh, gé chuinn tegrar, gé chuinn ná tegrar, ⁊ mar sin E].

Teagar, tégar, eagar, ceangal, cogur eagar, bogar bagar, freasdal⁵, inand cirt ⁊ oibrugad ⁊ d. neith dóibh.⁶

[In CE]

Do éirigh⁷ enuas tégar toighe⁸ - suas 'na ghégaibh oile es.

Cealg do eogradh 'gun mór miolla - codladh⁹ ar n-ól fua orm.

300 Easbaid as dóigh¹⁰ 'na deagaid ~~freasdaibh~~¹¹ d'easdaibh¹² óir fíidh¹³

Téigeóraid a geuan a chrécht¹⁴ aduagh slécht¹⁵ do bréidheólaibh bare

¹⁶ Ar augh¹⁷ sa cheannmhunth do chéir a ciúmh féin ceanglaibh do chraoibh

¹⁸ Fál Teamhra do thoigéabhadh¹⁹ - clár Eamhna do eugéradh.²⁰

44. COSNAM

As cosainte²¹, as cosanta, e ní rompa as mehoranta is e and, ⁊ gach persa bíis ⁊ ruis nó luis nó nín éddrom ar a chuid so marb ⁊ do marb²² ⁊ taebrem cael - lethan aiei, nó taebrem lethan féin, a ndiaig in taebrema letham ted a hoibrugad²³ [ó chuirthir ní roimpe²⁴ CE].

[Coiseónad, coisénad, cosainfead - ní choiseon, ní choisen, ní chosnabh, gé chuinn chosnar, gé chuinn ná cosnar²⁵, ⁊ mar sin sos E]

Cosnam, cognam cagnam, foghnamb oghnam, cungnam congnam, [tinnscenam], inann cert²⁶ [⁊ oibrugad] ⁊ dénmhas neith dóib, munab²⁷ persa unscene láine in cungnamh.

Gearr onár doig Deannuma - do-chuidh ceand a cosnama.²⁸

305 Ferad neóill fram dár fognam - do gormad feóir thais talman.

D'fírlém a beandalta²⁹ ó soim - beandachta an fírlén ognaid.³⁰

Ata uan éinn agár fognam - dual³¹ lín dá lomradh gach láci.

[Not in H]

Fir ehabduba Chula ó bFinn - gruma³² cagnama an chuinn

Do ling gleanta gorindhubha - do rinn ceardcha an chungnuma.³³

¹ Tégar E

² freasial § 54

³ ar- C, eiridh E

⁴ doith C

⁵ .e. on freasdal add. E¹

⁶ náidh E

⁷ i added in later ink H

⁸ roimhe E

⁹ ar geonamha E

¹⁰ dual with t n written above (= duan) C

¹¹ eugnuma C

¹²⁻¹³ gon no do ghon C

¹⁴ teagar tighé C

¹⁵ freasdaibh E

¹⁶ creacht C

¹⁷ corr. from thoigéradh E

¹⁸ gon ⁊ do ghon C

¹⁹ cert E

²⁰ eandalta CE

²¹ auge add. C, also E

²² space for ex left blank in H

²³ coll. with d over o C

²⁴ deag. C

²⁵ aduadh slécht C

²⁶ = ex 307ab

²⁷ a oibr. H, an toibr. E

²⁸ acht gurab C m na E

²⁹ fognuadh C, oghnuagh E

³⁰ gnúmba E

400 Riar Dé san bráth a bochta - nír é tráth a thinnagonta.

^a Romhor do choguin dár gcechuibh - fombór boduigh lethain léith.

^a Do thionnagnadair cradh dá chuinn - aul rabh bonn ionnagagaidh ann.

45 **ADHNADH**,¹ riaghladh, labradh, adhradh², cosgradh [cascradh, leadradh, damnadh] mund gabaid a ceirt 7 a ndénmas neith 7 a n-oibrigthe, .i. .d neith ceirt 7 canamna, 7 oibrugad cael 7 lethan aca gu cuirthear ní roime³, 7 lethan ⁴ó sin suass⁴.

Tapair **adhanta**^{5a} um geis^{5b} nGaeil - d éis^{5c} in **adhanta**⁵ d'entaeb.

Tapair **aganta**⁶ um gos^{6a} nGail ^{6b}dob aíl do beith^{6c} .i.

¹⁰Truagh¹¹ a **adhradh**¹² orama¹³ - amglan uam in t-anamso.

[Not in H]

405 Ceibh é 7 casgair mo¹⁴ chéil - asgairh Dé aein gidh¹⁵ soléir.

^aTabhair an loun an a leabaidh - roinn 7 leduir an leimh.

46 **ADHAINT**¹⁶, labairt, fólairt, idbairt, cogairt [casgairt], tochairt [tachairt], comairt comairt [c cumairt cumairt f]¹⁷, deachairt, díbairt dibairt, deidhírt deidhírt¹⁷, [sairtairt acht gurab persa inn. l. . . .^{17a} E²] imirt, coigilt caigilt cogairt cagairt (ón dá chéil), inand gabuid, acht oibrugad na coigle 7 a d neith, a n-oibrugad 7 a nd neith na coigalta caigil caigilt mar sin, inand a a cirt, acht caigil 7 coigil, cirt chaela casa aca.

Adhairt¹⁸ .i. do fobair .i. do chomardadh ris féin

As imda ar ti chaithe an chuirp - nach bí aithne ar a idbairt.

Itá¹⁹ am chliab comartha an uile - ni nan comartha an choigairt.²⁰

Feith do chlú ná cumairt ruid - a chru mullaig in muguill l

410 Ní léir ar chaguill in chruith - gu bfuil²¹ acht féil agunn air.

Do fóbair²² gu ndernand²³ dernad - ag dénam aul dot folt cam

²⁴lean a ri Boire do baile - Ére do bu ar maire and

.i. neminsene do fóbair in uair sin

Do ráidh Brian nár fóbair feall - bud da trian d'oguib Éreand.

.i. ó innsene sin

¹ Aghn., Aghnadh MSS

² aghr. etc. MSS

³ rompa E

⁴ .i. n churthar etc. CE

^{5a} aganta, aghanta MSS

^{5b} ges HC, gheis E

⁶ des HC

⁷ in aganta H, a haghanta C an aganta E

⁸ ne E, aganta HC

⁹ om. CE

¹⁰ This is in § 45 HE, in § 45 CE¹¹

¹¹ Truagh HC

¹² orama H

¹³ da E

¹⁴ ge E

¹⁵ Agunn H, Aghunn C, Aghant E

¹⁶ ne E cumairt om. C

¹⁷ deigilt deaguilt H, deaguilt deighilt C, deghuilt deighilt F

^{17a} illeg. = innsene léine f

¹⁸ Aghairt HE, Aghairt C

¹⁹ imda C, Iomda E

²⁰ a coigairt C, an chagairt E

²¹ nae fuil C, go bhfuil E

²² obair C

²³ nduinnagann E²⁴

Na radaire do-chum do chnoceabha • a¹uirt¹ dib n²ir² docair dam .i.

[Not in H]

Do fóbair gomadh ole dam • an tocht² do fóbair Eogan .e.

Ní fóbair³ .i.

- 413 ¹Do fóbair gur mé do mes • do fóbair gurb é m'aimleas.
 Nach dech fa choillidh an cin²⁶ • do choimil oclt re²⁷ himeal.
 Muir² do chomail an céib² • dá bonnab uile ainnéin⁴
 Oighis coimealta na clogad • an clodheamha⁷ ac Cathal.
 *Sul do dheiligh⁸ grian re glaisinn • fa giall geimhí fairsing i.

47. **FÓGRA**, fuagra, frega, togra tagra, agra, caemna, fóbra, labhra, cirt uathaidh 7 ilraidh aca uile.

Fodhail fadhail⁹ (na séd), fogail¹⁰, cogail cagail, muid cert dóib, dénmás neith 7 oibrugad inand¹¹ ag na cúig cinealaibh¹² dédheancha-
 so¹³ anias

- 420 Neach in tair do fógair agh • sadh re hall do fudlaigh fear.
 Sgar fa buaidh re bréig in tógail¹¹ • sinuam mar théad a caemuin cách.
 Má fear ac¹² fodhail¹² a séd • geg Breag la dá fogail iatt
 (.e. ón chéll sin.)

[Not in H]

Musle a méil fadhail¹ fa luon • é² na eigh charmuid³ gum crath⁴

48. INDLADH, INNLAD

As innailti, as innalta uatha araon, as innalta amáin as .e. and, (as innailti .i.).

Inneólach. innélad, innuilfead, {ní inneol, ní innél, ní ionnlabh E} a .d. neith, [gé chuim ionnlar a .s. E], 7 mar sin síis

Innladh innlad, codladh cadladh, codal cadaí, inand a n-oibrigthe 7 a nd n, acht nach e ní roim¹³ oibrugad in chodalta (ná an codul).

Do¹⁴ aileig fuair do hinneóla • da neim a n-uair unbualta.¹⁵

- 425 Ad chadal codh¹⁶ fá tair¹⁷ • do gadadh¹⁸ t'fear énaem¹⁹ :

[Not in H]

Qual²⁰ a cuirbrech uain²¹ aca • m fuair cuimnech codlata²²

(.i. d'oibrugad 7 do thaoibréim)

- *Caidélaidh isin chroim theaul • ag fadféghum fonn a ainm
 *Do chodail an chéadadhaigh²³ • arna ochtghum d'fobhalabha

¹ aghairt CE

² as CE

²⁶ an toic E

²⁷ fobar C

²⁸ a chion H

³ re a E

⁴ Muir C

⁵ an oeb C, a céiph E²

⁶ ainnéin C

⁷ clodiruso C

⁸ Read dheighil, dheidhil (?)

⁹ fogail fagail etc MSS.

¹⁰ foghail CE

¹¹ ionanna F

¹² annuinaibh C ceimel - E

¹³ degeancha etc MSS

¹⁴ breg in téad H

¹⁵ a H

¹⁶ fogail etc MSS.

¹⁷ faglad C, foghaid E³

¹⁸ a ceuan E²

¹⁹ re n. CE

²⁰ Dod E

²¹ uair CE

²² innalta

²³ eilb HC

²⁴ dteom C

²⁵ gailach H

²⁶ aonann C

²⁷ ceill E²

²⁸ uainn E²

²⁹ codlata E²

³⁰ chedaghadh C

49 **RUIBEACHTAIN**, l oibrugad aice, ná dénnas neith acht ar lándeimnechad. Bérla in fuluing hí.

Ad-rubes¹ : nír rubes a .d. In samser sin mar sin.

Rubhachtain l, 7 do-runneadh é².

Obair Chon cumachtaigh Culainn - **rubhachtain** ar fuluing d'ule l.
430 Truagh³ mar ad-ruibh⁴ timme⁵ a thaeibh dar cunne idir fuil is focil.
Mac Dé dá chrochadh do-chuaidh : ní fuair sé acht dochar dá deóin.
Ar⁶ ruibh do gearbhgleacuibh Gall : ní ba ndeascair⁷ a fulung.
Rue don gurt tuit tairbhglenna : ar⁸ ruibh d'ule a foghloma.⁹

50. OSCLAD, OSGALAD

As osgailtí 7 as osgalta aca¹, 7² as inosgalta d'oibrugad uatha¹⁰ araen 7 do thaeibréim ón osciadh ; as inosgailtí do thaeibréim ón osgaladh, 7³ as é do beir sin¹¹ 12 in toibréim leathan aice¹². 3Gach persa 'gá mbia ainm¹³ uathaidh éicín 7 taeibréim leathan aice¹⁴, 7 guma hinann d n doibh [araen], a ndiaid in taeibreime¹⁵ leathan téit a oibrugad ule⁹ o churthar ní roime¹⁶ [O:gladh, osgaladh] inann¹⁷ denmas n dóib araen : sineadh 7 casadh re hucht guthaid¹⁸ 7 sineadh re hucht consaine¹⁹ aca 7 denmas n ceirt 7 canamna.

O:glad osgalad, musglad musgalad mú:glad mú:galad mosglad mosgalad (l. a sineadh a n-onn), fuasglad fuasgalad, tuasglad tuasgalad taesglad taesgalad inann ghabhaid.

Linn²⁰ mar n-éir²¹ do taesgladh tim nír taesgladh fós gém²² na ngrás.
Gaeth a crann ac mú:gladh inné : nír lá ann ag dúsgadh dó.

[Only in E]

435 Run na cléire an uair fíodluid : osglud truail féile an easbuig

51 CNUASACH

As cnuaisgthe 7 as cnuasaighthe, .c. ní rompa.

[Cnuaisgfead, cnuasughfead a d neith ceirt, cnuaseóghad, cnuaseghad a .d. neith canamhna E.²]

¹ do gonne adrubes a tuid etc. CE ² hi C, l E ³ Truadh H
⁴ timme etc. CE ⁴ A H ⁵ dob amdecair etc. CE
⁶ a H ⁷ fociloma H
⁸ c. C ⁹ om. CE ¹⁰ unda H ¹¹ om. C
^{12, 13} oibr- leathan ag an osgaladh 7 gur thaeibréim caol as .c. aice a ndiaigh
thaeibreime an osgl- téit a noibr araen os uann d n doibh E
¹⁴ da ainm E² ¹⁵ ag ainm doibh E² ¹⁶ taeibreime C
¹⁷ rompa E² ¹⁸ oib[r]ugh- written above in late hand C
¹⁹ nguthaids etc. CE ²⁰ gromas etc. CE ²¹ Linn C
²² an MSS. ²³ gen C, gun E

[Chuasach], dúasachd, dúgadh, taisgid, mann gabhaid acht a cirt; síneadh 7 casadh re hucht guthaidh¹ 7 consaine² aca

Croth eirich do **chcuasachbair** · le scór mbithe mbiastamud
Flaith Buirche³ in buaid in bóist⁴ · a n-uam réise dírche gar **dúsc**⁵.
As i an foicheas eimill a ri an tourches⁶ **taisighim**⁷.

[Only in E]

Ar madun nach **dúugh** dhann · gaduith⁸ ó Tad chruigh géon

52. FULANG

As fulaingthe, as fuilingthe, .c. ní rompa

Fulang, folach falach, [salchadh E], anacul, mand gabud acht⁹ casad in fulung cael 7 leathan⁹, 7 folchar .c. do chanamun.

Anagal¹⁰, as anaighthi a oibrigad, 7 oibrigthe na persan so sía mar sin. Síneadh 7 casadh aca re hucht guthaidhe 7 síneadh re hucht consaine, acht ceannchar [c ó chanamham E] mar tá folchar o neimniscne (coll go n uathadh ar gcasadh an chennugh dá n-íomarcadh E)

Anagal¹⁰, tobach tabach, atach, fuadach, ceannach, tadhall¹¹, focul facul focull faull [o persan]¹², mechar (acht canamun leathan aigi), tourrecht, timehal timehall timehaladh timehalladh, mand gabud gen gab ceannleathan, acht nach mand a cirt.

- 440 Ní ben gu tocht Cuinn Chomair · rinn ole nachar **fulngamair**.
Tri sair do **fuingadh** dar¹³ bFlath · as eundroth nach eor do chleith
 ¹⁴a thaeob geal do chur fa chloich¹⁴ · dul a croich is bean dá breith.
Fata bud ole¹⁵ ni fuingeadh · cara ort dá n-**anugeadh**.
Ole do **hauingeadh**¹⁶ lat mo leaba · a éat bairrgeal éada áuair.
Breath daigrig ar¹⁷ deigSiacas · neach ar ambfir¹⁸ **aineócas**.
445 Ní thug re ré in raime rig · gum ar nár¹⁹ **ainu** sé in aig
²⁰**Taibgi**²¹ geall gach fir dá arudeoin · mo chin dream dán **taibgeóir** thu.
Muire Ógh an uair **aithe**²² · ni haibehe fuar ógh ithe.
Ni huangese²³ ag fin ná²⁴ ac fleidh · fa-rir **fuaidges** a lúidh.

¹ ngutande etc. CE ² geconsaine etc. CE ³ scórcha H
⁴ mbeid E ⁵ ndoirche gu ndúsc E ⁶ tourches CE
⁷ taisighim H ⁸ gaduigh E
⁹ nach fuil acht casadh cael ag anacul E
¹⁰ Anagal . . . fuadach with taghall and tourrecht make a new section in E, ceannach, focal and the rest are given under Cumag, § 53
¹¹ tagull. H, taghall CE ¹² on fuláiremh E² ¹³ loc C, gar E
¹⁴ a chloich add E² ¹⁵ hola E²
¹⁶ aingeadh H ¹⁷ ag CE ¹⁸ faurbrigh C, singhniamh E
¹⁹ nach CE ²⁰ Bere C ²¹ aithe CE ²² huangese E ²³ no E

- Gá foirdí gó **anginn**¹ col · 's gu **taidhlim**² cheirde a chinodh³.
 450 Cland Charrthaigh nár focail leall · gá fearr doear anfaidh and.
 Cís ar a n-**imchóra**⁴ a thri thráth⁵ · n n hinchóra m⁶ églách.
 Gab do lám gu sonnamh an · **toirrig** mo⁷ dail nó dailigh.
 Dé ti 'na theach **toirréghaidh**⁸ · ri gon gu deach⁹ dingébaidh¹⁰
 Gach n bus dú déna ind · nó gu bfeá tú m **toirginn**.

[Not in H]

- 455 Braighí n n¹¹ ó¹² chlann Earra bud lea¹³ leach a **thoirreacht**¹⁴.
 Do chlann n hinchóra¹⁵ ón ero¹⁶ · **imchóra**¹⁷ an crann rono ans
 Sciath bi Thail¹⁸ a fer **imchuir**¹⁹ do **iomchuir** fedh Clár Chobhtthaigh.

[Only in E]

- Cúl dún re Donnchadh nór dhligh · dá bhfolchadh úr a aghaidh
 Níor folchadh gráinne nár ghin · Donnchadh Áine is níor éirigh²⁰.
 460 Ód threosa 7 Clann Charrthaigh **faichuidh** barr dresa an du rthigh.
 Folaigh is aineolaigh gló · leó a Éóghan **tadhéolaidh**²¹ tú.
 Magh tadhaill²² é dá gach fear · ansodh do **thadhail**²³ mé an magh.
 Maith gach ní dá ndébradh ann · do bhi an t-érlamh 'gá focail.²⁴
 Mé tar chert muna **cheanghadh** · derbhadh firt nDó m dhiongnadh.

53. CUMAG, CUMANG [on fedachtain atáid E]

As cumaingthe, as cumaingthu, e ní rompa Sínead · easaí²⁵
 re hucht guthaigh 7 sínead re²⁶ hucht consaine ad neith cirt 7
 canamna aca.

- 465 Ní **chumaing** hucht an leam · a²⁷ fulang d'ule d'indom.
 A **chumang** gid eia do-beir · do-geib²⁸ Dia ar uball nó ar uigh.
 20 Quidam duid mar gach ndail · 7 druid do chain rem cluain
 21 ag m an **cumang**²⁹ molta móir · a uball³⁰ óir corra caeim
 Mac Cumail nó gur iar³¹ hí · nír **chumaing** ní a miann³² don³³ mnaoi.
 22 A bi Néill³⁴ gu nairb Alban · gan réib d'acraib ugiar
 diabal am cholam dá celgad · a Cholam ná **cungad**.³⁵

54. DÍRGADH, DÍRGHEDH

As dírigthe 7 as indírigthe a n oibrugad araen, denmas neith
 cirt · canamna cael tríd síis aca, easaith re hucht guthaide 7 síneadh
 re hucht consaine aca

¹ da nainginn C, da nainghinn E

² ceirdi cinadh C, ceirde cinadh E

³ a tri thráth H, tri thráth CE

⁴ am H, an E

⁵ toirréb- H, toirreag- C, toirregh E

⁶ dingéb- H, dingem- C

⁷ do E

⁸ lea C

⁹ toirrechta C

¹⁰ hincora C hincora E

¹¹ ore E

¹² imcora C, iomcora E

¹³ fa fer iomchuir E

¹⁴ quid E

¹⁵ taighed E

¹⁶ Madh taghail E

¹⁷ thaghail E

¹⁸ = 27 E

¹⁹ auid 7 easaí H

²⁰ nór r- m ros. H

²¹ ar C

²² dogeb HC

²³ ar cumaing H

²⁴ ubail H

²⁵ iarr E

²⁶ miann C

²⁷ do CE

²⁸ 29 Added in later ink H, om. CE

³⁰ A hael (sic) H

Dírgadh dírged, feimheadh¹ [éimheadh E²], buaidreadh, cóirged, cáirgeadh, deirgedh, eiteach, dícheal dícheall, inneal inneall, toirneam toirnimh, uirichull uirichill³, frital, fresdal⁴, dérgadh⁵, mand iad, aelt síneadh agus dérgadh re lucht guthaide dá n-imarcad, - a d neith leathan ⁊ cas ⁊ fada⁶ [Aithne, éirghe, tomhas, tafaun, ionaun oibrioghadh ⁊ d neith dhoibh, acht gurab persa mngno lámo an éirghe; fuircach, as fuirighthe 's as ionfuirighthe dhamh tha c (as ionfuirighthe dhamh riot l); ionaun d neith dho ⁊ don dírgheadh E As c duno buaidertla C]

- 470 Ní arfo mé a⁷ dírgadh dain ⁊ a bírbun⁸ as é an t-ollam.
Do⁹ mnaes ier léimheadh¹⁰ gach fear ⁊ ar foadh¹¹ naes ngérbear do gab
Do buaidreadh do thoirne thronn ⁊ an dámsaon Dallan Forguil
¹²urb annuim dáib iur deachaid¹³ ⁊ amaid don dáun déilheanigh¹⁴.
Fer mar Lugh mór nae Eithne ⁊ fer mar Brian mbuaidhrithe
fer mar Eithne re leith n-áigh ⁊ fer i Dubno do dingbháil¹⁵
As trégadh¹⁶ tobair theabha ⁊ ar linnidh nibeig mbuaidhearta¹⁷
nó as dol¹⁸ d'aithne rola ruad ⁊ tré fa gtha¹⁹ foda unfnair

(c. do chanamun)

- 475 ²⁰Do cóirged mar is eubaidh ⁊ an cóirged d'Ú Chomhubhair.
Do dérgedh elum ar a chinn ⁊ a mór fann as éubhean and.
Do Brian²¹ do béruind lugi ⁊ nár dhuchleas dhuam ndegduine
mo chraith noch a góbadh greim²² ⁊ dam ar ndénam ⁊ ndichill²³.
Ní éir²⁴ tar a grán gach gormáidh ⁊ dá lár féin do toirneadh Trae.
A matha seigénas don fir ⁊ an slach toirénas²⁵ tangail²⁶.

- 480 Gach re corp²⁷ tar an eubarthuinn²⁸ ⁊ oic²⁹ eirichlim.
Gébad³⁰ linn do ló in fritail ⁊ do fritail sind dú ar ndeacur
Don érlam d'fulang a breth ⁊ do dérgadh teach cumang cloch.
³¹A dérgadh achar gach dream ⁊ fearr son uá a n-éiltrailh³² son

[Only in E²]

Gidh bog son³³ as d'feithm fínglun ⁊ dírguadh sleigh³⁴ ⁊ mbeim
bhaghlugh

- 485 Do ghabh siad don grafuinn greim gur thafuinn iad a bháruim
Re dán Temhrach do toirneadh³⁵ ⁊ an mór drallach doruagheal.
Reic agéi n-uar gach énnóna ⁊ an mór uadh in éireógha³⁶.

¹ feimgeadh H, feimghedd E

² cf § 63

³ fresdal in § 43 H, fresdal frital etc. in § 43 CE

⁴ derghadh in § 53 E

⁵ are do conamais add C

⁶ om H

⁷ furbun C, florbhun E

⁸ Ga C, Go E

⁹ feimgead etc. MSB

¹⁰ fedh E

¹¹ deagail H

¹² degenug H

¹³ dingmhaid H, d b- C, dhuongmhaid E

¹⁴ trégedh E

¹⁵ mbuaidhearta H

¹⁶ dul CE

¹⁷ tre faighi H, tre faighi C, o faighthe E

¹⁸ Du Brian C, a altered to oE

¹⁹ greim H

²⁰ a dhuchull C, no dhuchull E

²¹ leir E

²² toirgeas C

²³ tangadh C, tang J, add. H

²⁴ georp CE

²⁵ as oic C

²⁶ mar eubarthuinn C, na eubharthuinn E

²⁷ ndebhr- H

²⁸ Geb- H, Geb- C, in § 43 Geb- C, Geibidh E

²⁹ eirichlim E

³⁰ sin E

³¹ sleigh E

³² eireógha E

35. **TURNAMH**

Turnfad a .d. neith : ní thurnab a .d. , (gé chum turnar, gé chum ná turnar, 7 mar sin síos E]. As turnta, .c. ní reme nó gan a berth, Casadh gabas re hucht guthaide 7 consaine. {turnamb 1 E]

Atá tú a ndurn gach duno - a brú ar **thurn**¹ an trócaire,

[*Not in H*]

A chuil gormas datha an daol - ná **turna** ar maol flatha Fail 1.²

36. **COMARDADH**¹

[As comhairithe, .c. ní roinhe E]

Comard 7 do chomard a .d. neith, 7 mar sin [Comhairdfed ní chomhairdeabh gé chum chomhairder, gé chum na comhairder E].

Comardadh, mardadh², timargadh³, usgardadh usgartadh, marcadh marchadh⁴, [iomachar iomarchar E⁵], coseargadh⁶ coseargadh⁶, dearlagadh dearhlagadh, tidhlacadh, maud gabud .d. neith ceir na uile, acht canannun 'gun choisreagadh⁷ dá n-marcadh⁸ 7 'gun tidhlacadh⁹ [tidhlacadh¹⁰ mar sin E]

- 490 Row Uré re tealaigh Tuillean - tré ealunh Cé¹¹ **comairtear**¹²,
Ní **umairde** ar chách do chn¹³ - gu trath **timargthe** a thomadh¹⁴,
Guas hnn Lúan in **usgardadh** - sind uadh idir eargardadh,
Cronlu toll is trommchunn¹⁵ - trom in t-oir¹⁶ **umarchum**,
A ucht 's a lum do leadradh - crúdh¹⁷ dom churo in **coseargadh**.
495 Do-ni dubad dom deargad - fan cumal¹⁸ do **choisreagadh**.
An taid **choisreaga** in coile¹⁹ - doisreaga²⁰ and ursonna²¹.
Ní hi an tair do **dearlúigh** duad - in eud mair don boarnad bhig.
²¹Diles dá²² barr glan gégas - a chuid an tann **tidhléas**²³.

[*Only in E*]

Tent eiar uadh²⁴ gan **lodhlaiethe**²⁵ - eiar dá n-uair²⁶ ni hoirdheire.

¹ a turn H, ar turn C
² in .c. ní ar berth gan nochas ucht ní itobas add, E
³ uith H, Comhairdeagh E ⁴ tidhlao- added in later hand H
⁵ turnar - H ⁶ marcadh H ⁷ cosearar - H
⁸ cosearac - H ⁹ in later hand H ¹⁰ ioglac E ¹¹ goe E
¹² comairtear C, comhairtir E ¹³ a goin C, a chion E ¹⁴ thaduas H, laudh U
¹⁵ trommchunn etc. HC ¹⁶ in tair H ¹⁷ cradh H, uan C, alán E
¹⁸ fan eub- H, mun gombal E ¹⁹ an gooil C, an goilidh E
²⁰ doisreaga E ²¹ ursonnaidh C, ursonnadh E
²² Only the first half in later hand H ²³ da HC ²⁴ tigleas C
²⁵ uair E ²⁶ ioghlaicthe E ²⁷ da bbfuar E

57¹. **IMNÁGHADH** [ón anacal atá E]

As imnáighthe² .c., as inimnáighthe³ .c. d'oibriugad ⁊ do thaeibhrém; dénmás neith cáel aige uile síis [Iomnáighfead: ní iomnáigheabh, gé chuim iomnáighear, gé chuim ná huomnáighear, ⁊ mar sin síis E]⁴

Imníghadh, [as imníoghtha], as inimníghtha .c. d'oibriugad ⁊ do thaeibhrém. .d. neith lethan aige uile.

500 Bí a léomhain⁵ Imghán⁶ gu hollamh⁷ . imnígh deóradh urradh⁸ ind. Aghaidh⁹ inarigh¹⁰ as úr gnó¹¹ . a Dhé na ndúl imnígh hi.

{Not in H}

An troigh ar a tá¹² an t-áladh . ar ifern¹³ dom imníghadh¹⁴.

58 **CUR, COR, CAR, CUBA, CORA, CARA** (in téil), as cuirthe aca lé chéile, .c. ní roime cur, cor, car, méd an chur aca. méd an chora agan chur. cirt uathaidh as iilraighthe ag na trí hanmannuib¹⁵ eile sin. Cuirfead aca uile, [ní chuireabh, gé chuim chuirear, gé chuim ná cuirear E] .d. neith ar a comair síis aca mar sin.

COR, CUR¹⁶ (in eich), as cuirthe ⁊ as inchoirthe ⁊ as inchoir an t-each (as inchoir in t-each .l.), a ndiaigh an dénmáas neith téid [an taoibrém,¹⁷ in uair chuirthear ní roime. Cuirfead a d neith.

SGOR, SGUR (in eich) mar sin.

LOT, as loithe ⁊ as inloitti ⁊ as inloit .c. (as inloit .l.). Loitfead a .d. neith, ⁊ mar sin síis ar a comair gabas.

¹⁸**SCOR, SGUR**¹⁹ (na hoibre), [scora scora na hoibre l C], as sgurthe ⁊ as sgourthe, .c. ní rompa, as innscur uatha araen, ⁊ do-rinneadh as innscoir²⁰ ⁊ ní dligeand²¹ beith cóir ó tá sgurfead, sgourfead and.

[Sgurfead, sgourfead . ní sgureabh, ní sgoureabh, gé chuim sguirear, gé chuim sgourear, gé chuim ná sguirear, gé chuim ná sgourear, ⁊ mar sin síis E]

¹ Repeated after § 65 in C

² imnáighthe C¹

³ inimnáighthe C¹

⁴ imnáighthe a d. n. caol ghabhas tríd sin mar sin C²

⁵ leom- C¹, leog- C², leoghuin E

⁶ imghán H, imghán E, imghán C¹ C²

⁷ holl- C¹ C²

⁸ orr- C¹, orradh C²

⁹ Aghaidh H

¹⁰ inarigh C¹, inarigh C², inriogh E

¹¹ ore E

¹² tá E

¹³ ifern C¹, ifern E

¹⁴ imníghadh C¹

¹⁵ hanmannuib H

¹⁶ am. C

¹⁷ an toibr- E

¹⁸ separate section in E

¹⁹ some words omitted in H

²⁰ ²¹ ⁊ do dh- C, ⁊ ní del., followed by agus dlighthead E

- ¹⁰Gé rab sé uair am fochar · a Dé as sechuir uair m'athair,
 Gi-bé¹ each ar a surdh sí do chuir hi gu leath in láci J.
 505 Gan dái² sgoir³ orra d'faglaib · longa samrad groig⁴ gemrad,⁵
 A ndóig na bud maraie hi · an ri dóib nurb⁶ innluc⁷ hé .c.

(nir innluc hé J.)

Foireand a toigh⁷ Theirdhealbhaigh⁸ nach sgoir domeand⁹
 dubgeand.
 Ní sgoirim um léoman Láci · cáci Oihl¹⁰ um Eógan hé

[Not in H]

- Ní fuil¹⁰ ordlaeb gan dough dim · do brigh sgoir aan Donnach dún J.¹¹
 510 *Daime coirthe ó theacht tarra na seacht troghthe taimhanna.

59. GUL, GOL, GAL, guilfead, goulfead, aca 'na triúr, n
 roinntear eatarra acht mar sin. Coir ní do chur rena n-oibriugad
 nó gan a chur.

As fear guil mó úatha 'na triúr, as fear gula ón gul, as fear goul
 mund 7 fear scoir dit mhé.

AR, ourfead a .d. neith. Mar sin gabas

GORAD, GARAD, goirfead a ndenmas neith, méd an goirthe
 a taebrem araen Gruadh¹² garthe .c. do chanamun.
 Cairn, déir, a nd. neith 7 a n-oibriugad a n-oir mar sin.

Mén¹³ ghoil tar an ngéun¹⁴ ruine · a ngéun¹⁵ an domh damghore J.¹⁶
 Bean saul dob fir a oadhudh¹⁷ · goiladh a Sidh Fear Feunm.
 Damh fá álgas a oirim · oiridh Megh fádglas Feunm.
 *Do-ní dam fá Beanduib Bó · d'ar san¹⁸ ló earrugh a fiú .c.

(Treisi do chéll in t-oibriugad¹⁹ iná in²⁰ tuilicéim)

Not in H

- 515 Gul ban gach n-énlá²¹ orrtheabli 's can gal éunhná²² d'Albanachailb²³.

¹ guth be E ² dái E ³ seuir C ⁴ groid H, groidh CE
⁵ rad .c. add. H, J. C, J. más fíor E ⁶ air C, air E
⁷ toigh E ⁸ tourgealb- H ⁹ dougad H
¹⁰ fuil C, foil E ¹¹ J. más fíor E
¹² gruadh CE ¹³ Menm C ¹⁴ geim H, ngem C, géim E
¹⁵ ngem H ¹⁶ J. más fíor E ¹⁷ oiridh etc. MSS.
¹⁸ sa H ¹⁹ an oibr- and E ²⁰ os. H, don E ²¹ enlá E
²² uodmas C ²³ dooghanch- E

60 FÉDACHTUIN, ÉDACHTUIN .l. ní rena n-oibriugad, 7 ní .c. d. céilli aca.

Do-édab¹ [ní fédabh E], gé chuín do-édar², [gé chum ná fédar, gé chum ná hédar E] a .s. An amser sin mar sin.

Do-édaim : ní édaim a .d. do-édae : ní édae a .d. Gonuidh : do-éd, do-édann³ [a chuid] : ní éd, ní édann a .d. Mar sin gabas ; .c. duir ailm uirre idir innsece 7 neminnsece.

Fédar, édar .c., 7 mar sin a fuláirem.

Nár édar⁴ hó dá n-aomair : tregadh Dé ar an drochseagal.

Ó do⁵ forbas dá n-édam⁶ : san⁷ chorgas ní choimreagam⁸.

[Only in E]

Atá ar ndíol 'na égnham oirne : dá bhfédmair eíogh th'Oighri d'íoe.

61. FÉMDECHTUIN, ÉMDEACHTUIN⁹

As fémdighthi, as émdighthi, .c. ní rompa.

Do-émdigeab, a .d. 7 a .s. ar a chomair. do-émdigfe ó thrí hinnsenibh [ní féimhdhighe uatha a tríúr; gé chum do-féimhdhighe aca uile E] Ní uil acht mar sin ar fáisdine 7 ar leathfáisdine

Do émdigim, do-émdig, do-émdigend .c. .l. d. céile aice. Ní agarand a¹⁰ duir ailm ní a n-éinnad.

Fémdear ó furáileam gon fémdigh. Ní uil ingnad innti acht mar sin¹¹

Díol fíach oile do-éimhdhig : éirighdh triath¹² . . .

62. COICILL, CAICILL, COGAILL, CAGUILL (ón dá chéill), oibriugad cael 7 leathan acu gu cuirther ní rena n-oibriugad, 7 oibriugad lethan in uair churther, síneadh et casadh aca re hucht guthaíde 7 síneadh re hucht consone, mar d. neith canamha dá cael 7 dá lethan.

[Coigeolad, coigéllad, caigeóllad, caigéllad, coigilifead, caigillfed, cogailifead, cagailifead . ní choigeóll, ní choigéll, ní chaigeóll, ní chaigéll, ní choigleabh, ní chaigleabh, ní choigilleabh, ní chaigilleabh, ní choglabh, ní chaglabh, ní chogailleabh, ní chagailleabh; a .s. mar sin E].

¹ gonfad do edabh (do fédabh) a chuid CE

² do fedar E

³ do fed do fedaim E

⁴ fedar C, fedar E

⁵ da H

⁶ nedar E

⁷ sa H

⁸ comreagam H, comhreagam C, choimhreagam E

⁹ Féimhdheachtain éimhdheachtain E

¹⁰ om C, an E

¹¹ No exc. in HCE

¹² exc. incomplete E²

- 520 Ní léir¹ ar chagúill an chruadh · nach fuil² acht féil³ agunn air.
Ní limgnadh h'fere⁴ írithur rinn · derg gach crithur ó⁵ coigill.

63. DÍGBHADH

As díghaibhthe, .c. ní reime, méid an dígaibthe a tháebrém.

Dígeóbad, dígébad a dénmas neith, gé chuín díghar [a .s],
ní dhigeób, ní dhigéb a .nd., gé chuín ná digbar a .s dígheóbad
dígebad ó dá innscne ní dígheóba ní dighéba a .d., gé chuín
díghbhas, gé chuín ná digbha a sundhugthu An aimser sin mar sin.

Dígbaum : ní dígbaim a .d, nír dígbas a .d. céile dígbas : ní
dígbas a .d, nír dígbais a .d. céile. dígbuidh ní díghaib, ní
dígbann a .d, nír díghaib a .d. céile Síneadh re hucht conasine
aice 7 casadh re hucht .g Ní uil acht mar sin

Nocha dígbann charuidh caoil⁶ · ní thabair chraibh d'f. ebar Fál.
Díghébad⁷ croidhe lá chéill⁸ réim Mhough mífóraig Mhaoin.

[Only in E]

Máth do dhíoghaibh an cú caoch · ar dhuoghúil an trú ré ttáth
táing arie rug a fiach · a ttug an fiach eis do chách.

64. DÍGBÁDH, DÍGBÓDH, DÍGBÚDH

As dígbátha, as dígbotha, as dígbacithe, .c. ní réna n-oibrighthub
sin nó gan a beith

Dígbáhhad, dígbóbad, dígbaoisead ní dígbháb, ní dígbób, ní
dígbaeieabh, a .s. ar a comair Mar sin gabuid na person⁹ sin
sís¹⁰ l. cuid ar láindemneachad ná¹⁰ ar .g lethdemnugthu ag
gach person dá fuil a n-úr díbh. Méid an dígbáeirdh an forceadal,
7 do-nítheas méid an dígbúdh.

Dígládh díglodh díglúdh, fadódh fadodh fadúdh adódh adóth
adúdh, éltádh éltodh éltúdh, éládh élódh élúdh, fadládh fadodh
fadúdh, claechládh claechlódh claechlúdh, síthládh síthlódh
síthlúdh, tinnládh tinnlódh tinnlúdh, innládh innlódh innlúdh,
impádh impódh impudh, (timpódh l), cadádh cadódh cadlúdh,
inand gabhaid acht nach .c. ní roim^{10a} oibrugad an élóidh
Cumnádh cumnódh cumnúdh mar na pearsanaib so thuas.
¹¹Téltódh¹² mar sin acht duir ailm air, .c. ruia ar a hiche¹¹

- 526 Atá ól a eigh¹³ 'gum chumnódh · do dí an Ógh urmór m'fuch
Eang thana minsróil san¹⁴ magh baidh mana díghbódh Danar

¹ ler HC

² co bhfuil C, go bhfuil E

³ feil HC, féil E

⁴ ferg CE

⁵ os U

⁶ gaoil E

⁷ Díghéb- H, Dígeb- C, Díghobhuidh E

⁸ cheil H, cail C, cheill E

⁹ an C

¹⁰ nar H

^{10a} re n CE

¹¹⁻¹² Inadvertently omitted here in H and inserted after the first ex.

¹³ Also telrogh telágh telúgh before altógh etc. E

¹⁴ rich H, eadh C, eioch E

¹⁵ na H

- Fáth cumadh na coithre¹ ndúl · ri Deamuman do dígbádh
²na dúile fa brón do-bhur · hud lór dhúinne 'nar ndáemibh.
 Éudadh³ son re munglór mná · 's an⁴ lá anoir ag díglódh dó.
 A bádh ón fuile do hadódh · cuile⁵ an grádh ag fadódh faoi
 530 An fédfa m'áitódh thar⁶ an · a réta décmór Durlais.
 As échtar do ebrín an clér⁷ · Síl Néill⁸ agá n-éitádh náind.
 Gen co⁹ d'aenclúm¹⁰ oitir¹¹ · a ehlaochlódh ní cleachtar¹².
 A ri Caisil nachar clódh · ón menne tóir ag éinntódh¹³
 do genta¹⁴ Leath Moga mór · is gan¹⁵ dola ar h each d'impódh¹⁶.
 Eich luatha do leith mo chúl · dá clumun¹⁷ gdh éis¹⁸ impóidh
 d'fégan¹⁹ graíne each n-áluinn · leath m'aigthe ní impáband.
 535 Is fuagél umha re hór · aat ré chóile do ehadódh
 fear Gallda nach goai feadhach · 's an²⁰ plandda goai Gaoidéalach.
 Do²¹ ehlóidim²² d'imlaoid a faobair · do impaia a n-égin²³. J.
 Téitaidh mar do-chlunear²⁴ coí · fuagall mo deór d'éntaib uam
 (.c., 7 ní hé an ceart, [acht téitaidh])

[Only in E]

- Atá clann tar nach dol dó · ag barr Dor gé dho dhíoghbbó.
 Téitaidh²⁵ chugaibh a i Charrthugh · tugaibh²⁶ d'éntaibh d'all
 mharchaibh.
 540 Arbho 'gé slothlódh san²⁷ slatbh · aar tre mhionchlár Aithm²⁸ a n-eol.

65. COMHALL

As comailti, .c. ní roime

Comeollad, coméllad, comaillead . [ní choimheóll, ní chomhéll,
 ní chomhailleaph E] a d neith ; gé chuinn chomaillear [a a] Mar
 sin gabas uile ; ní chasann aenfoeal de [tríd] síis

Comall, agallaimh, urchill orichill²², toirbert toirbirt tairbert
 tairbirt, tarngaire tairngire, aithris, innisi indisin, urmais ormais,
 earmais urmaisín ormaisín earmaisín, teagasc, comrag, tachmag
 tachmac tachmang²³ f, tacemaing .b, imthecht²⁴ imdecht, imrádh
 imráth, termunn, tennehur²⁵, taithmeach, timcheal timcheall²⁶
 timchealadh timchealladh, lorgaireacht²⁷, fothragadh fathragadh,
 toiriseam toirism [tairiseam tairisimh E], oiriseam oirism,
 tathaigídh taithigídh, athaigídh aithigídh, fiafrugídh fiafraigídh,
 mnaigídh, taisdeal taisdeall, mand gabaid a ndénmas neith, acht
 gan .d. neith canamna agun imrádh, 7 nach .c. ní roim²⁸ oibrugad
 an chomrag.

¹ Cetra C, geithre E ² Eudigh HE, Eadigh C ³⁻⁴ an H, an E
⁵ cuile C ⁶ tar CE ⁷ clér H, grier C, grier E ⁸ nell H
⁹ Gin go C, Gion go E ¹⁰ daonordh C ¹¹ oitir E ¹² cleachtar E
¹³ éitádh C ¹⁴ do geabtha C ¹⁵ scan C ¹⁶ da nimpodh C
¹⁷ bhfaicinn E ¹⁸ ger chum C, ní fáth E ¹⁹ díscain C, dífechuin E
²⁰ an H ²¹ Da H ²² chludheamh E ²³ anogean C, anéigean E
²⁴ do clumun H, do clumun C ²⁵ Téitáidh E ²⁶ tugaibh E
²⁷ slothlóg an E ²⁸ aighní E ²⁹ urichill orichill CE, cf § 54
³⁰ tachmag C, tachmang E ³¹ imthead H ³² am, C, tenear E
³³ a word erased here H ³⁴ lorgaireacht H ³⁵ re a- CE

[Not in H]

fairsingadh fairsingeadh, aisiog, mualagadh múslagadh moslagadh,
oslagadh, fualagadh, tuaslagadh tuasgladh taosgladh taoslagadh,
inann oibriúgadh 7 .d. n. dhóibh 7 don chomall

ingaire inann 7 an comall acht gan .d. n. canamna aice

Tug sé ar an aith seighealladh¹ . dob é a chrich gur² comuileadh.

En binz a brugh³ na n-aingeal . re ndul ind gur agaillear.

Is tuilehunte techt dá léim⁴ . bert aa uirchillti eadán⁵.

A mbl ar chách ní chuimneógtha⁶ . gu tí an tráth fá tairbeóra⁷.

545 Atá an bolg ag breith buigh . lorg an eich 'gá indinn.

Do ías do donnlóisi di . gur chás ormaini uirre.

Suaire an glóir do ormais air . a tegdais Phóil is Pheadair.

Mé táin a Dé ar tí mo theagang . teagang mé aul tí an tubaid.

Mórra gach ri do-rad . tri tóranda 'gá tachmhag⁸.

550 ^bDo-chise don glanchuic glas . tachmhuc na criche chuinnas.

'Gá doib⁹ le¹⁰ gach seanchaidh suna . feidm¹¹ da¹² teangthaibh a
tachmung¹³.

Geimur ó lár ag¹⁴ taccaing threifeada . slachnuil glégeala mar buí
lán láogfola.

Do-beir¹⁵ dám d'éa¹⁶ ar¹⁷ imráid . slán imráidh do ghéis Gabhráin.

Do-rinne sé an tír do thencar . do-chum hé a tempal 'na thosd.

Teamair aa tathmeach a giall . a ndeagad aithebreach Uiliam.

Do tathmeagadh¹⁸ a haire ibh . a ghlaimeachadh Airt Éndir¹⁹.

^bBrat aróill do bi ar²⁰ banchuinnil . ó Mhóir ar thrí timcheallaibh.

Damhna gach mná do mealladh . d'abhra²¹ atá 'gá²² timchealladh.

An Muma doha meath lea²³ . hua an teach ar ar thoiris²⁴.

560 Logadh na céid ndobéa²⁵ dam . créid fá toirés²⁶ dá tugadh.

Ére anocht ní fiadh fuaidh . grian gan tocht dá tathuigid.

Tathuigh am chridhi 'a am chlii . a Rí nime maithuigh mé.

Aa é a thogha an té seighese . na agola aa é²⁷ innoigeas.

^bMadh farfaigtheach budh feesech . glia an éga ilchleasach

seolas na ceasa²⁸ ad-chluiridh . doras feesea farfaigthe.

565 ^bBaigeanuigh na mbéineand trom . taidellaigh tonn Éreand and.

[Not in H]

Do fairsingadh sé ar an sluagh . nach truagh tairbhénadh Dé dhún²⁹.

Ar an ngort ó glaidinn aiar . ní fairsing ort acht énasian.

Donn ar t'fert³⁰ nach imdeógha . ré³¹ roinn deare a donnbroma.

Ní beth gan choill d'ánnMoigh Aoi . na naoi geroinn lér ingar³² é.

570 ^aCia úaibh do agail an rí . an uair do bhu agann é

^aGach cnú dhuid ag diansgoltadh . an ttug tú do thaslagadh.

¹ seighealladh E

² nar CE

³ brugh HC, mbrugh E

⁴ a thecht do léim E

⁵ eadán E

⁶ chuimneogha C

⁷ tairbeora C, tairbhéra E

⁸ do thacmag C, do thachmhag E

⁹ Ga doib HC, Da dbeibh E

¹⁰ lea C, lea E

¹¹ feidm HC

¹² ar CE

¹³ ba dtachmung C, a thachmhung E

¹⁴ do C

¹⁵ Duber H

¹⁶ den H

¹⁷ an C, a E

¹⁸ tathmugad C

¹⁹ acnifir E

²⁰ ac C

²¹ tabra C, tabhra E

²² da C

²³ lea H

²⁴ ar ar thoiris H, ar a thoiris E

²⁵ ndobheas E

²⁶ toris H, thoiris E

²⁷ aa | ae H

²⁸ corr. from narleasa H

²⁹ dún C

³⁰ thfert E

³¹ re C, reir E

³² leir songhair E

66 TAISBÉNADH, TAISBEÓNADH, TAISBÉNTA, TAISBEÓNTA, TAISÉNADH, TAISEÓNADH, TAISÉNTA, TAISEÓNTA, mun séim¹ roim soil² orra ⁊ beithe séimh³ ina dílaigh, dénnas neith ar a comair féin ⁴ag gach⁵ focal díbh [ar nach fuil tinne ailm ar a deredh C, taisbénfad taisbeónfad óna cheithre chéadanmannuibh, taisénfad, taiseonfad óna ceithri hanmannuibh oile E].

¹Bruineach¹ mór **taisbéntadh** trom sróil^{2a} donn ré³ caisleantar crand.
^{2b}Do fa-réingadh sé ar an sluagh nach truagh **taisbéntadh** Dé dhund.
Seóid taiséigithair^{2a} dóib dá ndán **taisénfadh** Si Róg 'cud' riar.

[*Not in H*]

575 Ná buoth³ tóir dá **dtaiseónta**⁴ · dóigh nach crich do chaiseónta.
⁵Ní ba hé an diol gnáth ghébhais · an chuogh an tráth **thaisénas**.

67. DUBHADH

As dubtha, cóir ní reme.

Dubóbbhad, dubábbhad a dénnas neith, ní dhubóbbh, ní dubábbh a .d, ⁊ do-rinneadh ní dhubhab nó a lethéd¹⁰. [gé chuinn dubhar, gé chuinn ná dubhar a a. E] .d neith ar a comair síis aigi.

Dubadh, cuma .c (eoma .l.), línhadh, scríbadh, tumhadh tomhadh, furbadh urbadh, cromadh, camadh, tumma, bérla an fuláirmhe¹¹ (earbóbbhad earbábbhad a .d neith), táobhadh, taemadh, faomadh áomhadh faemhachtuinn aemachtuinn, anadhmadh nadhmadh, balbadh, sighnamadh¹², innarba innarbadh, dearbadh, bearbhadh, cearbhadh, oba obadh, lomadh, gormadh, niamhadh, treabhadh, fadhbhadh, [scribadh, fromhadh, crapadh, enopadh, gíbadh, naomadh, ríomhadh¹³, lúbhadh, scuabadh, CE, fúbadh, saobhadh, slíobadh, díomhadh (ón diúltadh) E] inand gabaid dénnas neith canamna aca uile [⁊ leathan as .c é E] As inaemtha¹⁴ c, ⁊ l ón faemachtain¹⁵ hé; do-chuaidh¹⁶ a taobréim dá éille tar an ainm uathaidh.

Ní chumabh¹⁷ acht mo dhíl de · acht^{18a} bídh ag utradh oile¹⁸.
Tolcha corra an tíre a tá · ar choma chige cédmhá .l.
Tomhadh ar do gruaidh ón gha · ní áir^{19a} omban at abra¹⁹.

¹seimide C ²re soil CE ³agach H ⁴om C, — sr. 730 E
⁵Bruineach E ⁶sról E ⁷le a E ^{8a}taiséintear H, taiségtar C
⁹dod CE ¹⁰bid C ¹¹taisénta E
¹²ní dubabbh .l. go gerr ⁊ dorinnadh a lethaid C ¹³fulairim C, fulairimh E
¹⁴sighnamadh H, sighnamadh C ¹⁵riom C ¹⁶ionfaomtha E
¹⁷faemachtain H, aemachtain C, aomhachtain E ¹⁸o dho chuaidh E
¹⁹cumabh C ^{19a}no E ^{19b}.l. add. CE ^{19c}fuair E
²⁰ad tabra H, an tabra C, ad thabhra E

- 580 ¹Ní **thum**² for don fedhannsin³ · a leg do ehur 'na chomarsaoin⁴,
 Déna a Mháel Muire delg dam - nó **earb** ar⁵ dune a dénamh,
 Do thasb sé ris na sleagaibh · a thasb clé san⁶ chumseanaig⁷,
 An seadh⁸ glán acht gid gar · eíl ré fannan⁹ ní **faomabh**¹⁰.
 Naidmóbadh mé ar Míchél angel · m'anacal ar fearg¹¹ na claid
 nír dligh¹² mé naiméadh 'na naidmaen · doreadh na sé n-aimseer and.
 585 Tigfa sin **balb** dona breathaib · ru¹³ mharbh fir n¹⁴ beathaig bhréig.¹⁵
 Cusne um Charn bFraich agan fearthan¹⁶ · do **balb** gáeth do
 leathnaigh luibh.
 Guil agas ualla arda · 'gá cuir¹⁷ úadha ar indarba.
 Ní bi um benMagh Lú ana luntibh · **berbadh** a mbí luntib dh'iasg¹⁸,
 Gan bhrat chum¹⁹ do chomdhonnadh fa tóir²⁰ slat a **signumadh**²¹.
 590 Fuair Feargal ar na fiodhaibh²² · a **chearbhadh** do chuailleadhaibh.
 De-chú²³ chrois mbarrglain mbláthmhair · marbnadh sé²⁴ cois
 cumabthair.

[Not in H]

- Moch lé do gabh goirmerradh · nír an sé re **signumadh**.
 Tis do **thumh**²⁵ 7 tusa tug · ar ndul a cerusa don chomrug.
 Ní fedha nach fuair a **tuma**²⁶ · alogha aluasig Cunga san chath.
 595 *A tigh lionsa fuair a **fombadh** · gnuadh roghdha re **fombadh** tús.

68. NAIDMEADH²⁷

As naidmthu aige, .e. ní roime.

Naidmeóbad, naidmébad a d n ; gé chuim naidmear a .á. Mar
 sin gabas²⁸.

Snaidmeadh, ²⁹anaidm, naidm³⁰, ³¹congáil³², dingbháil³³, conn-
 meadh³⁴, tebe, tebeadh, ³⁵indmadh, indmad³⁶, tuameadh, [áirem,
 admáil³⁷, mann a n d. n ar fáisdine, 7 ar lethfáisdine] Dénmas
 neith eael cananna ar a comair sin³⁸ aca uile.

- Quirm ar do romacaib³⁹ rig · gnumh m'anacail⁴⁰ gidh naidm nár.
 Gan a chfannsin ní as neasa · ar ti **thuinmudh** toirheasa.
 Mar sin as uasa a n-éra⁴¹ · do éir⁴² tusa a **tebéha**⁴³.
 Mo chin gur⁴⁴ **dinguibhthi**⁴⁵ dum · a srib **indaimthe**⁴⁶ an Airdrig.
 600 Damh a coillidh⁴⁷ suil do-chóidh do choinnimh bróm aagh ar⁴⁸ sléibh

¹ thugh H, tum C ² fedhannsin H ³ comarsaoin C ⁴ re E ⁵ na H
⁶ cumseanaigh C, choimseanaigh E ⁷ seand H, seand C, seand H E
⁸ seand H, a seand C, seand E
⁹ seand- J. C, faomhadh J. E, but faomabh Gofraidh Find H.
¹⁰ re huchí with l ar leug written above H
¹¹ ní dl- C, ní dhugh E ¹² nír C ¹³ bhréig H, breg C
¹⁴ agan ferth- H, aca fertain C, aga bhfertain E
¹⁵ ga cuir o, ga bhfuil E ¹⁶ diasg C, diasg E
¹⁷ golumh E ¹⁸ tuis C, tuis E ¹⁹ adhnaimadh H
²⁰ fleagaib H ²¹ Fuair E ²² re HE, re a C ²³ tum C ²⁴ towa C, tuma E
²⁵ Snaidhmeadh E ²⁶ mann gabas 7 so as C ²⁷ 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48
³⁹ in separate section under Congáil E ⁴⁰ mail HC, mail E
⁴¹ indmadh indmad H ⁴² sarco | rein H ⁴³ romacaibh C, romac- E³
⁴⁴ gnum anaco- C, gnumh anacour E³ ⁴⁵ ar nora C ⁴⁶ dligh C
⁴⁷ dtéabha C, dtéabha E ⁴⁸ 25 C
⁴⁹ dinguibhthi H, dinguibhthi C, dhuanguibhthi E
⁵⁰ innaimthe C, innaimthe E ⁵¹ o choillidh E ⁵² a C

[Not in H]

Clann rígh do-cháadh le a coirinnibh · coirinnidh aíl Táil a tTeamraigh¹Oighir² rígh Rátha Brénuinn³ · dom aindheóm do aindheand.⁴Do ghabh sé tráth réir⁵ tialbe · as ó as fáth dá ionghaide.⁶Teach Dé do ghnáth do-gabhar · agad féin atá a theibeadh.605 ⁷Craob do chun óna Colluibh · dá geonguibh idh chaol camidh.

69 TIMÁN, IMÁN, .f, TIMÁIN, IMÁIN, .b

[Tiomáinfead : ní thiomáineabh ; gé chuin tiomáinear, gé chuin ná tiomáinear, 7 mar sin aloe E]

Fuláir foláir faláir, (guthaidhe lea orra), furáil foráil faráil⁶ (guthaidhe lea orra), fuláream foláream faláream, furáileam foráileam faráileam (guthaidhe lea orra), fuláirim foláirimh faláirim furáilim foráilimh faráilimh (guthaidhe lea orra), (fuláram foláram faláram furálam forálam farálam C, fuláruimh foláruimh faláruimh furáluimh foráluimh faráluimh, an oiread sin ar guthaidhe lea díobh E], a cael do .b, a lethan d'fer oibrighthe caela 7 lethna aca gu ní do chur rompa, lethan ó churthea, ó tá méid na fulára and. Oibrighthe na timána mar sin.

Geibhidh⁸ ród gu ró an seandún⁹ · bó beandúr óg ar imán.Ar n-anáirne 'gá fult¹⁰ chas · ní a huacht aláirimh¹¹ áraeo.A l Chréidhe ó Choll¹² Meadháin · neamháil linn féin ar fuláir¹³.

70 FRITHÓLAM, FRITHÁLAM, FRITHÓILEMH, FRITHÁILEM

.e, d'fer. [e. caol lea iat] 7 a cael do .b

As frithóilti, as frithóilta cóir, 7 as inífrithóilta¹⁴ amáin. Denmas neith ara comair aca uile[Frithóilfed, fritháilfed a nd. n. uile C, ní frithóileabh¹⁵, ní fritháileabh¹⁶, gé chuin frithóilear, gé chuin fritháilear, gé chuin ná frithóilear, gé chuin ná fritháilear E]Dí fritháilti¹⁷ an fear 'cá mbí · do bean fritháilte¹⁸ a Ruaidrí.(Cór ó¹⁹ chanamain, ten do fritháilte²⁰ a Ruaidrí. l.)

610 Arna chor a ceand frithóil · do frithóil spor seang sothaibh

Cuisle do chrú na Nónglach²¹ · tá ar an fuaim as frithólmach.Can diugh ar fear dh'athuairid²² · ad tigh²³ re feadh fritháilim²⁴.¹ o temr. C² Oighidh E³ fremhuinn E⁴ reir E⁵ fáraíl H⁶ Géb- C, Gebhurdh E⁷ seandún H⁸ ucht H, fult C⁹ fulairmi C, mfulairmhe E¹⁰ a cail E¹¹ phulair (mark of lenition later) C, bhfulair E¹² inífritholta H, inífritholta C, ionfritholta E.¹³ fritháileamh E¹⁴ frithóileamh E¹⁵ rithailte H, frithóilte C, frithóilte E¹⁶ frithóilte CE¹⁷ rithailte H, frithóilte C, frithóilte E¹⁸ om. H¹⁹ deithiarr- etc. CE²⁰ nonglach C²¹ pritholam C, bhfrithóilimh E²² a tigh C, a tigh E

[Only in E]

Líontar teach i Mháol Mhóirha acht ráon na bhféar bhíthóimha.

71. FOIRNEADH

Foirnead a dénnas neith. ¹As foirnti, cóir ní reime. A ngabann leis² mar sin ³

[Foirnfed ní foirneabh; gé chuín foirnear, gé chuín ná foirner
7 mar sin síos. Do foirn as .o. ann E]

Foirneadh, fésdeadh⁴, séideadh, fóideadh, láisdeadh, faeisgeadh,
brédeadh, tuilleadh fuilleadh (on médachadh⁵), bairreadh, slonn-
eadh, tilleadh filleadh, sílleadh, cinneadh, brunnneadh, truaillleadh,
sireadh, síleadh, tileadh, fícheadh feicheadh fúchadh⁶ (ó éinchéill)
[feachadh l. ón chéill sin E]⁷, briseadh⁸, éisdeacht, aigídh, fásgadh⁹,
gresacht, cesacht, tuilleam¹⁰, loigadh lasgadh¹¹, nasgadh (na fiach),
[drud drod] drudadh droidadh, crothadh crathadh, sgothadh
sgathadh, folcadh falcadh, dortadh dortadh, sgoltadh sgaltadh¹²,
báthadh báthadh, sáthadh sádhadh, legadh, trégadh, tealgadh,
téghadh, slonnadh¹³, barradh¹⁴, acht dénnas n. leathan 'gun
dá ann dédhéncha¹⁵ 7 'gun fúchadh, ¹⁶7 nach mann a n annanna
uathadh ¹⁷

[Not in H]

Caime caoineadh, cáineadh, gaireadh, síneadh, cailleadh,
acaileadh, fuaighéil uaighéil¹⁸, milleadh, righe, rughe, fighe, foir-
seadh, toughteadh taughteadh, tuigsi tuigsin, mairneadh, techtheadh.

[Only in E]

Baisdeadh, ciseadh, shinneadh, trághadh, troegadh, treaghlídeadh,
léghadh¹⁹.

Do slugh²⁰ fearmuil arn sean Cam Fearadhaig do foirneadh.

615 Seól a lunge mar do láid do fáig a mbeól buinne in mbéad ²¹

Ceatha cáilileag ó láech Luimnigh ag fáisgeadh cháer romraig.

As é do thuillleadh mo theach mac Domhnaill Donnchadh Cairbreach

rom díl ó Róigh sul²² ruc ég a tug in cóir a²³ choméd

¹⁻¹ Reported in H

² lee HC

³ fésdeadh C

⁴ medug- C

⁵ fúchadh also in § 80 C

⁶ loicadh add., but del in later ink H

⁷ caug- caug- add., but del in later ink H

⁸ nasgadh loigadh trogadh del here H

⁹ om. CE, cf § 78 and 72, briseadh add and del. H

¹⁰ Three or four words erased, then loigadh del. H

¹¹ Here in HE, in § 80 CE

¹² om. here C, but given in § 80 HCE

¹³ degenos H (clausse om. C), ag na trí hantmannuib fa dhíreadh (i.e. treaghdagh
slonnadh léghadh) 7 ag an bharradh E

¹⁴ in later ink H, a nanmanna uath leathan C

¹⁵ fuidhél uaidhél E

¹⁶ In § 80 C

¹⁷ slugh H

¹⁸ báid H, beist C, mbeist E

¹⁹ ruidh sul H

²⁰ do C

- Glan roð **brúndead** a mbromd Meire · ní¹ thoill **brúndeadh** oile ort.
 A dhá glúin ag **tillleadh** thus · mar bis **sillleadh** a² súil nua.
 629 Do thruaill in truaill édigh³ bé · do⁴ **thruaill** sé san éigin hi.
 An chrithoar do chaigleabair · do **ficheadh** rem⁵ oigheadhuib⁶.
 A bheithir na mbord coisid⁷ · a boig⁸ **feichidh** firthobair
 Atá **trégadh** ar na treuib · mná arna léad d'feauib ist.
 Tángadar teachta na nGaideal · glantar foime **fruchtbar**⁹ mal
 dól choimne chugaibh gu Cruachan · tugadh counle ar¹⁰ luachair
 lib.
 625 A nomthoil ní oil¹¹ a n-aigidh · crechthoir son¹² is **laugthir** lib¹³.
 Ar teachta¹⁴ ar fud in léada · do **drú** calta a hoteadha¹⁵ .l.
 Gáeth tré Mhaghann mhac Cathail **agathadh** brat fannghla fochar .l.
 Gáir 'gá féin ar los in laeich · céir¹⁶ le gneith a mhos do báith.
 An Daíl as domuin do **áith** · crann áith 'na¹⁷ comair ad¹⁸ eich
 630 Cúanna¹⁹ arna turegdad a theebh · ac **tealgad** chéar úadha d'ha
 Brághde gonta ag bile Broag · idhe²⁰ aora 'gá²¹ **áireadh**.
 11Cédaín²² do **mairneadh** Mac Dé · doba²³ álat chailigeal fa chuar
 20gach neach dá n-éagáin dith Dé · ná bíth sé Cédaín gan chéar.

[Not in H]

- Ar calluibh ar cenn mo chean · eog barrad arna **bréadadh**.
 Sruth eithneir ras don chrúnnao²⁴ · **nighther** as an t-anamso.
 635 24Ní mar ó Cuinn Cenanneo · gé rom tuill rom toirennas.
 A bfuair²⁵ d'faill ar áth an fethmhe²⁶ · do **bhairt** re cách²⁷ cheithre crú.
 Ao síredh na lorg dá lecht · do derg dero fíledh a ucht.
 Fíad móintigh 'na rith romair · **dóirtidh**²⁸ oraibh eith canaigh
 Bean ag maoidheamh²⁹ hi Bhé Bhonn³⁰ · lér³¹ **caonneadh** ó an uall³²
 640 Nach **ároimní** re dume · san choicríchea Chiarraigha.
 Dume as gach aird leuin éag · féag mar do **thaighd** uile iad.
 'Gá **doighdeadh**³³ go teagh na togha · sreabh boidigeal 'gá³⁴ coss a ceill.

[Only in E]

- Do **leadeaduir** um ghéis nGlaoi · d'éis an laoi deagrobuil Dé.
 Tar éis **teichthe** ón tráigh amach · do dhéil an Eithní a huagach.
 645 33Tobair **fiochdhacha**³⁵ a nglonn geal muonhlacha ón³⁶ a geionn
 cuirtheas.
 33Dér leu³⁷ gach líne dár légh · nó gur légh Síle an sougál.
 D'inghun óig glúinlethan ghil · dá bróig úrlethair **éighfidh**³⁸.

¹ nír C, nír E ² na CE ³ edidh H, edigh C, éidigh E
⁴ do E ⁵ rem C ⁶ oigheadhuib H; Do ficheadh . . . an chrithoar . . . E
⁷ coo- H, coog- C, cooguidh E ⁸ choig E
⁹ flichter C, flichthar E ¹⁰ is C ¹¹ fuil C, foil E ¹² thoir E ¹³ leir E
¹⁴ Ar teachta C, Do thechta E ¹⁵ hoteaga H ¹⁶ eir H, eir C
¹⁷ ar CE ¹⁸ an CE ¹⁹ Cuana H ²⁰ igha H, iga C ²¹ aga E
²² This quatrain is in § 82 in H ²³ Quidh ann corr. in later hand to cédaín C
²⁴ dob- C, dobudh E ²⁵ do crannu I, don chrúnna E ²⁶ phuair C
²⁷ eithmhe C, fethmhe E ²⁸ doach E ²⁹ dóirtidh C, dóirtigh E
³⁰ maoidheamh C ³¹ bhionn E ³² ler C, leir E ³³ iacall E
³⁴ doighdeadh E ³⁵ da E ³⁶ in § 80 C ³⁷ fiochdhacha E, fichtheas C
³⁸ ar C ³⁹ Dér leu C ⁴⁰ éighfidh E

72. **TUILLEAM, TOILLEAM, TUILLIM, TOILLIM**, maítheam maithim, fítheam fíthim, caítheam caithim, máideam maídim, éigeam éigimh, creideam creidim croideam croidim, a leathan .df, a cael do .b, dénmás n. ar a comair aca, .c, ní réna n-oibrighthib acht éigeam amháin.

Gan guth codarsna¹ do chroí² · in pobals do Phádraig.

Trí hingenas Cuid is croí³ · Maam 7 Sada is Sáruid

⁴trí righna Innaí hEaige · mullaí gribda gruaddearga.

650 Ós dá maídim hé orthaibh⁵ · nó am áigid ag Éoganchaib.

Dá mbeath ar chaithimh⁶ a⁷ chruith · ní uil⁸ neach do aithim air.

[Only in E]

Mó a chreidimh dona claruibh · do-fóidir nach annriaghail.

Tugad Gaoidhil gair rothrom · ag maoidhimh éir fionnLochlann.

73. ***TUILLEAMUIN, TOILLEAMUIN**, credemuin, croidemuin, oilemuin, oireamhuin, slonideamuin, geneamuin, cineamhuin, cinneamuin, inand gabaid acht nach .c ní⁹ reim¹⁰ oibrugad na trí n-anmann fa dered ná roim¹¹ oibrugad na hoiremna.

Slonnamuin¹², [canamhain E], anamuin, leanamuin, inand gabuid acht nach .c ní roim¹³ oibrugad na hanumna, 7 do-rinneadh hé

Fear¹⁴ ar n-áltruimh as é eoin · nár hantair mhé ré a¹⁵ mardnaidh .l.

655 *Rí ninn na trí treanuib · gu tí am chridhe¹⁶ a chreideamuin.

Maith do chroídoim cáin Luimnigh · ag bogcloinn Táil Tuathmhuimh-nigh .l.

A Domneall óig · innas féin feirde a slonnamuin

ga¹⁷ breath béra · ¹⁸ar neach dá n-éra th'ollamuin¹⁹.

As imla ann grán genti²⁰ · thail ar lár in laithint²¹

Fuar aigeada a n-uair a gheinte · truaill teigeada in eoin óir .l.

660 Do bai do chlú a cinneamuin²² · nár gnaí thú dhá thuilleamuin.

[Not in H]

Ag anamhuin re a fear breath · flaith Breagh a haradhain eich²³.

*Do-ghébh ar an Óigh n-iodhum · agét bus cóir do chreideamhuin.

*Fú an chrobhuimh nachar chin · riú a geomhannar ar cheirdibh.

*Ar ngeineamhain do chnuas chleath · sreath gheifheadhuigh suas a sruth.

¹ ghuth goodar(s)na E

² an CE

³ Creideamuin etc. CE

⁴ Slonnamhuin etc. in separate section E

⁵ Some letters at the beginning of the text in H invisible.

⁶ re CE

⁷⁻¹¹ nach beth téra gut ollamuin C, na beth téra god tollamhuin E

¹² ginte E

¹³ cinneam- C, geinneamhuin E

¹⁴ orrth- H

¹⁵ om. H

¹⁶ erighe H

¹⁷ caithim, C, geathimh E

¹⁸ fuil C, fuil E

¹⁹ re n- CE

²⁰ ca C

²¹ maa a. odd. H

²² ech C

74. **LUIGHE, LOIGHE, LIGHE**¹ (na leaptha), **lugha luighe**² (in leabhair) 7 a **bérta** (tuingfed a .d. neith)³, **tugha tughe**⁴ (in tigi), c. **dénmas neith aca**, **tugha tughe**⁴ (a n-agaid)⁵ gan **dénmas neith**.

Snoighe, snighe⁶, **suidhe, as suitti**⁷ as .c. and, gan **dib mar sin acht an suidhe** [l. ní romhe lughfead, loighfead, lighfead - ní lughheabh, ní loigheabh, ní lghiobh a n.d ; a .s. mar sin sios ar a geomhair aca E] **dénmas .n.** ar a comair ag gach focal **dib luge**² (na leaptha), l. ní rena oibrugad ná **bérta aigi**. ²**snighe** ionann 7 **luighe** na leabha ³ Inand iad acht sin gen gub⁸ comlethan.

665 Nách áil **ligha** acht ar chult chlúim do móm sine Churc don eileir⁹
A ngeibh¹⁰ mu-láim in **lugh** - nach rene baid áil¹¹ m'athcheir¹².
Ní **lugha** in gáim iné a¹³ gair - fad in Righ do **lugha** libh¹⁴.
Taisgid eirde cuma¹⁵ righ - ní cuma¹⁶ **snighi** na súl
¹⁷goire in chumha¹⁷ iné gach cráth - slán in chrouthe¹⁸ a cura ar cúl.
Teach Dá Tíu bus teach dattai - **suidhu** a cloath La ¹⁹ar a leitha ²⁰

[Not in H]

670 ²¹brat barragh²¹ an brat far **luigh** - mac an Charragh²², as chóir
Do **thulgha** nochar dlugh dó - an duine ²³do **thugh**²³ tusa .l
Ní lenn²⁴ Muina ní lenn Laigin²⁵ - gerr bus **tugha** a n-agaid -
Muidh ar an trágh ní²⁶ **thuing** - ailt fa²⁷ laim ndlugh nDomnuill²⁸.
²⁹Beag an ní as **tugha** do **though** - ní **lugha** i iné an fearthain.
675 ³⁰Do-ní trom do bheon bhile - **snighe** chaor nlan do dhoire

75 **COSG, CASG**, brath, bradh, súr, túr (bérta na híaradha³¹ araen), túr túar (in ghurt), breódh, aigeódh, lúadh, dódh, rádh rádha³², [súgh³³ táth, crúth], mann gabas a ndénmas .n. c. ní rena n-oibrighibh.

A mbt am cheud gair ga coisgi - do ní drem as dicheom³⁴.
D'eagla **choisg** na n-aeiged d'fú - grib Thaeithen³⁵ do **choisg** in cool.

¹ Lughu loighu lighu H
² add. later hand in upper marg. H
³ dag H
⁴ suidhte C, suidhte E
⁵ eir H eileir C
⁶ dob al C, dob áil E, cf. ex. 269
⁷ om E
⁸ cumha an E
⁹ cuma H
¹⁰ ¹¹san lotai C, san leithae E
¹² eair C
¹³ lenn E
¹⁴ nior E
¹⁵ dail domnuill C, ndil ndomnuill E
¹⁶ dlugh dugh rugh rághu H
¹⁷ dicheomti H, dicheomti C, dicheomti E

¹⁸ lughu H
¹⁹ tughu H
²⁰ snoighu snighu H
²¹ gair go C, gion go E
²² An ngeibhe C, A ngeibhe E
²³ our add. H, l. add. CE
²⁴ .c. add. HC
²⁵ in cuma acht C, an chumha ag E
²⁶ craigi H
²⁷ berr C
²⁸ dtugh C
²⁹ oigin C
³⁰ ba E
³¹ hiarata C, hiaradta E
³² suidh C, suidh E
³³ Taeigen H, Taeig- C

- Lámh do **íur**¹ nathrach 'na n-ead · beag ar a cól² mbachlach mbog³,
 Maith⁴ do bresáidh in meanadh⁵ mhé⁶ - neamom an feól dá éis⁷.
 680 Dob ferr gan dol ina deáig · do **agóidh** cead in ebon⁸ gu cuáim

[Not in H]

Ní thug aen⁹ le cobair cáich¹⁰ - oman nach **táith** chneidh an chích.
¹Ionadh luante tre theagh **táir** · do **búigh**¹¹ tuante geal don ghréim.
²Gabhuidh éan ar chúl nÁraon ag **súr** thrágham u-úar nÁraon.
³Mar **agóttair** le agh mbearnaigh ghlinn an gheogaigh Ghoteadhbhaigh

1

76 **BUING, BOING**, seinm, creimn, [bruith, caalg, dáil] mand
 ghabaid, leim, dréim¹ mar sin, acht a ndénmas n a n-igheadh¹²,
 dringfead ⁊ lingfead [aca aráon]¹³ .c ní rena n-oibrightheibh uile
¹⁴dhúl, doól mand agus na person sin ar denmas .n, ¹⁵dinfed a
 d n¹⁶.

[Buingfead, boingfead ní bhuingeabh, ní bhoingeabh, gé chum
 bhuingear, gé chum boingear, gé chum ná buingear, gé chum ná
 boingear, ⁊ mar sin síos E]

- 685 Ní leathan do glar a gréim do **chreimn** Mac ar Sétar sind.
 Gilla donn geal a Gailin · a mainnir sleag lom **lingidh**.
Boing¹⁷ mar do beais d'ib Tál · do **dháil** do chloim nemus¹⁸ Neill

[Not in H]

Do-chuaidh an cluiche a Eóin ort¹⁹ · ní as **bruthe**²⁰ an feól ar th'adhart.

(.c., as bruthe²¹ an feól ar th'adhart .l)

Ní bi an chloimneacht dom²² **chailg** · mar g'á mbi an chomarsa
 a caalg²³.

- 690 Ní **dáileabair** croith don chléir²⁴ · aol féin is dáileamain dóibh.
 Teilgther²⁵ a ttuair d'ib Tál · mar **seinnter**²⁶ dáibh cuise cail.

77 **COILL, CAILL, COLL, CALL**, coillfead, caillfead aca uile
 As coillt, as caillt, .c ní rompa. (coilleadh, cailleadh .l)

¹ thur E

² bachlach bog CE

³ meanagh H

⁴ ead C, éad E

⁵ sin C

⁶ leim dréim H

⁷ sic E, a nd. n. aráon C

⁸⁻¹⁰ add in later hand H, dinfed cu aráon etc. CE

¹¹ letter erased after nom H, ntheas corr. to nemus C, nemhuís E

¹² An feól bruthte a eóin as tuicht E

¹³ gum E

¹⁴ don chléir C, do chléir E

¹⁵ do eul C, do eul E

¹⁶ Ma H

¹⁷ me CE

¹⁸ in con H, an con C, na con E

¹⁹ iudh E

²⁰ .c. add. H

²¹ dhúl dool etc. in § 75 CE

²² Buing H

²³ bruthte E

²⁴ an comarsa a oalg C, comarsa a coalg E

²⁵ Teilgter C

²⁶ sinnter C

- Do-chuaidh m t'angeal ar eachtra - uain¹ ar **cuilleadh**² rechta in Righ I.
 Nead nathrach do-ní dho³ **choll** - do chroin⁴ bachlach is i and
 Mo chan lór **cuilleadh** in chain - fár⁵ dár angeal ibh don Ógh.
 695 **Coilltear** a cinn gach ráithe - anátha coillteadh fínn fíthe.

[Not in H]

- Ar ar goall ní⁶ **choill** an cruno - do meall do chloinn uile uair.
¹Do bi ar eolaunntreabh gan **coll** - gur folamhoagh (?) i uain
²Ní hoól uain gan **chall** na céadú - clann do-chuaidh re hÁdharach an

78. CEASACHT

As ceisdi 'dam ar mo chuid' .c. Ceisfed : [ní cheiseabh gé chum cheisear, gé chum ná ceiser E] a dénnas n .c. ní réna oibrugad , dénnas n. ar a comar agi sía.

C'easacht, greasacht, mand gabuid [acht nach .c. ní re n-oibrugad na ceasachta ort⁸ CE²]

- Ní⁹ **cheis** mé ar a chloind d'á Chroide - ní roind sé ré¹⁰ cheile is eáin.
 700 Do-beir in greidil gu gairle - nar **greasadh**¹¹ an goba.
¹²Mac Lé do greasacht do-gén - ó ndiseant mé is le Meibé.

79. ARGAIN

As airgthi, c ní roimhe , méid na hairgne a thaoibhrém, J. ní roime.

[Airged ní airgeabh , gé chum aргear, gé chum ná hangear ? mar an tíce E]

Tearsgain, as intearsgthi [as iontearsgne i. E], mand gabuid acht nach cmlada ist. tantim, toitim, mand gabas a ndénmas n. i ní rena n-oirgthibh { ? gurab cor rena ttaoibhrémibh,

- D'éis mh'airgthi dá dreach dubaig¹³ - a breith aillti a Saxamab,
 Fian Breag a bleidib aргid - teag ar theandh **teasairgid**.
 A Galla¹⁴ Fáil fada in roit - crícha bur nGall do gléit
 cloch Shlig tuarain do **thoit**¹⁵ - tigidh iarradh¹⁶ a héroc¹⁷.

[Only in H]

- 705 A gCluain Tarbh no gur **thoit** Murchadh - níor loit arin acht d'ur bar é.
 Do **thuit** eal-mung an eigh - eighir Chruic bonnachur Bladair

¹ uain CE
² do CE
³ ler C, bhar (sic) E
⁴ ? om. CE
⁵ Ní C
⁶ greasach H
⁷ golla H
⁸ lar- H, duar- C, iarradh E

⁹ goail- C, coailledh E
¹⁰ a cronu C, a gcronu E
¹¹ ní E
¹² om. C
¹³ res C
¹⁴ ndub- HC, dhuphugh E
¹⁵ tutt CE
¹⁶ herucc C, héruic E

80. BRONNADH

Is bronnta, .e. ní roume

Bronnfad a dénmás n., [ní bhronnabh a .d , gé chuim bhronnar, gé chuim ná bronnar, 7 mar sin síos E]. Mar sin gabuid so síis

Bronnadh, leagadh (na cnó), leónadh lenadh, úradh, múchadh, dlúthadh, cruthadh, clochadh, grianadh, móradh, daechadh, silladh (ón féchuim), rinnadh, barradh¹, ²meall mealladh, geall gealladh, bac bacadh³, eidiúradh, iúradh, loghadh laghadh, meradh, ríghadh, iarnadh, tuigadh tolgadh, breacadh, greanadh, sénadh [ón bheannachadh E], anadh [anmuin, acht siad araon 'na n-innsce lán], giall (dunt), diall dell (rit), mand gabuid uile, acht na trí persoin fa deireadh 'na n-innsce lán, 7 in tuicadh⁴ [7 an feall E] leó mar sin

[Added in CE]

Creachadh, crochadh, berradh, bogadh, linnadh, meadh⁵ [ón fóbuirt E], gerradh, foadadh foadadh, seogadh, teagadh, mosgadh, linadh, clechtadh, dechtadh, dergadh, donnadh, gríadh, brachadh, glanadh, ongadh, díl díladh, bidgadh, tinnadh, brosdadh .c (brosdodh l, 7 do-rinneadh é), saoradh, daoradh, maoladh, aoradh, aoladh, ungadh, gealadh, gennadh, séna, éra, iarraidh⁶, togha tagha, tingeall tingealladh,

[Only in E]

déachadh⁷, seacadh, bríghadh, leanmhain, leanadh, eclitadh, críchadh, moladh, claonadh, carnadh, bearnadh, foc, riar, triall, feall, agrion, meath, bánadh, fíoradh, riaghadh,

Do leagadh do seól a saoghadh⁸ . leagadh a tibeól saoghadh é,

Ná múchthar ó ó úrta . do úrta⁹ sé in seanduthchas¹⁰

Ainm 'gá múchadh inar ag tabhach . saor ag dlúthadh dablach ndonn

710 Mu choip ó¹¹ grianadh ní glan . as oile laramh a fídbadh

Ní agur gu mórach mhunna . in chóruid ó'fuid Odilla.

¹²Fiche bó ní lomlonn linn . do chomronn rinm ga mó meall.

Cith a¹³ lé grianach gá¹⁴ gheall . do meall mianach¹⁵ enó tre choll.

Bac ar mo thengadh ní tharla . a slat cheangail Baiba Brian

715 As long do eidiúradh gan eidiúir . iúradh a lonn dámadh áil

in gort do roum rinm rig . as tocht le agur cronm¹⁶ gu enaim

Lagh ó nach comole ar eiall . a glan fial a ndobart dún¹⁷

¹ also in § 71 HE

² ³ in separate section under Bac, bacadh E

⁴ tuigadh CE

⁵ meadad C, medagh, gerradh, bánadh, fíoradh, riaghadh added at end of tract after ex. 1055 in F ionann 7 an bronnadh add. E² Then follows ex. 761

⁶ iarr. C, iarruidh E

⁷ cf. § 93

⁸ only in so clear in H

⁹ mianach etc. CE

¹⁰ seanduthas H, seandachas C

¹¹ o in CE

¹² Mostly illeg. in H

¹³ o E

¹⁴ do C

¹⁵ mianach C

¹⁶ cronm E

¹⁷ last two letters illeg. in H

- Laghadh**¹ bó **eachlogadh**² and - rand dó ar leathmoladh ní linn³,
 Rod **dearg** a Aedh is rod finn - **meor** rod rinn in Ceard rod chum.
 Do chuir bean ar mure mhó⁴ - a Dé nime **meor** in⁵ mnáe.
 720 Do **rigadh** tuas inn ar h'ainglib⁶ - duan ós cumm ar thairbir⁷ tú.
 As aum dó in chlabglas gu ceart - ⁸heart⁹ as mó **larnas** a ucht¹⁰
 Do ba re crann faim¹¹ ag fudhbhadh - **abarr**¹² gach tairngi ag ¹³tuigadh
 trid¹⁴.
 Abra dub ¹⁵dar **giall** an gaigeadh¹⁶ - grian **tar**¹⁷ agur ¹⁸dá **haidear** ó¹⁹.
Deallaid a chlan ²⁰re **chóla** - **bóinne** **chall** earraid uaine.

[Not in H]

- 725 **Earla**²¹ **cracbhfiar**²² do²³ **chloacht** troid - **as** **beacht** nach **acufiadh**²⁴
 eugmold.
 Gan **lénadh** ar dugh an doilt - do-gónadh²⁵ ihi fa aburn
 Ní **tartha** an aht **séotar** - **daochadh** fir **chalma** Cruachan.

[i.e. ón agaoileadh E]

- ²⁶An fear lé n-**iarthair**²⁷ an t-íul - do **fiarfaig**²⁸ **teagh** an t-íulur.
Bronnaid a grough²⁹ co górdait³⁰ - do seil ollaim nó ánéroith
 730 **Bróg** eich³¹ a mbearna gur **barr** - **lann** ag cleith³² **Bearda** fa a bonn³³.
³⁴Gé atad na dúle ac **diall** dó - mó do biadh dúinne re Dia
³⁵Bláth slat nu dathuigh an dream - ní **deall** mac re a athair ann.
 Fedha Fál ac **finnadh** dó - gach tain bó ag **linnad** re a lá.
³⁶A chomairle do cheangail - **ghuaisceit** atuidh **tingeallaid**
³⁷ní ragad ar eol an eallaig - fa **raileag**³⁸ Aol an Finnbonnaigh
 735 **Tingeall** uain an t-íduagha **hara**³⁹ - **as** beg a ghuth **dod** gnúis **saotr**
 gnúis don té dá **dúbra**⁴⁰ an **tingeall** - nach **dingne**⁴¹ **as** a ndingneun
 dhaoibh⁴².
⁴³Serrach agam **déa**⁴⁴ a **ragaid** - **iaraidh** ó a ndúnad.
⁴⁵D **iaraid** **éala** **toid** **Geóidris** - **édal** **fagbas**.

[i.e. an dúnadh sin.]

Garda ⁴⁶a⁴⁷ **lúdh** a dtrealam **trom** - **leabar** **mong** a **íul** **roin** **íul**.
Dul **íoinne** dá **gána** **abh** - **gána** na **haoire** **as** **éidir**

¹ Log. C, Loghadh E
² meor from E, slag. H
³ ar ainglibh CE
⁴⁻⁵ slag. in H
⁶ tre crann faimne C, re crann bfaime E
⁷ ar CE
⁸ nar E
⁹ fiarf. C
¹⁰ ech C
¹¹ ramadh C
¹² ttiobhra, dingne E. Read dubra dingne, or díbre: dingne.
¹³ dib C
¹⁴ do C
¹⁵ bhó is eachlogadh E
¹⁶ me C, mé E
¹⁷ a tairbhur E
¹⁸ tere C
¹⁹ barr CE
²⁰ Thearra E
²¹ eachadh C
²² groudh CE
²³ cleith C
²⁴ berbha E
²⁵ cracbhfiar C
²⁶ iarthar C
²⁷ gerdhoth E
²⁸ bhuna E
²⁹ raileag E
³⁰ raileag E
³¹ raileag E
³² raileag E
³³ raileag E
³⁴ raileag E
³⁵ raileag E
³⁶ raileag E
³⁷ raileag E
³⁸ raileag E
³⁹ raileag E
⁴⁰ raileag E
⁴¹ raileag E
⁴² raileag E
⁴³ raileag E
⁴⁴ raileag E
⁴⁵ raileag E
⁴⁶ raileag E
⁴⁷ raileag E

- 740 Tadhg ¹mé diltar ar² a dán . diltar an bard Ó Bónán .c.
Tadhg agá **dil** ar a³ dán . as dil don bard Ó Bónán .j
Na trí déra muna **diltar**⁴ . do béra an Rí diltadh dam⁵.
Mó as gar do gabad⁶ don bles . do chas gileó do taghadh tú.
A iarad⁷ féin ar gach fear . iarad⁸ ar dhéir⁹ an Duileam
- 745 ^aDo chur t'fagha lúme ar luth . do **dláth** t'ara ime an t-áth.
^bGan dume ó n-aghmaid¹⁰ a fé . tarraig ar scriú uile as
An chruinne ní feall ar fear . ní geall acht seal uirre d'ár¹¹.
Do bí seal na Niall ané . gur **thrtall** sé co teag Dá Thí.
^cCaol an chuim óir far huadad . ag ringad duim mór mteadh.
- [Only in E].
- 750 ¹²Brúnaech mór thaibéntadh ttiom . aról donn le a geandéntar crann.
A i Charrthugh na gron luath . do agor san dhabhcheuibh ná **daoch**.
¹³Maug fear do **threaghd** a thaobh bog . gémaidh taom mear an roadlig rug.
Rachaidh aisea gídh beadh bheasan . ní **ghrios** fear go lúarosan
A rí Grúne muna ad **gríoda** . do bí an léile a ndíoga ag dul.
- 755 Cú an fear buíh hullam dá húbhe . do **tuinnadh** beadh Tighe an Trí.
Sé fa gach ndúnadh ag dul . nach bé 'na **úradh** folamh
Dearna Dé cháidh 'gud **chruthadh** . níe chár¹⁴ cré doel chruthascladh.
Fíodh nuaidhe as a ttaobh **tuiguidh** . lurgan chraobh n uamí um
Aidán
- Bim 'gá lomadh mar do loan . gach **slonnadh** díbh fa dheireadh.
760 An t-ole ga dule gan **dioladh** . 's an corp don ule d'athlónadh.
Ní fuair mé acht an medar gráin . 's do **medadh**¹⁵ gau ó d'fagháil

81. GUIN, GOIN

[As genta dhamh thú, .e. ní roimhe.

Gonfad ní ghonabh , gé chuim ghonar 7 ná gonar Miar sin ghabhas.

Guin goim E], troid, reic, creic, sreith, [buain, bém], mand gabas a¹⁶ ndénmas neith¹⁷. .j. ní reni¹⁸ oibriugad na trodaDo ghabhltha eodh gan **chreic** uduan . truagh¹⁹ a mhíre²⁰ do dol re dan
Acht²¹ ré na feurgi ar an fear . dob féurde in té ²²ré troidfeadh²³ .j.^aGen gub sothroda re Seáin . **troidfades** san cuirtín .c.

[Not in H]

- 765 **Trodnid** Connachta fán²⁴ georán . **troidfades** fán²⁵ dtuirtín.
Trodaidh re clér²⁶ go colga²⁷ . orda bodlaigh géir Galkla
Do **leanadh** d'adhbhar na háire . crannagál leabar báire Bráin
^aA gerochdaoisí mór chubhardh . dam **gontaoisí** is Gothfradh .j.
(da am **gontaoisí** is Gothfradh .e.)

¹ muna diltar E⁴ dhúinn E⁷ dheir C¹⁰ = ex 572¹⁴⁻¹⁶ almost illegible in H, n.d.n. C¹⁸ mhee HC¹⁹ mon E² ara C⁵ a glanadh⁶ an faghmaid C¹¹ This ex. belongs to § 71¹² cuir E¹³ re n. CE¹⁴ 15 rthoidiadh (sic) H, ré a troidfeadh E¹⁶ cuir C³ no go ndiltar E⁸ iar. C, iarraidh E⁹ dhéir E¹⁷ madagh E²⁰ truadh H²¹ colga C

82. **CORCRADH** .l. oibriúghad aigi, .l. dénmás .n. aigi acht re hucht ghuthaide¹. Corcraís in duine in t-édach, .l. dúltad aigi. Do chorcrunn, suidegadh 7 .g. and. Mar sin gabas so síis.

Corcradh, sgainnreadh², innreadh³, goibneadh [gaibneadh], amladh, ciorrbadh, tinnme tinnmeadh, bodhradh⁴, gobladh gabladh, deimseadh, luachradh, easradh, gainmeadh, marladh⁵, ruamnadh ruamnneadh, síthladh, díthladh, martradh, [iarnadh E⁶], measradh, treabradh, nudradh, toirreheadh toirrgtheadh, fáibtheadh, fortamladh, cionnleadh, fothneadh, coiseagradh, mnráithne, locradh logradh, láitseadh⁷, [toibhdheadh, goibhingeadh (ón ghobhang E)], inand iat, éntaibrem gan chasadh aca uile gan innaghe lán orra acht fáibtheadh.

Dearb as é nochtas a neim . gi-bó⁸ chorcras in cruaigh.

[Madh é chorcras .l.; ní fuil .g. aige⁹ ó tigfadh]

- 779 Aithne um Shab Cró 'gá¹⁰ cionnmeadh grian ac goibneadh bó mbeann-
gheal
A hucht in talman is truagh¹¹ . bur n-amladh ar ucht¹² in Ragh
Binnas a daine toll 'na thaob¹³ . Laeg na bronn saire 's a all
Martra marg lór himreadh air . ar ciorrbadh Taidhg ó thosaigh
Siad ag tinnme a coda ó chéil . ingne foda is gére gléa.
Fuair mé treas thinnmeadh trim¹⁴ . in aith¹⁵ nach tabreadh sé alán.
775 Cú tí ar Mhaghann Mhoighi Mácin croide in teoir gablas an ngráin¹⁶
'An talam chongbas gu cóir . an ghebhail óir goblas ghráin¹⁷.
Do agibadh bur agéith grenta . do cionnleadh¹⁸ bur cennberta
'ní bhac ní ruamadh bur cleath . do agianadh lí bur lúreath
Cúirt Gall 'gá ngainmeadh¹⁹ gach léoi . an taid do taibhgeadh²⁰ a cró²¹
tabradh Magnus dá aoidh²² hí . a laoidh²³ as i mharbhas mhé.
Fuair mong a deimseadh gu dian . is cluar gu Donn cneogal Cúan.
780 An fear ag ruaimneadh a roug in gruaidhgeal dearg as dirliong
Buinne geal ag díthladh²⁴ doim ag síthladh²⁵ re fear fiadhaig²⁶.
Timcheal²⁷ gealtag Moigí Marr . treabhradh do bharr dhoire ndonn.
Fuair ót abra²⁸ cimbhu clúim . le toirrechí fur Banbha Brian.
Ar shia choillgeal chluar na mbeidgeadh do toirrgtheadh táin beandgeal bó.
785 Tig bean is táiphs don tig²⁹ . fáibhtis³⁰ fear agá faigun³¹.
[Dhugdh Pádraig Puirt Monaigh . leth uinge gach Eóghanaigh]³²

¹ nguthaide C, An Corcradh ní .n. denmhas .n. aige acht abhala amb eoil eoir de ruis odd. E² ² sgainnreadh CE ³ innreadh C cionnradh E

⁴ bogradh H

⁵ marlad H

⁶ laisteadh C, laisteadh altered later to laistadh E, laistadh E³

⁷ an té C, madh e replaced by giodhbé & later by an té E

⁸ ann E

⁹ dha C

¹⁰ cruadh HC

¹¹ a hucht C

¹² a taob C

¹³ thriam E

¹⁴ aith H

¹⁵ grein HE

¹⁶ ghren H, gren C

¹⁷ cionleadh H

¹⁸ gan ghaumneadh E

¹⁹ do taibhgeadh H, do taibhdheadh E, far taibhgeadh C

²⁰ chré H, céro C, gero E

²¹ laeg H

²² díthluid H

²³ fag- H

²⁴ Triomhal E

²⁵ ód tabra H, ótarbha E

²⁶ Ben 7 táiphs aithigh E

²⁷ fáibhtis E, fáitfis C

²⁸ faigun E

²⁹ only in C

- As aigneadh roibheacht fuil aguna · cuir h'eireacht¹ is agull ist .i.
 Usa an² cathugadh 'na³ ceand · tusa 'ag athfogul⁴ Éireann
 A chlogad 's a chloideamnan⁵ · ag fogal na fuineadhach⁶.
 795 Ag sealg liadh ós inbhearán⁷ · do dhearg gran a ghealmhuánél.
 Ní bí a lis an leathMunnigh · ní gan lis don athchuinghidh.
 Fear a n-oreoin⁸ as é ag léon · dé lé⁹ omeadh ag impóidh.
 Ní faelidh an Ri romam · bí at¹⁰ aengidh rem¹¹ uraghal.
 Tabair dam chéill dom choiméd · nó tar féin dar foreoimbéd.
 800 'Brég Manand do marthachtain¹² · 's nach marand Ó Muireheartaigh¹³
 Ag schabuir¹⁴ ar chruit céoil · eóin duit ag canamhan chruil.
 Iudha um¹⁵ Modham áedhe eóin · ag comair cheól naede um nóil.
 Maing do-ní uabar tar mh'éis¹⁶ · gudh agél oram a faiméis¹⁷
 Do bac¹⁸ in Coimde 'gár cuireadh · funneadh lai is dolgi in deoradh.
 805 Geis dáib ón léithre a le · bráithre cháng do chumne.
 Imda ó fir slaiti¹⁹ Shigigh · ein aice²⁰ ga²¹ faiméidín.
 Doba inaighthi orme · ar n-imirche úabhorne .i.
 'Bim dar leam 'gum²² lethbádhadh · 's gach ré treall²³ 'gum²⁴
 thaithbeógadh.

[Not in H]

- As faclain do char an cheann · dá rab t'athair 'gum²⁵ imdeall.
 810 Ingnad breith ar uabar as · beith ag ruamar nó ag reachas.
 Ag imdeacht ar²⁶ ghort nGailmhe · ingealt ar n-ore n-allaidhni.
 'Marb Ó Néill Muine Macáin · duine nach éir²⁷ gu n-eisér .i.
 Meine²⁸ tú se minéreibh²⁹ go moch · ar brú inbér ag faegach.
 Mac inn Cathasí as umal orleidi · comnuide³⁰ re cathaib³¹ Muman
 maighrige³².
 815 'Do legh le burhaidi an áigh · fa láim Rudhraigi³³ an eadh óir.
 'Feidm Rudhraige³⁴ a geardcha crann · urleidi deargtha deamand
 Bil³⁵ Rudhraige³⁶ thall atá · got furnuidhe³⁷ ón tann teadá.
 Shaidm ar théid tonn ag éine · bréid³⁸ corr na gach cairbh n úame.
 Cách 'gud réir mar mac Muiris · lai féin dob fáth amuiris.
 820 'An é chraide mo chraide · mé ag áine tar meóchuire.
 'Tig ariob geal a goimthobar · as flood d'fior 's as oirfideadh.
 'Do bí sé tráth nó dá thráth · is é re cách ag³⁹ comráth.
 Furtacht ann do iar⁴⁰ ar Eóin · an chluar an tann do thaithbheóigh⁴¹ .i.
 'Lucht cumtha aithneóghas inn · taithbeóghas uretha hi Oilill I

¹ thourceál C, tourrecht E⁴
² dathfoghal CE
³ unneran H, findeoribel C
⁴ ad t H ad th E
⁵ = ex. 289
⁶ rohes HC, meis E
⁷ slait E, slaid C
⁸ In § 84 HE
⁹ dom E
¹⁰ ar C
¹¹ comnuighe C
¹² Rugr-i (-e) C
¹³ beed C

¹⁴ fa a C, fa B
¹⁵ cloigeamnan H
¹⁶ san orrain CR
¹⁷ dom C, gum E
¹⁸ faghabuir H
¹⁹ faiméis
²⁰ aige C
²¹ gom E, dom C
²² tro E
²³ Muine E
²⁴ gothaib E
²⁵ Clean E
²⁶ a C
²⁷ fa a C, fa B
²⁸ fuinegach H
²⁹ le a E
³⁰ maertachtain H
³¹ a CE
³² bi H
³³ ga H, gan CE
³⁴ dtreall C, treall E
³⁵ only the first three words in E⁴
³⁶ minneranb C
³⁷ m-e with d over in C, maighridhe E
³⁸ furnuighe C
³⁹ lair E⁴
⁴⁰ dh C

[Only in E]

- 825 Conn codhrach¹ chriche Logha · Conall is Brian Boromha
 triúr ríog tar ná raghadh monn² · do dhíon is d'faghail³ Éireann.
 Lé a tug san Mhodhain⁴ do mhaighiribh · tig comhairn dá haibhiribh
 dh'uaig
 Mé ag miobradh mé ag miodh · díolghadh a Dbé dharnh.
 Curadh fadha 7 sé ar sluaghadh · búanna dá mbé ag uabhar air
 Fath iar mbeirt bheith ag soire · mun geath ar ceann Máonmhughe.

84. TIMCHALACHADH

[As tiomchalaighthe, .c. ní roimhe.

Tiomchalaighfead . ní thiomchalaighfeadh, gé cluin tiomchalaighfead 7 ná tiomchalaighfead, 7 mar sin síos. do thiomchalaigh as .c. ann

Tiomchalachadh E] timchallachadh timcheallachadh timcheallachadh, oirbearnachadh, inneónachadh, aithearrachadh [atharrachadh, fortallachadh fartallachadh], faiseangachadh fairsingeachadh, síghnamachadh⁵, imachar, taithbeoachadh aithbeoachadh taithbeógachadh aithbeogachadh, [comarthachadh comardachadh, CE], mand gabuid dénmás neith cheithri miladh aca cóir ní rena n-oirbrihtibh uile [acht an fortallachadh amáin], 7 l dénmás n. canamna aca. [inneónadh⁶ .c. 7 l. dénmhas neith aige]⁷.

- 830 Tig annas do náet mbearaibh do baet thuas gur thimcheallaigh.
 Lucht aithearraidh san chro⁸ slong · do nre⁹ aithearraigh aigneadh.
 Tonn do chuaidh 'na cluinsleandlaibh · truaill fa eas gur fairsengugh.¹⁰
 Do cháin d'imochar gu humal · mindochas ehlár Uladh uait.
 Dárthaithbeóghaigh eugri an fir · derme¹¹ in chaithleómhain¹² cheirdig¹³

[Not in H]

- 835 Corraimeigh¹⁴ a grás do chur · bás do fortallaigh¹⁵ orthuibh.
 Faoidh coiligh do chomartaigh · re taobh n-oirir¹⁶ anaithnidh
 Tug seal oile a n-imbualadh · fear na boighe d'inneónadh.

85 FÁGBHÁIL, marbadh, cosmhail gabuid, ¹⁷acht faigfid 7 mar gabuid¹⁸ ón fágbáil¹⁷.

Fágbáil

As fáguibthi dham thú, cóir ní roime

¹ cognat E ² ann E ³ d'faghail E ⁴ mboghairn
⁵ adhrumach. H ⁶ inneónadh C
⁷ added after ex. 837 in C ⁸ san cro HC, cro altered from gro in C, as chro altered to fan gro E ⁹ ni H
¹⁰ gur fairsengugh H, do fairsengaidh C, gur fairsingidh E
¹¹ dermne, dermne CE ¹² altered to chaithleoguin in E
¹³ e—dig H, oerd— C, cherdeigh E ¹⁴ Corraim— C, Corraimuidh E
¹⁵ fortaml— C ¹⁶ oirr C
¹⁷⁻¹⁸ add. above in later hand H, here fullence ex. 842 in H ¹⁹ ghabhar CE

Fúigfead, fúigfead, fúigfead a dénmás neith; ní fúigeab, ní fúigeab, ní fúigeabh a dúltadh, gé chuim fágbar, gé chuim ná fágbar a súdigthi [uile C, sin uile E]. An aimsor sin mar sin.

Do fúigfinn, do fúigfinn, do fúigfinn [ní fúigfinn, ní fúigfinn, ní fúigfinn E], gé chuim do fágbhuid, [gé chuim ná fágbhuid E] a súdeachadh. An aimsor sin mar sin síis.

Fágbum, ní fágbum, ní fágbae a dúltadh fágbae, ní fágbae, ní fágbae a dúltadh. fágbaidh ní fágba, ní fágbhann ní fágbae a dúltadh fágbaidh ní fágba, ní fágbhann, ní fágba a d. Mar sin síis in aimsor soin¹, acht fágmuir c. do chanamun.

Do fágbum a. 7 g. ann. An aimsor sin mar sin

Do fágba, do fágbae, do fágba c. An aimsor sin mar sin.

Fágbar² 7 fágba 7 fágbaidh³, mar sin a fúidrem. fágabtheur as cor and.

An fear bróigtheur⁴ agá mhi a mo chean dí⁵ do fúigfeadh hí
Ní in gach⁶ fúigeadh dá chumhuidh a ní fúigeab dí Dheamumain.
840 Gan chuim ceimti⁷ ar⁸ fear fá íód a sean ná óg ní fúigí in t-é
Fágmuir go a thacha a ttaigh⁹ a ar¹⁰ Pádraig Macha a Muman
Cútha i Eire mhoirleas¹¹ mhi a a é in¹² taircheas¹³ a a hí

[Only in E]

Pádraig dámbadh¹⁴ cor ar grobhar a fágmuir do thóir oruib a

86 **FÁLADH**, fáladh, éladh, grámedh, dénmá, n ar a comair aca

A fúil ar tocht fúil¹⁵ go hÁdamh a gort nach uair¹⁶ a fáladh íad¹⁷.
845 Tóid¹⁸ ar fáladh gach suaidm dí a ar gébhod airm is¹⁹ uige
Tugadh éladh²⁰ na aghidh a dá fúigheadh²¹ dá lúisgídh.
Ní gráineana gé ghene in t-ar a gé thug síl ní thig toradh.

87 **TADHBÁS, TADHBHÁISI** c, 7 ní fúid acht mar do-géntar²² dán orra.

Tadbairtear²³ mar na tennti a h'armgaisceadh mar²⁴ inneilti.
Ráth Dá Thi fúin²⁵ ar farbháa²⁶ a tadbás dúin²⁷ hí arin eagla.

¹ fágmuir as. c. ann odd E ²⁻³ 7 fágba 7 fágba H. fúigibh fágbaidh E. om. C
⁴ bróigtheur H. tigh C. -thogh E ⁵ dí E
⁶ ing-e H. ing-e C. songach E ⁷ geimti E
⁸ ag C ⁹ tigh H. tigh E ¹⁰ a C
¹¹ After as. 843 E odda mairfá mairfá as so. ann ¹² taircheas H. taircheas E
¹³ a De as C. budá e an E ¹⁴ fúigí E
¹⁵ fúil HE ¹⁶ a E ¹⁷ Ted H ¹⁸ ar C ¹⁹ fúigí H
²⁰ dogéitar C. dogéithir E ²¹ Tadbhaisir E
²² har armghaisgídh E ²³ fúin CE
²⁴ forbas C. farbas E ²⁵ dúin E

Do éigh mé thú ⁊ do éigh mé ort .c. do chomardadh. Mar sin éis gabuid.

- 860 As é a thoga an té **éigean** ⁊ na sgola as é inneoigheas.
Ar teacht don¹ toigh a fir Alman ⁊ do **éigh** sib gan adbar orm.
Ga fearr guala fir Oiligh ⁊ **éigídh** sin uada ar filidh.

[Not in H]

Each ag **éigin** ar a arian ⁊ fa Niall² ag **éigídh** chleath coaol.

92³. FLUCHADH, FLEACHADH

As fluchtha, as fleachtha, .c. ní rompa.

Fleachfad, fluchfad a ndénmas n Mar sin ghabhad

Téid don **fleachadh** gach deór dhi mar do doachadh d'éon uagi.

93. **FÉCHADH, FÉGHADH, FÉCADH, FÉGADH, FÉCHAIN, FÉGHAIN, FÉGAIN, FÉSGAIN¹, FÉCSAIN², FÉGHSAIN, FÉGSIN, FÉGHSIN, FÉSGIN, [FÉCUIN, FÉGSAIN, FÉCHSAIN³, FÉICHSIN CE; FÉSGHAIN, FÉSCHAIN⁴, FÉISCHIN, FÉICSIN, FÉISCIN, FÉISGHIN, .c. uile C];** an oired sin ar duir díbh; a lethan .df. ⁊ a caol do .b. (féghin, déighin, [féigin, déigin CE]) .c. ní rena n-oibrighthe an uair atá féchfad thú and, .l. ní rompa ón féchain ort; denmas .n a n-anmann caol ag dul cum⁵ a n-anmann lethan, ⁶ar a comair gabuid⁷. .l. dénmas n, ag gach ainn ar a fuil soil dhíbh.

[Féchfad, féghfad, fécfad, fégfad : ní féchabh, ní féghabh, ní fécabh, ní fégabh, gé chuim féchar ⁊ féghar ⁊ fécar ⁊ fégar a .s E]

- 866 Drong⁸ nár **féghadar** dh'oleuibh ⁊ acht éuaspaí d'imrocaidh.
Tuar gaugadh dol dod⁹ **déghain** ⁊ déanam oon faigin fiadan
Lán mo ául a huthis in fú ⁊ ar faigthe¹⁰ in dúin¹¹ 'gé **déigin**¹².
Fada atáin gan dul dá **déigin**¹³ ⁊ lán do¹⁴ brugh d'égaib gach fúinn
Ní bud dingne dud a **déigin** ⁊ do chuid timna d'égaib inn.
870 Mael Domnaigh ní **décfaidir**¹⁵ ⁊ tre chomladh a cúltaguibh¹⁶
Do áuidh Béc a mbun a dherbha¹⁷ ⁊ do **déc**¹⁸ 'na crubh¹⁹ bíogna a²⁰ bó.
Easbaidh²¹ críche Breagh ón béd ⁊ ní **dhég**²² in fear síthe eud
Do dul aris d'**éagais** Eamna ⁊ égaadh san mla Eabra²³ ind.
Do éug eithre ar an uail ⁊ auaigh²⁴ Eithne arna²⁵ **féghin** féin .l.

¹ dod C ² Bhrian E ³ Not in E, which, like C, gives the vb. under
Bromnadh § 80. C repeats the ex. here. ⁴ fegain and fegain in different
parts of the list C ⁵ fegain fegain C ⁶ fegain fegain C
⁷ dochum E ⁸ Dream E ⁹ da C, do E
¹⁰ faigthe with i- t over g H, faigthe C, faigthe E
¹¹ a dhúin E, dúin (om. in) C ¹² dheighsin E
¹³ deigin C, dhéigin E ¹⁴ a C ¹⁵ decf—ir H, decf or C, décfuidbear E
¹⁶ cúltaguibh C ¹⁷ na derba C ¹⁸ dhéc C, fec E
¹⁹ brudh C, brugh E ²⁰ om. C ²¹ Easb- HC, Easbhuidh E
²² feg C, fé E ²³ feghen C ²⁴ auaid H ²⁵ le a C

Do éalbuinn, .s. 7 .g. and. An amsor sin mar sin
Do éalhas, do éibais, do éalb. Mar sin gabhas.

Tusa mh'athair as é a dearb - goib do éalb aithneadh orm.
Do éalbais ar súil cuir cochlaidh - ar cheib ngluigh¹ ar gruidh
mbuig
as cara gú² eis ar ar éibhais - gur laga³ Dia a ndomais duid.

87. ROINN

As roinnte⁴, as ronnta, as rannta .c. ní rompa [a ttriúr].

Roinnead, ronnfad, rannfad a .d. n. [ní roinneabh, ní ronnabh,
ní rannabh; gé chum roinnear, gé chum ronnar, gé chum rannar
E]. Mar sin gabhas sí.

Rand .l., 7 do-rinneadh hi mar so

Rainneam⁵ a⁶ chompáin Cloun mBrian
in tosach,

Buid fad⁷ groug⁸ Temair Dé Thu mar do bi ag Coin reabaig Raor,
in dúnadh, 7 gach focal bias a n-óir gúir, as díleas dó beith n
n-emarcholl ae, 7 as uad sin as c in dúnadh, 7 ní hó emarchollaigh⁹

[Not in H]

890 Do rann ré roile 's a ech - leth an toighu ann 'gá eoch¹⁰.

88. ¹¹DIÚLTADH, DÍLTADH, denmas n ar a comair aca .c.
ní rena n-oibrighibh.

¹²Do éire Dé nár díltar róm - gur díltar mhé as mo medhón.

¹³Decra uná díltadh don teidin¹⁴ - a leabha¹⁵ a n-lehtar ifern¹⁶.

[Only in E]

Do diomdha ó nach í do íoctaill - ní tiuobhra an chli díltadh dhi¹⁷.

89. TÉLACH

Do thélaigh a dénmás .n. Mar sin gabas, (ón sgaeileadh)
[As tealaigthe .c.]

¹ ngl-dulgh H, ngluigh (§ 67), ngluimdh (§ 96) C, ngluim - (§ 67) E
² cidh, gidh C ³ logha CE ⁴ coin followed by erasure H
⁵ Rainneam H, Roinneam E ⁶ mo H ⁷ fa H
⁸ groid H, gruidh C, groudh E ⁹⁻¹⁰ do dhúradh air J. sin C, do dhúnadh air E
¹¹ lath toighu ann ag an eoch E ¹² under Brennadh, § 80, CE
¹³ dream E ¹⁴ na leabha E ¹⁵ ifern H, ifern E
¹⁶ = ex 994

Tealaigfead a .d n. Mar sin ghabas C. Téluighfead ní théluigheabh ; gé chuinn téluighear 7 ná téluighear a áughiughadh, 7 mar sin síos E.

Tonach tanach, dearmad, tochas mar sin.]

Lucht na clach ar tí a téluigh¹ - eoil tí ceth an Chnúlóugh.
895 Gí hé do théluig a theag - sé fa énaib do hairgedh.

[Not in H]

Sgaí glao ag tanach a thaoibh² - gan manach fa mhac í Néill³.
Dia léin⁴ a eomair a chrochda - do thonaigh bléin sechda⁵ seang.
Ó Cearmuid mór fa mór gnai - do dearmad ag mnaoi ag ól é.

100 ⁵TUARASGADH⁶, TUARASGBÁIL .c. , l. d. n. agus tuarasgbáil, 7 .c. agus tuarasgadh⁷.

As tuarasgthe, .c. ní roime.

Tuaraisgfead a d n. ; .c denmas n canamna aigi. Gan ingnadh ann acht mar sin

Cuach buide de eas tírungi - do dhuine a tres tuaraisgi⁸
900 Tobair fuarungi a n ucht beand tuarungi⁹ do lucht laitheang¹⁰.

101. ¹⁰IMRAM, IMIRT

Imairfead, imirfead a ndénmas n cirt, imeórad, imérad do chuid canamna acu araen, [ní imeór, ní imér, ní iomrabh, gé chuinn iomrar 7 ná hiomrar a s., 7 mar sin síos E]. Oibriugad cael 7 lethan aca nó gu cuirthear ní rompa, oibriugad lethan ó chuirfidhear.

Ó Gofraidh chas Ó Ceallaig - lechmuir tar eas do imir
creab do chun óna Collaib - dá eonguibh¹¹ idh cael óimeth l.
(do imair as .c. and)

¹²Imeórad ar mo hing leang¹³. - imeórad ar tuinn tarpleang¹⁴ .c.
¹⁵Imirfead ar mo hing leang¹⁶ imirfead ar tuinn tarpleang¹⁷ l.

[Not in H]

Tus hing an uair do iomair - tar tuinn n-uair¹⁸ ar eitiollaigh.
905 Go¹⁹ mbi a lán airm na h-imbh - imridh chairbh tre fáil d'ar maibh l.²⁰

¹ dtel- C, téluigh E ² Sgaol mhanach fa mhac í Néillagací ghlaos ag tanach a thaoibh E ³ féa C ⁴ eomair E ⁵ Included under Comhail § 85 in CE, also in separate section in C. ⁶ tuarasgadh H ⁷ tuaraisife in both sections C; Cuach bhuidhe a tres tuaraisge. do dhuine cas as florisge E
⁸ In § 85 tuaraisife C, tuaraisge E, here tuaraisge C ⁹ laigeang H, laing heng and laing- C, léidheang E ¹⁰ Included under Traegradh § 95 in CE, iomradh E ¹¹ eongam H, geonguibh C, geonguibh E ¹² ar a hing lea C
¹³ taiphé C ¹⁴ ar a hing lea C ¹⁵ fuair C ¹⁶ ga C ¹⁷ l. om. C

102. RIADH

As riatta, .c. ní roime.

Ríadhfad a dénmás .n. 7 mar sin ghabas tríd sí.

Maíl¹ fannÉchlainn² a³ fiad Grég - ag riad⁴ edéd n-ingeanchruan n-óg

103. INÍCHADH

As iníochtha, .c. ní roime.

Iníchfad a dénmás .n. [ní iníochabh, gé chuim iníochar 7 ná hiníochar E], 7 mar sin sí

[Díchionnadh díchennadh ¹dícheonnadh díchunnadh², .d.n. ar a chomhair ag gach ainm díbh E]

*Dá n-iníochas Dia gach daonn - eis as iníochas acht Maire amáin ?
²Do hiníchadh lonn an laith³ - do baíl sinn d'iníchadh uain.*

[*Not in H*]

Sinnuaindh é troim iníadh - guailidh Dó do dhíchionnadh.

104. AN TRIUCHADH [ón deatughadh atá]

As triuchtha, .c. ní roime.

Triuchfad a dénmás .n. [ní thruuchaph, gé chuim triuchar 7 ná triuchar a .u. E] 7 mar sin sí.

010 Slóg an tige arna triuchadh - coir fiuchadh críde um Chathal.

105. DEARCADEH [ón féachain]

As deretha, .c. ní roime.

Dearcfad a dénmás .n. Mar sin gabas sí

[Sengadh]

Air do chéuldearcas don ehlound - dá raib égentas oroinn.

[*Not in H*]

Lám Aodha do gheon a nglas - do seng as ceola na ceos.

106. CRONACHADH¹

[As cronaighthe]. dénmás .n. eirt 7 canamna sigi, .c. ní rena oibrugad. dénmás .n. ar a comair sigi.

[Cronéochadh, cróinéchadh, ²cróineóghadh, cróinéghadh³, crónuighfead - ní chroineóch⁴, ní chroinéch, ⁵ní chroineógh, ní chroinegh⁶,

¹ E has riadh and ex. 906 under Bronnadh, § 80, where C has the ex. only.

² Maol CE

³ Binnéochl— CE

⁴ ag C

⁵ laig H, laoidh C

⁶ §§ 104 and 105 combined in CE ⁷ Throughout this section the termination -adh is expressed by the suspension stroke in HC, so generally in E.

⁸ 'add. E'

⁹ chroineách E

ní chronugheabh a .d. ; gé chuín chronughear a .s. E].

Na persoin eo síis mar sin

Líamnachadh, bendachadh, ciúnachadh¹, corechadh, mallachadh², foilleachadh failleachadh, aimseachadh, turachadh, úrachadh, maiseachadh, maithachadh, oileachadh, foedachadh fásdachadh foideachadh faideachadh, fodachadh fadachadh foideachadh faideachadh, éileachadh, taeideachadh, ³abchachadh aibhechadh abghachadh aibghechadh⁴, gnosachadh, tuismeachadh, cintachadh [cinntachadh], médachadh [méideachadh E], meadhachadh, cumnachadh cumnechadh, uangechadh uaigneachadh, fiadhachadh, mothachadh, tinnechadh temnechadh, binnechadh, laigdeachadh longdechadh lagdachadh logdachadh, dealachadh deileachadh, ráthachadh, athrachadh aithrechadh, anathnechadh, duaithnechadh, cruthachadh, uaittechadh, áitechadh átachadh, gérachadh, samlachadh, slánachadh, síthachadh [sídachadh], sealbachadh, riachachadh, ruamnachadh ruaimnechadh, rédhechadh, cuidechadh, suidechadh, cruinnechadh, cruinechadh, cúitechadh, failleachadh, folmachadh falmachadh, deimnechadh, doimnechadh, foirpeachadh⁵ (foirfeachadh⁶), ullmachadh ollmachadh eallmachadh, núsidechadh núidechadh naidechadh [nuaachadh E⁶], gnáthachadh, áillechadh, godachadh, tanachadh, córachadh cárachadh, sárachadh, marcachadh, asdrachadh asdreachadh, dlúthachadh, inand gabud uile. [c. gort gu n-uathadh d'aitherrach a n-ionadh chuil gu n-uathadh orra uile CE, ⁶adubradh nár chóir ó do bí a n-aitherrach ann⁷, 7 nár .c an taobachadh d'áirithi C]

[Na persoin si síis mar sin E, acht siad 'na n-innagne láin E²]

Cathachadh, feoghachadh feoighechadh⁸, fuilechadh, munechadh, duinechadh, proinnechadh, glúnachadh⁹, goblachadh gablachadh, siblachadh [sibhleachadh E²], [soirbechadh], doirbhechadh, faibhtechadh, faeiltechadh fáiltechadh, mann gabud [c. gort gu n-uathadh d'aitherrach a n-inad .ch. orra C] .i. ní rena n-oibrighthib⁹

¹ empuch- H ² malluch- H ³⁻⁴ abthach-, aibthech-, abdach- (abdhach-), aibdech (aibdhech-) etc M89. ⁵ foirfeachadh C ⁶ foirfech- C

⁶⁻⁷ ionann gabud gach per. tógla o iomdhughadh mar sin 7 adubradh nar .c. gort .b- dathroghadh a nuonad g tig o iomdhughdiobh E² ⁸ feódhach feoidec- H, feoguchadh feoidec- C

⁹ glúinech- C

⁹ noibr-th- H, noibrigh- C

[Not in H]

Sáthachadh, gnodhuchadh¹, aithneachadh, snadmachadh snadm-
echadh, nadmachadh naidmechadh, buanachadh, brosdachadh,
bodrachadh, odhrachadh, breithnachadh, bertachadh, cothachadh,
cumgachadh cumgachadh cumhgeachadh cumhingeachadh²,
gerrachadh, caolachadh, maothachadh, dathachadh, grádachadh,
luathachadh, desachadh deneachadh, lesachadh, cuartachadh
[cuardachadh E], ardachadh, isleachadh, uaisleachadh, ordachadh,
taobachadh³, grennachadh, nertachadh, enesachadh, turseachadh
toirseachadh, treiseachadh [treasachadh E], fiadhnachadh

[Only in E]

Críonachadh, táthachadh, bethachadh, certachadh, mórachadh,
míneachadh, céimneachadh, lethnuchadh, lochtachadh, séimhíoch-
adh, soilsiúachadh, muonachadh, aiumnuochadh, foghluchadh.

Mae a máthar 's a athar • dāmad⁴ beag a bendachadh⁵

⁶d'anóir⁷ nó gur uail a chuid • ní fear ón anóir⁸ easbug.

Fis na trí crannán dar cobair • gur **fullaigh** Rí an domuin di⁹.

915 Ríona Oigraill do **aimneab**¹⁰ • formáin righdha in Rosilban¹¹.

Clóg donn a Muman meadhán • do **thuraig** ionn Éreamóin.

Fola¹² lúarú is í ar fear • do **traig** sí lé¹³ sineadh

Do **mhaigh** ar nílann do dérad • uaidh¹⁴ ar thamb ériam d'ár.

Taithigh an chridhe 'a an chli • a lú nime **maithigh** mé.

020 Maire do **oiligh**¹⁵ h'eria¹⁶ glan • doilig ór ní dearna chin

¹⁷munab unuar do brú a bean • ní headh enú ar fínéilait a fid.

Tug an t'faghla d'**fadagadh**¹⁸ • bur carbha lú longfider

Manugh fan té rom togaib • ¹⁹mh'agadh²⁰ na é ros **fadoig**²¹

a Dé 's a Phól 's a Phodair • nach legar dóib hé dh'abuidh

Tar²² is **taidhig** in tegh²³ n-ód²⁴ • ga fóil ro eadhúib Fer²⁵ b'fáil

A chlú oraib 'gus oreacht • gur **gnodaig**²⁶ tú in teachtaireacht .l

[Tángas leis kun do bheith .c. ar agoil Chille Cluaini E²]

925 Leir ar do thitall a thur Uisneigh • fuil na Niall ór **thuisneigh** tú.

Ar urdhubad²⁸ a De dam • mé ag **cumngadh** mo²¹ eumadh

¹ taobhuch 7 adupradh nar .c. o E

² an bennachad C

³ omair C

⁴ aithneigh E

⁵ Fala E

⁶ aainn E

⁷ tearla C, thearla E

⁸ ¹² ad C, maghadh E

⁹ Terr E

¹⁰ oil H

¹¹ clo gnodugh C, do ghnough E

¹² na CE

¹³ gemad C

¹⁴ donoir C

¹⁵ duat C, dait E

¹⁶ Rosailban C

¹⁷ ro C, ro a E

¹⁸ foileg C

¹⁹ d'iamdug- C, d'fomdugh E

²⁰ ro faduidh C, ro faduigh E

²¹ tech C, tegh E

²² fer C, bier E

²³ An urdubad C, Lor durrhubhadh E

- Ar chúig¹ gealuantrub² eadh n-óir feadh óil neamhsaigh³ í Néill.
 Mo chroíde thall do thinnigh⁴ - loughi ann gan Féilimud⁵.
 Tú⁶ a Feidhmadh san⁷ earrach - do⁷ béubinnigh Teallach Tái
 930 Do lagdaigh mo chroidh⁸ ó ad-chum⁹ - a thír¹⁰ d'ardub oile¹¹ uair.
 A mhéic an té rom táthaig - réthaig mhó¹² is deit¹³ as dúthaig
 Athrochadh¹⁴ as a ráidh¹⁵ rú - bú atlechochadh dáib ar Dhu.
 Bró ban bró fear taitéogaidh¹⁶ - gu ró as¹⁷ bean a mbaittdiamair¹⁸.
 Tug toradh and d'taitteogad¹⁹ - bliogad eall don chétoradh²⁰.
 935 A fáiscine²¹ ar fud²² Muman - tús fáistighe²³ d'áttaghadh.
 Cnuas nár fóirp²⁴ dob abagh - tús ar chodlaidh²⁵ Cnapadul.
 Gé atáidh²⁶ 'gá raigealladh riam - triall aneallam ní hail²⁷ d'Aed.
 Do mínáillig gu léir lae - in imháighim méim solais.
 A mbél Adhumm seoch²⁸ gach n-inadh - do cháraigh Sédh²⁹ idhan³⁰ iad
 940 'Truagh³¹ mé do theacht don tánuadh - do áruigh reacht Dó dúiligh
 Ar ndol³² tre charaer chleath cruaidh - do maraig sech in athuair³³.
 Do adéd astrach oclltaingeach - maiglach méid a muintidloch.
 Do glánuigh ar ngeol do gablaibh - a Brúnaigh saer amaidh ind
 An tí as³⁴ siblaighthi sin³⁵ - rí an inghourthi 'ne sigid³⁶.
 945 Céir Dé do bí 'gá bidbaid - gur áibhlaid sé ar thír tairngibh
 Do fíeúitig re n-ollamuin³⁷ - a n-aintig reo araduib.

[Not in H]

- Mairg a Dhé bí nár buanaigh - re buadaibh ar thír tróiduibh.
 Bíblach ar a seáthaiduibh - ag antocht ar óreangaibh³⁸.
 Sidh ó ané acht munar nadbmaigh³⁹ - ná beidh sé re hálman d uaim.
 950 A fir do ardaigh ó féin - 'a do lagdaigh an té re a theuib
 dul⁴⁰ doí toigh⁴¹ go n íale⁴² t'eall - amaim nach foil a ndiale⁴³
 daoibh.
 Ní odhraigh an úrluachair - fál foghlaibh ar aonláthair.
 Do gabad an uair do aithnigh⁴⁴ - ealadh a eClusan tairtigh Tharbh.
 T'íale⁴⁵ úr ní feóigheogha⁴⁶ - ar ehlí t'íagha⁴⁷ éiréagha⁴⁸.

¹ choig C, chóg E
² neamhsaigh E
³ am E
⁴ rod CE
⁵ od ann C, odechim E
⁶ eile C
⁷ du HC, dheit (om. in) E
⁸ ruidh H
⁹ as CE
¹⁰ duatig C, dúatighe- E
¹¹ Ar bhíscine E
¹² fáistighe E
¹³ a codlaid H
¹⁴ hail C
¹⁵ am H, aedh C
¹⁶ 'Truagh HC
¹⁷ athfear H
¹⁸ am HE
¹⁹ re a ollamuin C
²⁰ nadmaibh C
²¹ da tig C, do thoigh E
²² aist- C, aist- E
²³ Tíola E
²⁴ tagha C, tlogha E

²⁵ gealuantrub C, ghealuantrub E
²⁶ gan lough ann dfeilimud E
²⁷ trean E
²⁸ eiridhe C
²⁹ as tar C, do thír E
³⁰ me CE
³¹ Astrach- C
³² áiteog- H, uaitog- C, áiteogh- E
³³ beathid CE
³⁴ cétoradh C, chétoradh E
³⁵ fud H, fud CE
³⁶ fóirp C, fóirp C
³⁷ taidh C
³⁸ sech C, sech E
³⁹ ígan H
⁴⁰ ndol C
⁴¹ le CE
⁴² aighidh C, aighidh E
⁴³ a. o. ehanamain odd. CE
⁴⁴ doí E
⁴⁵ nial- C, nialgh E
⁴⁶ aistidh C
⁴⁷ feóigheogha E
⁴⁸ um iarúns E

[Only in E]

Táinig crí Cam tar Chruacham · lais do luathaigh tú ar tráthaibh.
955 Fa-ríor gan an uairsin ann · an fion ná huaslaigh oram.

107. **FOGLUIM, FAGLUIM**, fáithim, [dighlaím, dighluim], inand iad. [o ní rena n-oibrightheibh E]

Gonfad . foglumeóbad, foglumebad, faglumeóbad, faglumeóbad ní foglumeób, ní foglumeób, ní faglumeób, ní faglumeób a nd. ; gé chuim foglumear, gé chuim faglumear, gé chuim ná foglumear, gé chuim ná faglumear a sundigthe Mar sin gabuid, gan d'ingnadh innta acht mar sin

Fear an uigéith donndallaig donndáim foglamuidh¹ nar fogluim² o.
(foglamuid ar fogluim³ .i., cael as .o. hé⁴)

As cruaid do fáithim an eug⁵ · do luaidh blátheang⁶ re Boirinn.

[Not in H]

Goill 'gé ndighlaime a n-am áigh · ní hál⁷ ann acht fíirGoill féin.
D'amraib inualla a ngurt gháidh táin do lucht díglama ad⁸ diuid

108 **TÓGBHÁIL, TOGBHÁIL** (ó thogbháil na hoibrí), togbáil (ón aising, tógbháil .i. ón aising, ⁹7 do-rinnead teagbháil⁹), ní fuil dénmás .n. aice acht mar do-géibhar ciall innte nó dán uirre.

Tógbáil (na hoibrí) láindénmas .n. aice¹⁰ [mar atá 'gun chongbháil E] 7 oibringad [as togaibhte E], 7 ní roime dénmás n canamna 'gun dá chedaimisr dhi. Gan d'ingnadh innta acht mar sin.

960 ¹⁰Tógaib an malaigh nduib dún ós an agaidh mar fuil laigh¹¹
togaib gu roe¹² faicinn fáin · an eóib¹³ rodug slatáinn eair.
Tarla gu¹⁴ togbáil a uóil¹⁵ · aduir Bante a mbogláim i Brian.
Mar do thogaib trí tighe · Rí nime ar obair eile¹⁶.
A bhogroinn dar ben a cheó · ní beó an fear dá togbuinn tú.
Ar eodladh dá leóil ime · do togbadh d'Éóin aisinge.

965 ¹⁰Do-betar uan eóil re eodladh · ar suan dún 'nar togbadh tú.
Peail fáin¹⁷ do theaguib 'na thug · a leabaidh dún do déirigh¹⁸ .i.

¹ foglamuidh H² ar fogl- C, ar bhfoghlum E³ eug H⁴ nach áil E⁵⁻⁷ over first line in H, togbháil .i. 7 dorinnead i E⁸ aca (referring to Tógbháil togbháil) E⁹ guas H, gur roe CE¹⁰ re CE¹¹ oile CE¹² dhérghaidh E¹³ fhoghlum C, bhfoghlum E¹⁴ foghlumuidh as .o. ann E¹⁵ blátheang H¹⁶ a C¹⁷ laidh H¹⁸ eóib C, geóib E¹⁹ a uair H, an uair E²⁰ fáin E

109¹. FÓIRITHEN, FÓIRIDIN, cóir.

As fóirthe aca araen. .e. ní romo. fóirithin ort, .i. ní rena
hoibruagad. méd na fóirthe 7 méd na fóirithneach a dá taeibréim
Fóirfead a .d. n. Mar sin gabas tríd sí.

Le a ndearna eoin as sí ar ndóichne² go bfuil ar tí fóirthe oim 1
Ar tí dénmara degbreath . trí frémara ar bítreadhneach³.

*Fóiridh mé a ngleo ar Gaidealaib . ní leó gan é d'fóiridim.

[Only in C]

970 A Leabh bádaig ón Beithil . aiaug t'fearg dom fóirithin.

110⁴. IMLAOID, IOMLÚID

As imlúidti, as imlaoidthi, .e. ní reme⁵.

Imlaoidfed, imlúidfed⁶, a d. n. [ní iomlaoidesabb, ní iomlúidesabb
gé chuim iomláoidear, gé chuim iomlúidear, gé chuim ná hionlaoidear,
gé chuim ná hionlúidear. Mar sin gabhas E.]

An té as ceann don dá chúigeadh . medh leam é nu imlúidesabb.

Fuinn⁷ tuombracante do thire . ní iomlaoidfe ar éirighe.

*Do-bhéruim iomlúid fir dhána . ar hionbhruid ngil mála mór.

111. An CLOIDHE (ón tochairt), an dluighe (ón sgoltadh), an
gaoinneadh (ón táth), inann d n 7 oibriugad dhóibh 7 don fóirneadh

Agas⁸ clóidín uaigh⁹ dá athair . 'na stuag roideis dathag dearg¹⁰.

975 Tuile Dubghall ar a druim . ag dluighe¹¹ a hurlann¹² n-álann.

Tuir 'gé gaoinneadh¹³ re taobh Toamrach . ar scaolneadh d'Aodh
Eangach as.

Tairnge a mbeo cuirfidh a cneadh . as gileo dá ndluighthir gach dair

*Do dluigh¹⁴ dobadh truagh¹⁵ an tearnta . Muir Ruadh¹⁶ rompa.

A scaordhealg buidhe 'na barr . ag dluighe¹⁷ na fíacinearg fíonn.

112¹⁸. OIRCHISEACHT

Do oirchis¹⁹ mé thú aige . d n cirt 7 cananna . Mar sin sí aige.

980 Ní hí ar Niall²⁰ do nemthreiciocht . ní fa n-iar a oirchiseacht.

Oirrecht Cruachan gan rath ris . ach as²¹ uathadh do²² oirchis²³.

¹ not in E

² fouraganeach with l d over g H. fóirithneach C

³ §§ 110—126 not in H

⁴ imlaoidhfed imlúidhfed C

⁵ rem E, Et C

⁶ nd. nd. E

⁷ gaoinneadh E

⁸ dluidh C

⁹ ruagh C

¹⁰ §§ 112—126 only in C

¹¹ Nial C

¹² da C

¹³ ndóithne H. ndoithne C

¹⁴ rompa E

¹⁵ Fonn E

¹⁶ uadh CE

¹⁷ hurlann E

¹⁸ do E

¹⁹ tadh C

²⁰ dluighe C

²¹ oirchis C

²² aca C

113. An **RIOBHADH** (ón chasadh), bráthair¹ do dubhadh é.

Rígradh ót óiráth anas • óráiníth ó rígnab ribas
tougat ráith daoib gu doras • do thomas snáth chaol² tomas.

114. An **CINTECHADH**, do-rinneadh é.

Ciantighe ní dá gach noch • ní bi impidhe ar th'inech.

115. An **BROGHADH** (ón bairch).

Broghfad a .d. n.

Rug an tír broghadh fa Brian • mar thoradh³ aíl a seunfiadh.

116. An **LOTHRACHADH**⁴ (ón truanleadh).

Lothraighfead⁴ a .d. n.

985 A ua glul Gofroadh Méraigh • a fir do loithraig⁴ lúirigh
do mhóid a ri re rígan • do dhaghail sé ar a súilbh.

117. **SEARG**, seargadh, cealg⁵, cealgadh, .d. n. ar a comair
acu, 7 adubradh nár chóir an seargadh.

Chum tre chaíl is dá cheadaibh cealgaidh a ául mhall maighdin.
Sláinte maith 7 sé ag searg • nó gur chaith a ré ag Rudeard.

118. An **DÍLOGHADH** (ón loghadh⁶), .d. n. ar a comair aige,
e. ní reme.

D'íroman am ehlí do-chóidh • ní far chóir díloghadh dúin⁷.

119. **INNEACH** .e. do phearsain.

Glór an aingil agat inneach • 'mun seangin mad corrach
lán ón glór do brú rod boannach • gidh ógh tú fa torrach.

120. **LUCHTACHADH**

Luchtaighfead⁸ a .d. n.

990 M'ucht do luchtaigh eumh hi Chumna • dula⁹ an-uchtaigh ní féduim¹⁰.

¹ bráthair C

² toradh C

³ om. C

⁴ dun C

⁵ dul C

⁶ caoil C

⁷ lotrach- etc. C

⁸ logadh C

⁹ luchtluighfead C

¹⁰ féduim C

121. An **LASADH**, l d n. aige acht ann féin . Do las an choimil.

122. An **DATHADH**, aderar nach e é, ó tá an dath ⁊ an dathachadh ann ; ⁊ do-rinneadh é.

Muna saolair déir do dathadh ⁊ ní geobh caoineadh athar orm

123. FÁS

As fásta, l. ní reime.

Meath, riar, loc, mar sin, acht nach pearsana innse na lán iad.

Do fás do doonkora di ⁊ gur chás ormais uirre¹.

Táinig Core is Echaidh uirre² ⁊ methaidh gort le truma ⁊ thuair.

Do diuda ó nach í do fíad³ ⁊ ní thubra an clí dítead dí

995 Géag⁴ re cnoibh an uair do fás do-chuanadh tar fás ó son⁵ suas .]

124. COBHAIR, CABHAIR,

Oibrugad caol ⁊ lethan acu gu ceurtlier ní rompa, ⁊ lethan ó sin amach As inchobartha dam thú e, is inchobartha dam ort l., ⁊ o. d. n. cirt ⁊ canamna acu

Meadhradh, samail, dígal dígal díghaalt, ceangal, inann ⁊ an chabhair, acht innse na lán innte

Barr na ccleath ag cointiaredh ⁊ is breath cham do choibéradh.

Ní lob an dígh gan a dearbadh ⁊ d'fion mar sin do meadradh mhó

Be sege ná samail rinn ⁊ ná tabhair ann feada ⁊ fíall

Gníus goal réa samalta aneochta ⁊ bean adhanta an reachta righ.

125. GLUASACHT

As gluasadh dam thú, e ní remi, as gluaisti⁴ dam leat l ní reme Luasadh mar sin, acht nach pearsa innse na lán é.

126. An SAIRGEDH .e. do phersaín.

1000 Mac Séfraidh⁵ nár sairgedh bleg¹ ⁊ mar fuair Aongus ón ollam fuair mar sin gurab samail ⁊ ar d'fion uair dom ealadhain.

¹ = ex. 548

² Géag C

⁴ gluaisti C

⁵ me C

² an C

⁵ safraigh C

PERSON LÖTE AND SO SIS

PERSON LÓTE AND SO SÍS

- ¹ aice E ² tsaidreacht C ³ tsasbri C, tsuibhre E
⁴ tsuibbrecht H, tsatbriacht C, tsuibhbrecht E ⁵ daibro etc. MSS ⁶ daubreacht etc. MSS
⁷ I mas fior E ⁸ cendrebacht H ⁹ dgoni surnamha on x. ant add. E?
¹⁰ repeated after 72 in H ¹¹ adacht C ¹² ferrdhaicht etc. CE

¹ aice E ² tsaidreacht C ³ tsasbri C, tsasbhre E
⁴ tsuibrecht H, tsatbriacht C, tsuibhbrecht E ⁵ daibro etc. MSS ⁶ daubrecht etc. MSS
⁷ I mas fior E ⁸ cendbreacht H ⁹ dgoni surnamha on x. ant add. E?
¹⁰ repeated after 72 in H ¹¹ adacht C ¹² ferrdhaicht etc. CE

<p>24 in bochta
in bochtacht
[an bhoichte¹ .e.
an boichticht .l.]</p> <p>25 in tsuinmhe
in tsuinmhecht</p> <p>26 in doinnmhe
in doinnmhecht</p> <p>27 in doirbe cóir²
(in doirbeacht .l.³)</p> <p>28 in tsóirbhe
in tsóirbecht</p> <p>29 in chóra
in chára
[an chórtá
an chárta E]
in chórtacht
in chártacht
in chórdacht
in chárdacht
in chóire
in cháire</p> <p>30 in aibhe
in aibhecht
in aibghe
in aibghecht⁴</p> <p>31 (in buidhe⁵ .l.
in buidhecht⁶ .l.)</p> <p>32 in uaine .l.
in uaineacht .l.)</p> <p>33 in uasa
in usacht
in ossa
in osacht</p> <p>34 in deacra
in deacracht</p> <p>35 in doera
in doeracht</p> | <p>36 in ísle
in íslecht</p> <p>37 in ghea
in gheacht</p> <p>38 in tírma
in tírmacht
in tírma
in tírmacht</p> <p>39 in chuibde
in chuibdecht</p> <p>40 in duilge
in duilgecht
in doilgecht
in doilge</p> <p>41 in gairde
in gairdecht</p> <p>42 in fáisge⁷
in fáisgecht</p> <p>43 in núaide
in núaidecht
in núide
in núidecht
in naíde
in naídecht
in naíe</p> <p>44 in uaitte⁸
in uaittecht</p> <p>45 in uaisle
in uaislecht</p> <p>46 in díse
in dísecht</p> <p>47 in fóige
in fóigeacht
in fáisge
in fáisgecht
in fóigsí
in fóigsicht
in fáisge
in fáisgecht</p> |
|---|---|

¹ boichtí C² buighe H³ fáingthí H, faingí (-e) CE⁴ aibthe, thecht, -de, -decht etc. MSS.⁵ buighecht H⁶ uaithe H, uaitte CE

48	in danmo in daimmhecht	66	an tláithe an tlás
49	in buirbe in burba in burbacht [an buirbecht J. C]	67	an méithe an méas
50	in guirne [an ghurma]	68	an tréithe an trés
51	in buidhri	69	an dlúithe an dlúss
52	in trume in truma	70	an drúithe .o. (an drúsa .l.)
53	in luime in luma	71	an cherte .o. (an chirti J) ⁴
54	in chrume in chruma	72	an terce an tercecht
55	an buga an buigi	73	an úallaighe ⁵
56	an tinne an tenne	74	an bugraighi ⁶ an bagraighe
57	an tsinge an tseinge	75	an chosmhuile an chasmhuile an choemurlecht an chasmuilecht
58	an báithe an báes ¹	76	an uallcha an uallchacht
59	an ghaithe an gáes	77	an dédheancha an dedheanchacht [an déidheanacha an déidheanachacht] ⁷
60	an mhaithe an máes ²	78	[an náire] an nárughe an náirighe
61	an chruaide an crúas	79	an uabrughe ³ an uabrighe ³
62	an truaidh ³ an trúas	80	an úaimnaighe an úaimnighe an omnaighe an omnighe
63	an lúaithe an lúasa	81	an lúaimnughe an lúaimnighe
64	an gnáithe an gnása		
65	an bláithe an blás		

¹ repeated (with báithe) after 66 in H² truaidhe C, thruaighe E³ úall-e H, uall-e C, úaille corr. later hand to uall-i E⁴ Last letter in later ink H⁵ repeated (with mhaithhe) after 64 in H⁶ an cheirte an churto (a. and .l. crossed) E⁷ deg-, deigh- etc. MSS.

82	an uaingighe an uaignigo	97	an laibre
83	an fáiltighe an faeiltighe an fáilighe an faeilighe	98	an faide an foide an fad an fod
84	an airighe ^a	99	an toicthigi ⁴ an taicthighe ⁵ [an tagthaighe] ⁶
85	an tsúaimnighe ^a	100	an mheardha ⁷ an mheardhacht
86	an urrlaime an orrluimhe an earrluimhe ¹	101	an mhuirniche an mhoirniche
87	an duibhi	102	an deredcha an deredchacht [an deridacha an deredhachacht]
88	an gile	103	an ésguide an ésguidecht [an éisgidi an éisgidhocht]
89	an bíte .c.	104	an treisi an treisecht
90	(an téo .l.) an tes ² .c.		
91	an bháine		
92	an déine		
93	an éidche ³		
94	an úire		
95	an bailbhe		
96	an libra .c. (an leibhre .l.)		
[Not in H]			
105	an muiche an mucha .c. (an moiche an mocha .l. arson) ⁴	110	an trócuire an trócairighe
106	an búidhe an búidhecht	111	an taleimni
107	an ogle an oglacht an oglla an ogllacht	112	an treabaire
108	an fáibtighi	113	an fortuili an fortuilecht an fártaili an fártuilecht an foirtili an foirtilecht an fáirtili an fáirtilecht (.c. luis tenn orra)
109	an mhet ^a an metacht		

¹ urluime, orluime, srluime C² éitehe E³ taigh-i C, taicidhe altered to taigtidhe E⁴ tagh-e C, tacuidhe altered to tagtbuidhe E⁵ mhearach H, mhearda E⁶ téa H⁷ toiceighi C, toicidhe E⁸ in .l. a nóir ná a nonn iad E

114	an t-olcas ^b	122	an tsuilibire
115	an feabas ^b		an tsuilibirecht
116	an uillí ^b	123	an foirfe
117	an dreimní ^b		an foirfecht
118	an méid ^b		an foirpe
119	an foilmhe		an foirpecht ²
	an failmhe ^b	124	an reime
120	an tsesgaire	125	an lethé ^b
	an tsesgairecht	126	an ghairge ^a
121	an tsádhaille		an ghairgecht ^a
	an tsádhaillecht ¹		

[Added in CE]

Trí persain lóir nach gabann cert, ^aan leithe, an reime, an troisi^a; mac na mná reirmi, mac na mná leithni, mac na mná tréne ³as .c. ann³.

Gach persa lóir éinsilla .df. as .c. í; gach persa lóir dá áilla⁴ do .b. as .c. í, ^bnó gu ttéid ní reimpi^b, acht an t-olcas ^anó an feabhas^a, nó a lethéid eile^a.

Triugh⁵ h'aithéachtra⁶ ó nionh anull · ann sin is aitheanta ind.
Dár seira faílgha h'oirbire⁷ · ceilt gach ainme⁷ in innuine.
Gid imda ar theach ndiabail dorcha · iaduidh neach fa dorcha a dorn.
Táin bhó 's a beith a ngardha · Bamba do chleith eró as cumnga.
1005 Sgaraid bar cumga a n-am óil · a bulga óir ro crann eóil⁸.
Ní bí a lere⁹ in uilmhasoin · gur lere⁹ hí acht le himreasoín.
Rug ar n-~~anna~~ echtra thinn · é nMac inghine laichin
^aar cend ar coinnmine¹⁰ a corp · err oirbire ar an ~~annacht~~.
^bCuirfidh fós am chondsa an Coimde · cendsa ar tós¹¹ do-roighní rinn⁹
^cA Diarmuid déna calma · tógaib ret ais h'órédarga¹⁰.

1010 ^aA Mheic do-chóid dom chinnsa · innsa reir¹¹ óir ar fallsa.
Lia bó ag bile Almaine · mó ar ceridhe¹² as ar calmuine .l.

(mó ar ceridhe¹² is ar calmuine .c. ní uil acht a n-úr 's a n-onn¹³)

Ní guth dó gu ndingnadh ole · is mó ¹⁴as ingnadh¹⁴ a¹⁵ ~~annmbocht~~ .l.
Bamba arna táth tallana · ~~annmha~~ a¹⁶ cách na coinnedha .l.
Decair aerg¹⁷ móide í Mhaine · móide a ferg a hannuime .c.

¹ tsaghaillecht C	² oirpe, oirpecht C
³⁻⁵ an cert E	⁴ áill C
⁶ Triugh HC	⁵ haitrechtra H, thaithechttra C, taitheachtra E ³
⁷ oirbire E ² , an oirbire C	⁸ na hainmhe E ³
⁹ .c. on ceilt sin odd. H	¹⁰ ferg C, illog. E ³
¹⁰ aerg CE ³	¹¹ coimidine C, illog. E ³
¹¹ tós C	¹² riom C
¹³ óradargha C	¹³ rec H
¹⁴ mó erige H	¹⁴ erige H
¹⁵ mó a cride as ar calmaine .l. a n.oi. 's a.nui. as .c. e a imurhaid 's a n.ai. on persain C	¹⁵ an E ³
¹⁶⁻¹⁷ diognadh C	¹⁶ om. C
	¹⁷ aalg E

- 1018 Do-chóid¹ m'fear áoinleaptha uaim · 's mo áeal aibneachta a n-énuair²
 Tabair ugeila deimne dam · déna deimne dá³ nderbad.
 Nochan é laghad a lóigh · dá fagad glóir Dé⁴ ar an deóir.
 As uaine fér na faichthi⁵ · ná nóil gruaide Gormlaithi⁶ .l.

(Ní huaine fér na faichthi⁷ dob áil do beith cóir)

- Gi-bé⁸ as faigthi⁹ raib dar¹⁰ réir · as air is taigi ar toibéa.
 1020 Do chridhe¹¹ iséal¹² umal · ierb¹³ eagal¹⁴ a ardugad¹⁵
 faigi¹⁶ iná h'feoil 7 h'fuil¹⁷ · a Eóin Baiedi dod bráthair.
 Ní dá háis do bí an broidsi · foigsi an pháis di iná¹⁸ duidsi.
 Beag más áillecha ag éi tannadh · síogh Cruachna iná ar céllongadh.
 Ferg ag Dia ris gach nduine · a sarg cia ren coomail.
 Gidh é ri is deireadcha dib · tír Dé Thí ar noméachna i Néil.
 1025 As uaimneach a fear dána · ón taeal¹⁹ uairbrech²⁰ anána.
 As laibre iná²¹ linn is deimne · rinn agairbí is ní doirbí²² a dol²³.
 Ar guth Muire atá toradh · lá na n-uile amlabar.
 Foide iná in agol do agaileadh · gan mh'oids ag cor chomáineadh.
 Ní bí h'fearg a n-éaguidi · al le dealg gu ndúlagáide.
 1030 Ní bí ar Niall do neimthreiseacht · ní fá n-iar a oirchiseacht.

[Not in H]

- Codlaid sinn adaig²⁴ an faidein²⁵ · gur chabair linn t'aigsin ann.
 Ní chaith le confaidh bhfedne · flaith Teamra acht orchair annmha .l.
 Ná báidh ar do mórdhaecht m²⁶ · aáidh a coórdacht ar ceirdi²⁷.
 Ar seoi dúin gon²⁸ go doghuidhe · súil réir ttoghaine is treisi iná in
 treabhuire.
 1035 Ní mór nach dóiedin ainm oile · ar baidhbh n-éigidh Mhoighe²⁹ Miu³⁰.
 Náire an t-ole ar n-arrugad · náire ort 'gá foilleagad.
 Benfuidh³¹ Dia a thrócuire thail · ní bia an trócuire acht tamall.
 Éidhe an teghlaigh³² tig ón tsurn³³ · éidchi an beóil as béal d'ifurnn
 truíne a tarrgidhe nach te · luime is gailmidhe a gaoithe.
 An fuil na déidhencha³⁴ dhíbh · do chuir Éirenncha a n-éinlin³⁵.

¹ Do cuaidh C, Do ch- E

² aga E

³ faidhte C, faighthe E

⁴ faighthe CE

⁵ fainge CE

⁶ orighe H, croide C

⁷ leir C, leir bh E

⁸ é dardughada E

⁹ thfeoil 7 fuil CE

¹⁰ on aeal H, o aeal C

¹¹ an add. E

¹² dol E

¹³ faidein C

¹⁴ geairde E

¹⁵ muidhe C

¹⁶ Lenf- E

¹⁷ turun C

¹⁸ naonair C

¹⁹ nde E

²⁰ gormlaigthi H, gorml- thi C, gormlaighthe E

²¹ gidhbe C

²² gar CE

²³ seil H, iséal C, siol E

²⁴ eagal C, eaguil E

²⁵ faigi C, fainge E

²⁶ na C, no E

²⁷ uairbrech H

²⁸ doilghe CE

²⁹ ag- C

³⁰ me E

³¹ dhóina gion E

³² maol . . E

³³ tedhlaigh C

³⁴ deigencha C, déighencha E

³⁵ eailin C, einlin E

- 1040 ^aDobo mithigh d'fagháil eóluia · re hiól nías is oirchea drud
^bdol a n-ucht Eóin as Eóin Baisde · lucht eóil a ^bfaig^d 's a ^bfud^d.
 Ní beara geall Aodha ar ^auaise · dob fearr teoma uaise and.
^bA ndiaigh ^auaiseletha th'fola · guaisberta Briain Bóroma.
 Lór d'fotha gan adradh dⁱ · adhbar mór gotha an ^aghnáthi.
 For do ^aburba^d ag dola^d a ndeabhaidh · fudba fogha dieaghair^d dhó.
 1045 Do dhimda ar Tholaigh Dá Thí · nach^d cobair dⁱ ^alibra an laoi.
 Beg^d beanna ar n-imadh^d oirne · ingar ^afeabhus coindle Cliach.
 Rachaidh sé ar gach n-éanchoir as · ní géthhar é ar a ^acloas.

{Only in E}

- A ^abhuga is buadha na séd · do bhrég cluga is uadha ied.
 Ga buiane dearg budh ^adeimhne · fearg uirre re hAitheirne.
 1050 Budh lór ^afoilrahe an riogh ón roinn · roighní na ngníomh do-ghénuinn.
 Nocha dearna maith dá ^ambéd · acht ^améd meanma do flaith Liag.

¹ bfaid C
² dula C
³ ol E
⁴ ar imad C

⁵ a bhurba E
⁶ dledhar C
⁷ Mor E